

Panait Istrati

CHIRA CHIRALINA

**Povestirile lui Adrian
Zografi – Volumul I**

(1923)

CUPRINS

PREFAȚĂ DE ROMAIN ROLLAND.....	3
PREFAȚĂ.....	5
I - STAVRU	7
II - CHIRĂ CHIRALINA.....	47
III - DRAGOMIR.....	90

PREFAȚĂ DE ROMAIN ROLLAND

În primele zile ale lui ianuarie 1921, o scrisoare mi-a fost trimisă de la spitalul din Nisa. Fusesse găsită la un disperat, care își tăiasse beregata. Era puțină nădejde să mai scape. Citii și mă simții pătruns de zbuciumul geniului. Era ca un pârjol cotropitor peste câmpii. Era spovedania unui nou Gorki, din țările balcanice. Șinucigașul fu salvat. Voi să-l cunosc. O corespondență se născu între noi. Devenirăm prieteni.

El se numește Istrati. S-a născut la Brăila, în 1884, dintr-un tată contrabandist grec, pe care nu l-a cunoscut și dintr-o țărancă româncă, o femeie minunată, care avu parte în viață numai de munca neprețuită. Cu toată dragostea lui pentru ea, la doisprezece ani o părăsi, îndemnat de un demon al pribegiei, sau mai bine zis de trebuința lacomă de a cunoaște și de a iubi. Douăzeci de ani de viață rătăcitoare, de aventuri extraordinare, de munci istovitoare, de pribegie și de trudă, ars de soare, bătut de ploi, fără adăpost și prigonit de paznicii de noapte, flămând, bolnav, stăpânit de patimi și crăpând de miserie. El face toate meseriile: chelner, plăcintar, lăcătuș, căldărar, mecanic, zidar, lucrător de terasamente, hamal, servitor, purtător de reclame, zugrav de firme și de case, ziarist, fotograf. Se amestecă o vreme în mișcările revoluționare. Străbate Egiptul, Siria, Jaffa, Beirutul, Damascul și Libanul, Orientul, Grecia, Italia, deseori fără un ban și ascunzându-se câteodată pe un vapor, unde e descoperit pe drum și de unde e aruncat pe chei la prima escală. E lipsit de toate, dar înmagazinează o lume de amintiri și deseori își minte foamea, citind cu lăcomie mai ales pe maestrii ruși și pe scriitorii Occidentului.

E un povestitor înnăscut, un povestitor din Orient, care se încântă și se emoționează pe propriile-i povestiri, și așa de mult se lasă rob de ele că, odată povestea începută, nimeni nu știe, nici chiar el, dacă ea va ține o oră..., sau o mie și una de nopți. Dunărea și meleagurile ei... Acest geniu povestitor e așa de irezistibil că, în srisoarea scrisă în ajunul sinuciderii, el își întrerupe de două ori jelaniile deznădăjduite pentru a istorisi două întâmplări glumețe din viața sa trecută.

L-am încurajat să-și noteze o parte din acele povestiri: și el s-a pus pe o muncă înverșunată, rezultând până azi două volume. E o evocare a vieții sale; și opera sa ca și viața sa ar putea fi dedicată Prieteniei; căci aceasta e pasiunea lui sfântă. În tot lungul drumului său, el se oprește la amintirea chipurilor întâlnite; fiecare are enigma destinului său pe care el caută s-o pătrundă. Și fiecare capitol din roman constituie un fel de nuvelă. Trei sau patru din aceste nuvele, din volumele pe care le cunosc, sunt demne de maeștrii ruși. Ele se deosebesc prin temperament și lumină, prin decizia spiritului, prin acea veselie tragică, acea voioșie a povestitorului, care-și eliberează sufletul muncit.

Nuvela pe care-o publicăm aici nu exprimă decât o latură a multiplei sale naturi. Altele sunt mai profunde, pe care nădăjduim să le facem cunoscute în curând. În cea de față se reflectează o amoralitate, care e o morală liberă, dorința sănătoasă de a trăi viața cu toate bucuriile și necazurile ei.

Și va trebui să ne amintim că omul care a scris aceste pagini așa de vii, a învățat singur franțuzește, acum șapte ani, citind pe clasicii noștri.

ROMAIN ROLLAND

Villeneuve, august 1923

PREFATĂ

Sunteți de părere — ca și prietenul nostru Romain Rolland — că ar trebui, în câteva rânduri, să deslușesc tema generală care se va întâlni în toate cărțile mele.

Nu m-am gândit niciodată că va trebui să explic, eu însumi, ceva în privința asta. Nu sunt un scriitor de meserie și nu cred să devin vreodată. Întâmplarea a vrut să fiu pescuit din apele profunde ale oceanului social, de pescuitorul de oameni de la Villeneuve¹. Sunt opera lui. Pentru a putea trăi a doua mea viață, aveam nevoie de stima lui și pentru a putea obține această stimă caldă, amicală, el imi cerea să scriu. „N-aștept de la dumneata scrisori exaltate, îmi scria el, aștept de la dumneata opera. Realizează opera, ea e mai esențială decât dumneata, mai durabilă decât dumneata, care ești pojghița ei. ”

Cu acest bici, pe rănunchi — grație ovăzului ce mi-l oferea cu generozitate prietenească Gheorghe Ionescu — începui să alerg cu avânt. Povestirile lui Adrian Zografi sunt datorate nouă, câteșitrei. Lăsate în seama mea, eu nu eram în stare să fac altceva decât să zugrăvesc case, să fac fotografii în plin aer și alte treburi comune, la îndemâna tuturor.

Adrian Zografi nu e, deocamdată, decât un tânăr căruia îi place Orientul. E un autodidact care-și găsește Sorbona unde poate. Trăiește, visează, dorește multe lucruri. Mai târziu, el

¹ Romain Rolland.

va cuteza să zică că multe lucruri sunt rău făcute de oameni și de Dumnezeu. Știu că e foarte periculos să îl contrazici pe Dumnezeu și pe oamenii care nu se ocupă cu zugrăvitul caselor sau cu facerea de fotografii ieftine pe „Promenade des Anglais²”; dar dumneavoastră, francezii, aveți dreptate când spuneți că în viață „nu poți mulțumi pe toată lumea și pe tatăl tău”. Nădăjduiesc totuși că-i va fi iertată îndrăzneala aceasta lui Adrian. Căci, păstrându-și întreaga libertate, el își va îngădui o altă îndrăzneală: aceea de a iubi și de a fi mereu, în toate țările, prietenul tuturor oamenilor de inimă. Sunt puțini, dar Adrian crede că umanitatea nu e așa de vastă cum se presupune.

Așteptând să ajungă la propria poveste, el nu face acum decât să asculte poveștile altora. Să-l ascultăm cu el, dacă vreți.

PANAIT ISTRATI

² Promenade des Anglais este cea mai renumită promenadă din Nisa. Se întinde pe 7 kilometri, fiind un obiectiv turistic în ea însăși.

I - STAVRU

Adrian străbătu, buimac, scurtul bulevard al Maicii Domnului, care, la Brăila, duce de la biserica cu același nume la Grădina publică. Ajuns la intrarea grădinii, se opri, încurcat și necăjit.

— Ce dracu! exclamă el cu voce tare, nu mai sunt copil! Și cred că am tot dreptul să înțeleg viața cum o simt.

Erau orele șase seara. Zi de lucru. Aleile grădinii erau aproape pustii către cele două porți principale; soarele crepuscular aurea nisipul, în vreme ce boschetele de liliac se scufundau în umbra serii. Liliicii zburau de colo-colo, zăpăciți. Băncile pe alee erau aproape toate libere, afară de cele din colțurile ascunse ale grădinii, unde perechi de tineri se îmbrățișau amoros și deveneau serioase la trecerea inoportunilor. Adrian nu dădu atenție nici unuia din oamenii ce întâlnește în drum. El sorbea lacom aerul curat, care se ridica din nisipul de curând udat — amestec îmbălsămat de miros de flori — și se gândea la ceea ce nu putea înțelege.

El nu înțelegea mai ales împotrivirea mamei sale la legăturile lui de prietenie, împotrivire care dăduse naștere la o ceartă violentă între mamă și fiul ei unic. Adrian își zicea:

„Pentru ea, Mihail e un *străin*, o *haimana suspectă*, *servitorul* plăcintarului kir Nicola. Dar, ce? Eu ce sunt? Un zugrav de case și, pe deasupra, o fostă slugă a aceluiași plăcintar! Și dacă mâine am să mă duc în altă țară, numai pentru atâta trebuie să fiu socotit ca o haimana?”.

Ațâțat, el lovi din picior:

„Ei drăcia dracului!... E o nedreptate revoltătoare pentru bietul Mihail! Eu îl iubesc pe omul ăsta, fiindcă e mai deștept ca mine, mai învățat, și fiindcă rabdă mizeria fără să se plângă. Cum? Pentru că nu vrea să-și strige pe acoperișuri numele, țara și numărul dinților care îi lipsesc, nu e decât o haimana?... Ei bine, eu vreau să fiu prietenul acestei haimanale! Și sunt foarte fericit de asta.”

Adrian își continuă mașinal plimbarea, odată cu critica mintală a celor ce-i spusese mamă-sa; și totul îi păru absurd:

„Și povestea asta cu însurătoarea? N-am decât optsprezece ani și ea se gândește să-mi arunce o neroadă în spinare, o neroadă sau poate o puioasă, care să mă copleșească cu dragostea ei și să facă din odaia mea o hazna! Ei drace! S-ar zice că nu e nimic mai inteligent pe lume decât să prăsești la proști, să umpli lumea de sclavi și să devii însuți primul sclav al acestei prășile! Nu, nu!... Mai bine un prieten ca Mihail, fie el și de zece ori mai suspect! Cât despre învinuirea că „trag oamenii de limbă pentru a-i face să vorbească” — pe legea mea, nici eu nu știu prea bine de ce-mi place „să trag oamenii de limbă!” Asta-i, poate, pentru că lumina vine din vorba celor tari, probă Dumnezeu care a trebuit să vorbească ca Lumina să se facă.”

În liniștea acelei seri primăvăratice, sirena unui vapor săgeta aerul cu fluieratul ei strident. Tânărul se trezi, în vreme ce o adiere parfumată de trandafiri și garoafe îl întâmpină.

Adrian se îndreptă spre marea alee care se întinde de-a lungul malului înalt ce domină portul și Dunărea. El se opri un minut pentru a privi miile de lămpi electrice care scânteiau pe vapoarele ancorate în port și pieptul i se umflă într-un nestăpânit dor de ducă.

„Doamne! Ce bine trebuie să fie să te găsești pe unul din aceste pacheboturi, care alunecă pe mări și descoperă alte țări, alte lumi!...”

Necăjit de a nu-și putea împlini dorul, el porni din nou cu capul în jos; dar se auzi deodată chemat din urmă:

— Adrian!

Se întoarse. Pe o bancă, prin apropierea căreia trecuse, sta un om, cu picioarele încrucișate, și fuma. Miopia și întunericul împiedică pe Adrian să-l recunoască. Omul se ridică, și Adrian se apropie de el oarecum contrariat, când o exclamație de bucurie îi scăpă:

— Stavru!

Își strânseseră mâinile și Adrian se așeză alături.

Stavru, negustor ambulant — numit „limonagiul” din cauza mărfii ce vindea prin bâlciuri — era văr de-al doilea, după mamă, cu Adrian, și o figură foarte cunoscută altădată în cercurile băieților de viață din mahala. El era acum uitat, îngropat sub disprețul unui scandal pe care firea sa îl pricinuisese cu treizeci de ani în urmă.

De talie deasupra mijlociei, blond spălăcit, foarte slab și foarte zbârcit; ochii săi albaștri și mari, când deschiși și sinceri, când ascunși și vicleni, după împrejurări, înfățișau toată viața lui Stavru. Existența de burlac hoinar, zvârlit de ici-colo de natura lui nomadă și ciudată; viața prinsă la vârsta de douăzeci și cinci de ani în tristul angrenaj al societății (căsătorie cu o fată bogată, frumoasă și sentimentală), din care ieși după un an acoperit de rușine, cu inima sfâșiată, cu caracterul falsificat.

Adrian cunoștea vag povestea. Mamă-sa, fără a intra în amănunte, i-o da exemplu de ticăloșie, dar Adrian trăgea încheieri cu totul opuse; și nu o dată, cu instinctul care era la baza sufletului său, el se plecase asupra lui Stavru, așa cum te pleci asupra unui instrument muzical pe care vrei să-l auzi sunând; instrumentul se împotrivise.

De altminteri, ei nu se văzuseră decât de vreo trei sau patru ori, totdeauna pe stradă. Casa mamei sale era închisă pentru Stavru, ca toate casele cinstite. Și apoi, ce ar fi putut el să spună, derbedeul tuturor iarmaroacelor, băiețandrului răsfățat și ținut din scurt?

Stavru trecea drept un flecar pentru toată lumea — și era în adevăr, voia să fie. În costumul său prăpădit și boțit chiar când era nou; cu înfățișarea sa de țăran orășenit, cu cămașa necălcată, fără guler, cu aerul său de geambaș hoțoman, el se deda la o paradă de vorbe și de gesturi care amuzau pe oameni, dar care lui nu-i aduceau decât umilire, dispreț.

El își striga cunoscuții în plină uliță cu porecle potrivite și comice, niciodată supărătoare. Multe dintre ele prinseseră. Dacă cineva îi plăcea, îl lua cu el la cârciumă, comanda o jumătate de kilogram de vin, dar după ce ciocnea un pahar, ieșea în curte pentru „o mică trebuință” și nu se mai întorcea, lăsând pe invitat să plătească! Iar dacă întâlnea vreun plicticos, el îi zicea iute: „Cutare prieten te așteaptă în cutare cafenea; aleargă repede!”.

Dar ceea ce entuziasma pe Adrian erau glumele lui Stavru, cu capetele de țări și cu tabachera. În cursul unei conversații, limonagiul scotea din buzunar un cap de țâr și-l atârna pe poala hainei altui flecar ca el. Bietul om pleca și se plimba pe stradă cu capul de țâr atârnat de haină, spre cea mai mare desfătare a trecătorilor.

Gluma cu tutunul era și mai bună. Stavru nu pregeta să acosteze pe orice cunoștință îi ieșea în cale și să-i ceară să „răsu-cească” și el o țigară, dar de îndată ce era servit, în loc de a înapoia tabachera cu mulțumire, el o băga în propriu-i buzunar, care era spart, de unde ea îndată cădea, rostogolindu-se pe pământ. Atunci se repezea, o ridica, o ștergea, se scuza, și voind s-o bage în buzunarul proprietarului, el o scăpa pe de lături. Biata cutie, care era din metal nichelat ori din carton presat, cădea din nou pe pavaj!

— Ah, cât sunt de stângaci!

— Nu e nimic, răspundea de obicei păcălitul, examinându-și scula turtită, în vreme ce privitorii se prăpădeau de râs.

Dar Stavru nu se mai întâlnea după aceea cu tabacherele pe care le batjocorise o dată.

Astfel, Adrian începuse să iubească acest om pentru farsele sale. Cu toate astea, lucruri ciudate se întâmplaseră, care-l tulburau și-l încurcau: câteodată în plină glumă și năzdrăvănie, Stavru, serios, se întorcea către Adrian pironindu-l în ochi cu o privire limpede, liniștită și stăpânitoare, cum facem când ne uităm în bunii și naivii ochi ai unui vițel. Atunci el se simțea micșorat de acest limonagiu de bâlci, de acest analfabet. I se părea straniu și se puse să-l observe. Dar prilejurile erau rare. Privirea misterioasă și tulburătoare pe care Adrian o numea în taină „celălalt Stavru” se arăta rar și numai pentru el.

Totuși, într-o zi — era cu câteva luni înainte de întâlnirea din grădină — întovărășind pe limonagiu la băcanul său — un grec bătrân și tăcut care-i furniza zahărul și lămâile — el văzu deodată apărându-i „celălalt Stavru”. Adrian se înfipse în ochii lui.

Într-un colț al magazinului puțin luminat, Stavru cu zbârciturile feței suprimate, cu trăsăturile îndulcite, cu ochii mari deschiși, ficiși și luminoși, privea pe băcanul cu chip umflat și posac și zicea, sfios, dar hotărât, în vreme ce celălalt îl aproba cu capul:

— Kir Margulis... Merge prost... Nu e cald și limonada nu se vinde. Îmi mănânc economiile mele și zahărul d-tale... Prin urmare, ai înțeles? Nici de data asta nu plătesc. Ce zici? O să fie ca și celelalte dăți: dacă mor o să pierzi zece lei.

Și negustorul zgârcit, dar cunoscător la oameni, acorda creditul cu o strângere de mână seacă, cum îi era și viața.

Afară, cu marfa sub braț, Stavru se grăbea să facă o glumă, să arunce o salutare vreunei vagi cunoștințe și să sară într-un picior:

— L-am păcălit, Adrian, l-am tras pe sfoară, șoptea el, la urechea tânărului.

— Ba nu, Stavrule! protestă Adrian; nu l-ai păcălit deloc, o să plătești!

— Da, Adrian, o să-i plătesc de n-oi muri... Și dacă o să mor, o să-i plătească dracu!

— Dacă mori!... Asta e altceva. Dar tu zici că l-ai păcălit: asta ar însemna că ești necinstit...

— Poate că sunt...

— Nu, Stavrule, vrei să mă înșeli; tu nu ești un om necinstit!

Stavru se opri brusc, își trase tovarășul lângă gard și luându-și pentru moment înfățișarea-i rară, de sfială și subjuga-re în același timp, zvârli în nasul lui Adrian:

— Da, sunt necinstit! Din nenorocire, Adrian, sunt necin-stit!

Și zicând acestea, el voi să-și reia drumul, dar Adrian, cu-prins de un fel de frică, îl apucă de reverul hainei, îl reținu și-i strigă cu o voce înăbușită:

— Stavrule, stai! Ai să-mi spui adevărul! Eu văd în tine doi oameni: care e cel adevărat? cel bun sau cel rău? Stavru se îm-potrivea:

— Nu știu!

Și smulgându-se brutal din mâinile lui Adrian:

— Lasă-mă-n pace! strigă el supărat.

Apoi, nițel mai departe, socotind că a jignit pe tânăr, adău-gă:

— Îți voi spune, când o să-ți crească tuleile mai mari!

De atunci ei nu se mai văzură: Stavru bătând bâlciurile în-tre martie și octombrie, iarna vânzând castane coapte, Dumne-zeu știe pe unde. Pe la Brăila, nu venea decât să se aprovizione-ze.

*

Adrian a fost tot atât de mulțumit să-l întâlnească acum pe bancă în grădină, cum trebuie să fie mulțumite râurile când se unesc cu fluviile când se pierd în sânul mărilor.

Stavru, contrar obiceiului său, a fost mai puțin vorbăreț și asta făcu și mai multă plăcere lui Adrian. Îi examinează figura în lumina palidă a serii și o găsi aceeași. Nimeni n-ar fi putut să-i ghicească etatea. Totuși, Adrian băgă de seamă că, pe la tâmpile, blondul palid al părului se făcuse alb-fumuriu.

— Ce ai de te uiți așa la mine? întrebă Stavru, plictisit; nu sunt de vânzare.

— Știu, dar aș vrea să-mi dau seama dacă ești tânăr sau ai început să îmbătrânești.

— Sunt tânăr și bătrân: ca vrăbiile.

— Adevărat: ce mai vrăbioi îmi ești, Stavrule!

Și după o mică pauză:

— Nu cumva vrei tabachera mea, ca să mi-o trănțești nițel pe jos? Asta ți-ar aminti poate că sunt mereu curios să știu de unde vii, unde te duci și cum îți merg afacerile?

— De unde vin și unde mă duc, n-are nici o importanță; pot să-ți spun însă că afacerile nu-mi merg prea rău. Cu toate astea, mânzule, astăzi sunt foarte plictisit! Și el lovi cu palma peste genunchiul lui Adrian.

— Asta ți se întâmplă cam rar, îi replică tânărul; și pentru ce ești nemulțumit, Stăvărache? S-au rărit lămâile?

— Nu, nu lămâile, ci haimanalele de treabă, de odinioară, s-au rărit.

— Haimanalele *de treabă*? exclamă Adrian, asta nu se poate, haimanalele nu pot să fie de treabă!

— Așa crezi tu? Eu cunosc totuși câteva...

Stavru se îndoie de mijloc și rămase așa, cu ochii la pământ. Adrian îl simți că vorbea serios și voi să afle mai mult, dar el procedă cu băgare de seamă:

— Mi-ai putea spune pentru ce anume ți-ar trebui o asemenea haimana?

— Pentru a mă însoți la bâlciul din Slobozia, joia viitoare. La drept vorbind, nu e pentru mine, dar e ca și cum ar fi... Știi că am obiceiul, în bâlciuri, să mă așez lângă câte un plăcintar care face gogoși. Țăranii mănâncă și li se face sete, atunci eu sunt gata cu limonada. La nevoie, un pumn de sare în aluatul gogoșilor... (Vezi că nu sunt cinstit.) Ei bine, am pe plăcintar, e kir Nicola...

— Kir Nicola! tresări Adrian.

— Vecinul nostru, fostul tău stăpân. Dar, iată nenorocirea: el nu-și poate părăsi cuptorul ca să meargă la bâlci. Îi trebuie deci o „haimana de treabă” care să însoțească pe servitorul său Mihail și să adune gologanii, pe când celălalt se va ocupa cu prăjitul gogoșilor. Sunt două zile de când caut o asemenea haimana.

— Din zi în zi, Brăila devine tot mai săracă în oameni!

Adrian se simți străpuns de un fior. Se ridică în picioare, în fața limonagiului și zise:

— Stavrule! Sunt eu demn să fiu haimanaua de treabă pe care-o cauți? Negustorul ridică ochii:

— Zău, nu glumești?

— Pe cuvântul meu de haimana, așa cum o înțelegi tu!

Merg cu voi! Stavru sări ca un cimpanzeu și strigă:

— Dă-mi laba, pui de vântură-lume. Ești demn urmaș al strămoșilor tăi chefaloniți!

— O, desigur, trebuie să fi fost mari haimanale!

Zicând aceasta, limonagiul sărută pe zugrav; pe urmă, luându-l de braț, plecară în goană:

— Iute la Nicola, să-i dăm vestea bună! Plecăm cel mai târziu mâine, duminică, spre seară, pentru a ne găsi la Slobozia marți dimineată și să apucăm locuri bune. O zi și două nopți cu căruța. Calul o să meargă la trap și la pas, după puterile lui și după tăria vinurilor ce-om găsi pe la hanuri.

*

Apariția colindătorului de bâlciuri și a „mânzului” său, prilejui o violentă discuție în plăcintărie. Kir Nicola înțelese după urletele lui Stavru că dăduse norocul peste el. Acesta îi debită pe nerăsuflăte o tiradă în turcește. Mihail, care era la curent cu afacerea, se amestecă în discuție, spre marea uimire a lui Adrian, care nu pricepea o vorbă. La o replică serioasă a lui Mihail, el văzu pe kir Nicola ridicând din umeri și pe Stavru potolindu-se, dar strigând îndată într-o grecească perfectă:

— Nu vă fie teamă de ce-o să zică mamă-sa, o, „pedia mu!” (copiii mei!). Dacă ar fi fost să mă iau după viața mamei mele — acum cincizeci de ani — n-aș fi știut niciodată cum răsare și apune soarele dincolo de șanțul care înconjura atunci frumoasa noastră cetate Brăila! Vedeți voi, dragii mei, mamele sunt toate la fel, ele vor să re trăiască în copiii lor, atât sărmanele lor plăceri, cât și plictiselile lor fără farmec. Și apoi, ia spuneți-mi, cu

ce am greșit dacă suntem așa cum ne-a lăsat Dumnezeu? Nu-i așa, Adrian?

Mihail interveni din nou, tot în grecește:

— În asta ai dreptate, prietene, dar noi nu cunoaștem pe mama lui Adrian; putem avea a face cu o dureroasă excepție. În ce mă privește, vă propun să trimitem pe Adrian să-i ceară învoirea; dacă o obține, voi fi primul să mă bucur. Dar fără știrea mamei lui, ori împotriva voinței sale, ei bine, nu voi merge la bâlci.

Vorbele astea făcură pe Adrian să plece ca vântul.

Mamă-sa tocmai pregătea cina. El se opri în mijlocul odăii, cu ochii umezi, cu obraji roșii, cu părul zbârlit. Neavând pregătit ceea ce trebuia să-i spună, își simți vocea strangulată. Dar ea îl ghici și-i luă înainte:

— Iar ești cu capul în nori!

— Da, mamă...

— Ei bine, dacă e vorba să reîncepi muzica de adineauri, te rog! Fă ce crezi că poți face, fără a-mi sfâșia prea mult inima și nu te îngriji de mine. E mai bine așa.

— Nu e vorba de nimic sfâșietor, mamă, răspunse Adrian. Sunt fără lucru timp de opt zile, poate mai de mult, și aș vrea să însoțesc pe Mihail la bâlciul din Slobozia. Ar fi un bun prilej pentru mine să văd locurile acelea frumoase și să câștig în vremea asta ceea ce pierd dincoace.

— O să fiți numai voi doi?

— Da... nu... o să fie și Stavru...

— Foarte frumos! Merge din ce în ce mai bine... Și ăla trebuie să fie în ochii tăi un „filosof”, nu-i așa? Și cum băiatul tăcea, ea adăugă:

— În sfârșit, poți să te duci!

— Fără să te superi, mamă?

— Fără să mă supăr, dragul meu.

*

Plecarea avu loc în duminica aceea, sub ochii și glumele țătelor din strada Griviței, vecinele plăcintarului. Stavru sosi la ceasurile patru după-amiază cu căruța în care se aflau toate marfeturile lui: butoiul de apă, iar în el, cofele, zahărul, lămâile, paharele etc. Înaintea plăcintăriei, el încercă cu ajutorul lui kir Nicola și al lui Mihail materialul necesar pentru fabricarea goșilor: o masă, un mangal, o tigaie mare, doi saci cu făină, mai multe bidoane cu untdelemn și unelte. Se făcu apoi și un leagăn pentru trei inși.

Pentru a scuti pe Adrian de batjocurile mahalagiilor, mamă-sa ieși cu el, o jumătate de oră mai înainte de sosirea lui Stavru. În strada Galați se despărțiră, ea urmând să se ducă la o prietenă, iar el luând-o spre șoseaua pe unde avea să apară căruța. Și îmbrățișându-și copilul, îi zise:

— Vezi tu, Adrian, mă supun voințelor tale, dar într-o zi, te vei căi de ce faci azi; călătoria pe care o întreprinzi acum îți va da gustul să faci mâine altele mai lungi, din ce în ce mai lungi; și dacă tu nu poți să-mi spui ce fericire îți pregătește acest viitor, eu pot să te asigur de pe acum că vom avea să plângem amândoi într-o zi — să-mi fie vorba într-o doară!

El voi să răspundă, dar ea îl părăsi. Țintuit locului, Adrian o urmărea cu privirea: mergea drept, drept înainte, așa cum îi fusese și viața, dreaptă, simplă, dureroasă. Singura abatere de care se făcuse vinovată n-o regreta, cu toate că o costase așa de scump: era greșeala de a fi făcut un copil „din flori”. Cu tulpan și bluză de pânză ieftină, cu batista în mâna dreaptă, ea ridică ușor cu mâna stângă rochia prea lungă ce se târa în praf, și ținea ochii ȃintiți în pământ, ca și cum ar fi căutat ceva — ceva ce nu pierduse încă, ceva ce era pe cale să piardă.

Sărmanul meu frate Adrian! Tremuri... În căruța asta care se înfundă pe șoseaua națională, înghemuit pe pernă lângă Stavru, care mână calul la trap și cântă armeneste la dreapta ta, și rezemat de umărul lui Mihail, care fumează și tace, la stânga ta, — tu tremuri, bunul meu prieten! Dar nu de frig! Să tremuri tu oare de frică? Sau — strâns între acești doi demoni ai vieții tale — te înfiori poate sub răsufierea destinului tău, care te împinge nu numai către bâlciul din Slobozia, ci încă spre marele bâlci al existenței tale, care de-abia începe?...

Multă, multă vreme — sub răsfrângerile unui apus încărcat de furtună, călătorind pe șoseaua dreaptă ca o funie întinsă între rândurile de arbori și lanurile de grâu — Stavru cânta și se jeluia în armeneste. Multă vreme, Mihail și Adrian ascultară fără a înțelege nimic, dar simțind totul. Pe urmă noaptea îi învălui, pe ei și gândurile lor.

Sate și cătune urmară altor sate și cătune, cuiburi sărăcioase de tristețe și de mulțumire, înghițite de întuneric și neștiute de lume. Lumina tremurătoare ce se bălăbănea spânzurată la chilna căruței, descoperea priveliști nocturne, rustice și jalnice, pe care le lumina o clipă și care dispăreau pentru totdeauna: un câine care lătra furios; un colț de perdea care se da la o parte, pentru a lăsa să se vadă o figură omenească ce încerca să pri-

vească afară: vechi maghernițe cu acoperișuri strivite și înnegrite de vreme, curți cu gardurile rupte.

Cum intra într-un sat, Stavru oprea înaintea unui han, freca ochii calului, îl trăgea de urechi, îi da traista cu ovăz, îi puneă pătura și năvălea cu zgomot în crâșmă, urmat de cei doi tovarăși de drum. Aci el redevenea palavragiu, ușuratec, glumeț, arunca porecle caraghioase și, uneori, își îngăduia să dea și câte un ghiont amical în căciula vreunui țăran. Apoi, comandând un chil și un pahar pentru jupân, el cerea politicos acestuia să-i dea tabachera, răsucea o țigară și serios ca un papă, începea drept mulțumire să trântască de pământ biata sculă a negustorului.

Adrian își dădu seama că Mihail, care nu cunoștea pe Stavru decât de două zile, îl supunea la o tainică, dar continuă observație. Folosindu-se de o scurtă lipsă a limonagiului, el zise prietenului său pe grecește:

— Ce huruitoare!... Cât zgomot pentru a nu spune nimic! Mihail îi șopti:

— E un *zgomot* care vrea să înăbușe ceva, undeva, nu știu unde... în orice caz, omul ăsta ascunde ceva.

*

După șapte ore de drum, aproape mereu la trap, către miezul nopții, căruța — grea de oboseală și sub începutul unei ploi mărunte — pătrunse într-un sat mare în care nu se putea distinge nimic în afară de zarva câinilor epileptici ce se repezeau furioși la cal. Stavru îi lovi nemilos cu biciul și se îndreptă sigur către o curte în a cărei poartă, din cauza beznei, calul se lovi cu capul și fu cât pe-acı s-o doboare. De la locul lui, Stavru strigă la hangiu:

— Grigore! Ei, Grigore!

Și când după o lungă așteptare, o umbră neagră veni să deschidă, el adăugă, înjurând furios:

— Paștele, evanghelia și toți sfinții! N-ai vrea doar să fac gogoși și limonadă cu apă de ploaie! Deschide iute, încornoratele!

Cel apostrofat astfel bombăni ceva și luă calul de căpăstru. Stavru deshăcă și împinse căruța sub șopron. Apoi, cei trei călători și hangiul se găsiră într-una din acele cârciumi românești, asemănătoare cu cea a lui moș Anghel, unde se mănâncă, se fumează, se spun lucruri bune și rele, după oameni, după vârsta lor și după calitatea vinului.

De astă dată, Stavru fu scurt:

— Să mâncăm bine, dar să nu întârziem la palavre. Ne oprim până mâine în zori și plecăm. Ce-a fost mai greu, am trecut. Mâine dimineată, odihniți la minte și la trup, o să ne spunem povești ținându-ne mereu de malul apei și privind la soare, care va răsări drept în ochii calului. Mâine o s-avem vreme bună.

Li se aduse o duzină de ouă, jumări, slănină, brânză și un vin „să dai cu căciula în câini”. Ciocnind cu Stavru, hangiul zise:

— Te duci la bâlciul din Slobozia?

Celălalt răspunse cu capul. Crâșmarul îl luă peste picior:

— Tot cu zaharină în loc de zahăr și cu sare de lămâie, faci limonadă? Stavru îl privi în ochi și continuă să mestece, pe urmă răspunse:

— Și tu, porcule, tot cu spirt denaturat și cu apă de la puț îți faci țuica cu care otrăvești pe țăran și-ți umfli chimirul?

Adrian, mirat, interveni:

— Dar, Stavrule, te-am văzut cumpărând zahăr și lămâi, nu erau pentru a face limonadă?

— Nu, dragul meu, asta e praf în ochii însetaților!

răspunse Stavru. Și el adăugă în grecește:

— Vezi bine că sunt necinstit! Și asta nu-i nimic: pot să fiu și mai mult!

Mihail și Adrian schimbă o privire înțelegătoare și ochii celui dintâi răspunseră ochilor întrebători ai celuilalt: „Se ascunde ceva aici”.

Cei trei oameni se ridicară. Patronul luă o cutie de chibrituri și o lumânare și-i conduse în podul grajdului care era pe jumătate plin cu fân. Acolo, pe scânduri, ei întinseră o rogojină mare, pe care toți trei se aruncară îmbrăcați, cu stomacul greu, puțin amețiți de vin și de oboseală.

— Dacă fumați, luați seama la foc, le zise hangiul lăsându-i, luând cu el lumânarea și chibriturile. După cinci minute, toți trei dormeau.

*

Cât să fi fost ceasul? Adrian nu-și putea da seama, dar, într-un moment din noapte, el simți o mână care îi atinse umărul, apoi fața. Deschizând o clipă ochii grei de somn, anevoie își aduse aminte că nu e acasă, ci într-un pod, și adormi îndată. Dar iată că din nou mâna aceea îi trecu peste față și în același timp o sărutare caldă îi atinse obrazul drept. De data asta, Adrian se trezi și prinse a reflecta, încremenit. Ce dracu putea fi? Clipind în întuneric, își aminti situația celor care dormeau lângă

el: la dreapta și deci, la mijloc, era Stavru, dincolo de acesta, Mihail. Și el gândi:

„Cum? Stavru m-a sărutat? Ce-o fi însemnând asta?”

Un gând îngrozitor se fixă în creierul lui, așa de îngrozitor că-l respinse, zicându-și: „Nu... Desigur, am visat! Nu e cu putință!”

Dar, câteva minute după aceea, simți mâna lui Stavru atingându-i de mai multe ori pieptul. Uluit, el întreabă cu o voce strangulată:

— Cauți tabachera mea, Stavrule?

Întrebarea răsună în noaptea calmă ca sub o cupolă. Gâfâind, limonagiul îi apucă brațul și-i șopti la ureche, tremurând de emoție:

— Taci!

— Dar ce vrei să faci? Tu m-ai sărutat adineauri? stăruiește Adrian, din ce în ce mai speriat.

— Taci!... Nu țipa! îi șopti celălalt, strângându-l de braț.

Câteva clipe de liniște și de groază urmară, când deodată se auzi vocea pe deplin trează a lui Mihail, vorbind blând în turcește și punând scurt o întrebare lui Stavru. Acesta păru că nu vrea să răspundă; pe urmă rosti câteva vorbe. Mihail stăruiește cu o nouă întrebare. Stavru îi replică mai lung. Și, din nou, cel dintâi îl întreabă cu mai multă vigoare; celălalt răspunse sec. Mihail păru că chibzuiește, tăcu o vreme, dar iată-l că se ridică într-un cot și, având aerul că privește pe Stavru drept în ochi, el îi vorbi calm un moment, fără a întreba. Celălalt îi ripostă brutal, tăindu-i vorba. Atunci, se petrecu ceva care aruncă pe Adrian în groază.

Mihail, pe care Adrian nu-l cunoștea violent, sări în sus și urlă ceva zgomotos și scurt. Stavru făcu aceeași mișcare și replică pe același ton. De aici, un dialog tăios se angajă între cei doi oameni, care de-abia se cunoșteau. În noaptea neagră să-ți scoți ochii, frazele, vorbele țâșneau aprige ca loviturile, într-un asalt de scrimă. Bănuiai cum capetele lor se apropiau adesea fără a se atinge, cum ochii lor se străfulgerau neputincioși, cum brațele lor se agitau. În inima înghețată a lui Adrian, vocalele limbii turcești răsunau ca gemetele oboiului, iar numeroasele și aprigele ei consonante loveau ca huruiturile unei tobe.

Adrian înțelese adevărul. El înțelese de asemenea că Mihail strângea pe Stavru ca într-un clește; și o mare milă pentru nefericirea acestuia îi umflă pieptul și-l făcu să izbucnească în lacrimi. Suspinând, el zise:

— Dar... vorbiți grecește! Nu înțeleg nimic!

Această explozie de durere, sfărâmă disputa. O liniște grea căzu peste fraza lui Adrian, când întrebă:

— Stavrule, pentru ce ai făcut asta?

Cel întrebat se întoarse către tânăr și răspunse cu o voce înăbușită:

— Dar, dragul meu, — fiindcă sunt necinstit! Ți-am spus-o! Potolit, Mihail îi replică:

— Asta-i mai rău ca necinstea! Asta-i *perversiune*. E o *violență* săvârșită asupra unui echilibru în care totul e armonie: *ai viciat* acest echilibru. Și faci cea mai rea dintre crime când vrei să propagi, să întinzi acest viciu.

Și Mihail adăugă cu tărie:

— Cere-i iertare lui Adrian; dacă nu, te las aci cu mustăria ta cu tot!

Stavru nu răspunse nimic. Își făcu o țigară; și când o aprinse, cei doi amici văzură din profil că figura lui devenise de nerecunoscut. Gura și nasul i se lungiseră, mustața se zbârlise. Fața-i era ca un spectru. Cu ochii înfundați, el nu-i privea. Nu se uită la ei nici când aceștia, la rândul lor, făcură țigări și le aprinseră.

Afară, lătratul câinilor și cântecul cocoșilor umpleau aerul și noaptea.

*

— Da, începu Stavru într-un târziu, când Mihail nu mai aștepta răspuns. Da, am să cer iertare lui Adrian... Sincer, dar nu cu umilință. Și nu îndată, ci după ce mă veți fi ascultat.

D-ta zici „perversiune”, „violență”, „viciu”. Și crezi că mă turtești de rușine. Cu toate astea, eu v-am spus că sunt necinstit. Și asta-i mult mai vinovat, fiindcă prin asta înțeleg: *a face rău în chip conștient*. Dar *perversiune*? Dar *violență*? Bunul meu Mihail! Asta se întâmplă zilnic în jurul nostru și nimeni nu se revoltă. A intrat în legi, în obiceiuri; e regula vieții. Și eu, eu sunt unul din stâlciții acestei vieți perverse; totul în viața mea a fost perversiune, violență și viciu. Am crescut sub răsuflarea acestor calamități. Totuși, n-aveam pentru ele nici o înclinare.

E neplăcut să fii silit să vorbești fără voia ta, dar mă folosesc că suntem încă în puterea nopții ca într-o împărăție a cârțitelor. Și vorbesc nu pentru a mă apăra: o! cât despre asta, nu-mi pasă! Vorbesc pentru a vă da, eu, omul imoral, o lecție de viață, vouă care sunteți persoane morale, mai ales d-tale, Mihail, care poate nu cunoști toată viața, așa cum îți închipui!

Sunt un om imoral și necinstit. În ce privește necinstea, mă învinuiesc eu însumi; cât despre imoralitate, eu am drept să fiu judecător. Judecătorul cui? O să vedeți. O împrejurare din viața mea o să vă lămurească. Împrejurarea asta e povestea însurătorii mele. Și acum ascultați:

Prin anul 1867, puțin după intrarea prințului Carol în Principate, intram și eu în țară, dar nu ca un prinț. Veneam prăpădit de pierderea năprasnică a surorii mele mai mari și viciat de viața aventuroasă pe care o dusesem, colindând timp de doisprezece ani prin Anatolia, Armenia și Turcia europeană. Păcat pentru dv. că nu pot să încep prin a vă povesti copilăria mea, tristul destin al surorii mele și împrejurările pervertirii. Ar ține prea mult. Poate că am s-o fac într-o zi, dacă o să mai vreți să-mi întindeți mâna; iar dacă n-o să mai vreți, atâta pagubă!

Aveam pe-atunci cam vreo douăzeci și cinci de ani, pose-
dam câțiva bani și trei limbi orientale, dar uitasem aproape de tot româneasca. Oamenii care copilăriseră cu mine nu m-au recunoscut și asta-mi convenea; nu voiam, pentru nimic în lume, să fiu recunoscut. De altminteri, chiar hârtiile mele dovedeau că sunt raia (supus otoman). Vorbind prost limba mea, am fost luat drept străin.

De ce reveneam în țară? Pentru nimic și pentru un lucru mare. Pentru nimic, fiindcă mă simțeam foarte bine în străinătate. Totuși, binele ăsta nu era decât aparent. Duceam o viață liberă, pribeagă, dar păcătoasă. Nu cunoșteam femeia decât ca soră și ca mamă: soția sau amanta mi-erau necunoscute. Și ce dor mi-era să le cunosc! Dar și ce teamă aveam să m-apropii de ele! Iată un lucru pe care d-ta nu-l știi, Mihaile!

A, câtă nedreptate e în viață! Unui om schilod de un picior sau de o mână, nimeni nu-i aruncă disprețul lui, toată lumea îl privește cu milă; dar fiecare se dă înapoi, nimeni nu simte milă înaintea unui schilod al sufletului! Și totuși, acestuia îi lipsește

însuși pivotul vieții. El îmi lipsea mie. Întorcându-mă în România, veneam să cer acest sprijin celor care nu erau niște nenorociți ca mine, ci oameni, cu viață sexuală firească. Ei mi l-au dat, dar pentru un moment; și mi l-au retras îndată, rușinos, pentru a mă azvârli din nou în viciu. Iată cum:

Odată ajuns, mi-am reluat meseria de salepgiu, bătând târgurile și bâlciurile, dar afară din Brăila, prin împrejurimi și chiar mai departe. În oraș, nimeni nu știa care e ocupația mea. Salepul îl cumpăram pe furiș de la un turc, față de care mă dam drept compatriot și lăsându-l să vadă numai ceea ce voiam eu. Astfel, munceam puțin și câștigam bine, mai ales că mă sprijineam pe rezerva din chimirul meu. În vremea asta, începui să fac cunoștințe.

Îmbrăcat ca un chiabur și plătind fără a mă uita ocale de vin, pe ici, pe colo, am dat într-o zi, în ulița Calimerească, peste un vin și peste ceea ce căutam de când mă înapoiasem (aproape un an): vinul era servit uneori de o frumoasă crâșmăriță, fata negustorului. Și devenii deodată mușteriu credincios al acestui vin strașnic ca și prada flăcărilor pe care le aruncau ochii negri ai vrăjitoarei. Dar am fost cuminte, casa era cinstită și bogată. Pe deasupra, nu-i plăceau străinii, deși ei îi făcuseră bogăția.

Atunci, primul lucru pe care-l făcui, a fost să-mi procur hârtii românești, treabă ușoară în țările Sfântului Bacșiș. Dintr-o zi pe alta, îngrop pe „Stavru salepgiul” și devin domnul Isvoranu, „negustor de arămuri de Damasc”. Numele și calitatea plac. Sunt privit cu considerație și atenție. Casa n-avea o mamă. Tatăl era bătrân, aspru și bolnav de picioare.

După trei luni de venire zilnică, mă văd într-o seară reținut la masă în familie. Găsesc aci o mătușă care ținea loc de mamă și care nu lăsa din ochi pe nepoată. Dar bag de seamă mai ales că e totdeauna bine să nu minți decât pe jumătate. La masă se aflau doi frați voinici, care erau stabiliți la Galați ca negustori de

covoare și arămărie de Damasc. Din fericire, cunoșteam Damascul și meșteșugul lor mai bine ca ei; vândusem deseori covoare și arămuri cizelate din acea țară.

În timpul mesei vorbesc, povestesc istorioare și scene trăite în Anatolia și stăruiesc mai ales asupra tristeții care învăluie covoarele și arămurile de Damasc, la a căror fabricare, în totul manuală, se văd lucrând copii de cinci ani și bătrâni aproape orbi, cei dintâi câștigând aproape doi metelici pe zi (zece bani), neștiind aproape ce este copilăria și intrând în viață pe ușa chinurilor; ceilalți sleindu-se de foame și neavând dreptul nici la odihnă, nici la liniștea bătrâneții.

Poveștile mele interesează pe domnișoară și cu tristețea lor îi smulg lacrimi, dar ceilalți au inima ursuză; ei nu rețin decât partea anecdotică. Asta îmi displace așa de mult, că sunt gata să bat în retragere, dar mi-aduc aminte la vreme că nu veneam în casa asta pentru a mă însura cu toată lumea. Fata era după gustul meu și numai pe ea o vream.

Cu ea, legăturile mele se mărginiră la snoave și povești.

Două luni după această primă masă, puteam să mă socot ca un membru al familiei. În casa asta, aproape fără prieteni, domnea o atmosferă înăbușitoare, dar singura care se asfixia de-a binelea era minunata făptură ce iubeam. Veneam în fiecare seară să petrec două-trei ore lângă ea, să-i povestesc, să-i spun glume și câteodată să-i cânt arii orientale, melodioase și jalnice. Mătușa și bătrânul erau mulțumiți, dar fata era încântată. Ea nu se mai sătura...

Tatăl gonise din prăvălie toți mușterii zurbagii, tot ce putea fi zarvă; și rari erau cei care îi mai deschideau ușa pentru a-i cere o consumație. Retrași cu toții în cămăruța din dos, mătușa, care era gospodina casei, cârpea rufele și supraveghea prin per-

delele ușilor cu geamuri prăvălia puțin luminată. Domnișoara broda sau făcea dantele, în vreme ce tatăl, întins pe patul cu baldachin, moțăia, gemea când și când și m-asculta. Era mai prost ca oaia. Stând pe sofa, lângă el, îi înșiram tot ce era potrivit planului meu și el înghițea totul.

Astfel, am putut cu ușurință să-i prind slăbiciunea: el avea nevoie de un om dezghețat pentru a-i continua negoțul și văzuse în mine pe omul acesta. Se știe că românul nu e prea negustor; el nu e decât sclavul pământului. Și cum bătrânul voia să-și dea fata după cineva priceput în negoț, iar pe de altă parte, cum numai străinii pe vremea aceea se pricepeau la afaceri ușoare și bănoase, el a fost mulțumit să se găsească în fața unuia de-ai lui, care învărtise multe, care cunoștea limbi străine și care putea să dea sfaturi celor doi fii, tot așa de negliobi ca tatăl lor. Căci, tot întrebându-mă cum asemenea animale putuseră face o avere atât de mare, aflasem că răposata mamă fusese de o pricepere negustorească neîntrecută. Fata avea temperamentul ei, dar, după moartea mamei, casa lăncezea.

Apariția mea adusesese aer proaspăt, dar fiecare din cele cinci ființe îl respira în felul ei. Tatăl și cei doi fii ai lui, care veneau la fiecare cincisprezece zile să petreacă duminica în familie, rânjeau ca niște idiști și mă sufocau cu întrebările lor de afaceri, mereu de afaceri. Pentru a pune la încercare mintea mea, moșul nu găsi nimic mai înțelept decât să-mi ceară o dată o sumă de bani; altă dată să-mi încredințeze una. Îl împăcai în amândouă împrejurările, zicându-mi că, desigur, prostia și banii trebuie să fie frați gemeni. Deci, aceștia trei nu se deosebeau prea mult unul de altul.

Bătrâna, sora răposatei, nici nu râdea, nici nu plângea. În schimb, mă descosea adesea asupra afacerilor mele. Câtva timp i-am ocolit întrebările și ea m-a suspectat. Pe urmă, tare pe încrederea celor trei nătângi, îi răspunsei îndelung că afacerile mele merg rău de doi ani, din lipsă de capital mai mare. Și asu-

pra acestui lucru nu mințeam decât pe jumătate, căci era adevărat; dacă aş fi avut la îndemână o sumă mai importantă, cel mai bun negoț din vremea aceea era arămăria străină. Răspunsul meu prinse, dat fiind că nu spusese niciodată că sunt bogat.

Dar bucuria inimii mele era dragostea frumoasei Tincuța. Ea era singura care m-a făcut să stăruiesc și să nădăjduiesc în această casă a deznădejdiei.

Om liber și care nu prețuiam deloc banul, obișnuit să respir marile vijelii ale vieții, care mătură miasmele naturii, nu întârziam în casa asta — unde totul era viciat de egoism și de prostie — decât pentru aceea care năzuia din toate puterile ei către libertate.

Deseori rămâneam singuri. Cum cădea seara, prăvălia se închidea. Mătușa se ducea să se culce, fiindcă se scula de cu noapte. Și atunci — lângă tatăl (de care nu știam când doarme și când e treaz decât după gemete) — Tincuța, plecată pe ghergheful ei, îmi zicea, cu o otheadă care-mi îngheța sângele:

— Povestește-mi ceva, domnule Isvoranu; ceva trist... Tatăl sărea în sus:

— Nu, nu trist! Mă plictisește!

— Bine, atunci ceva vesel! adăuga ea, melancolică.

— Vă voi povesti ceva care să împace pe toată lumea, le zisei. Anul trecut mă găseam cu marfă într-un bâlci pe Ialomîța. Știți că, la bâlci, a fi bine cu toată lumea, e un lucru foarte înțelept. Faci repede cunoștințe și le desfaci tot atât de repede, dar un negustor se poate întâlni cu altul ceva mai des decât un mort cu popa care l-a îngropat.

— Hm, ce înțelepciune, mormăia bătrânul.

Mă conformam deci acestei linii de conduită, când iată ce mi se întâmplă într-o bună zi. Cunoșteam de câțeva vreme pe un nelipsit al iarmaroacelor, numit Trandafir, un țigan care pretindea că vinde salbe de mărgele, dar care în realitate alerga după ageamii buni de jumulit cu „uite popa, nu e popa!”. Cu alte cuvinte, Trandafir era un pungaș. Dar pungașul ăsta mă interesa. Cu salbele sale pe braț, el se sprijinea de baraca mea, fuma din lulea fără să spună nimic și scuipa în așa fel, că dezgustat, trebuia să-l gonesc. Atunci se amesteca în mulțime, strigând: „Salbe, salbe!” Dar ochii lui scotoceau capetele țăranilor în stare să devină clienți ai jocului său, și cel ce-i cădea pradă ieșea cu buzunarele goale. Voind să-l fac să câștige viața mai onest, îi propusesem odată să-și schimbe meseria.

— Ce? mi-a răspuns el, vrei să mă faci tovarășul tău?

— Nu, zisei eu, nu pot să te fac tovarășul meu, dar pot să te fac salepgiu. Se câștigă bine.

— O, făcu el; se câștigă bine! Salepul tău n-o să mă facă niciodată să câștig destul pentru ca să pot, la fiecare șase luni, să adaug un nou galben la salba de galbeni imperiali ai frumoasei mele Miranda; și atunci, dragul meu, ea se va duce cu altul, căci, vezi tu, dragostea e schimbătoare!

Așa era, avea dreptate: salepul nu produce galbeni, în vreme ce „uite popa, nu e popa”... Ei bine, „uite popa, nu e popa”, îi adusesese, în ziua aceea, cinci galbeni în mai puțin timp decât ți-ar trebui ca să faci o mămăligă. Dar iată că galbenii aceștia îi veniră însoțiți de-o poveste hazlie: tânărul țăran care fusese despuiat de avutul său, nu-l mai slăbea pe Trandafir și amândoi, după ce se fugăriră peste câmpuri, se înfățișară înaintea mea, pentru a mă lua ca arbitru. Țăranul zicea:

— Dacă nu vrea să-mi dea înapoi banii, atunci să mă învețe meșteșugul lui; da, meșteșugul lui; am să fac ca el. Trandafir ridică din umeri.

— Țăranul ăsta e nebun, zău e nebun. Ce belea, ce belea!

— Nu, băiete, zicea celălalt, banii, banii mei, ori meșteșugul tău! Nu e bine să fii cinstit; am să fiu ca tine!

— Dar nici tu nu ești mai cinstit decât mine, striga Trandafir; tu ai vrut să-mi iei banii mei; am fost mai șmecher și ți-am luat eu pe ai tăi, asta-i tot.

— Da, conveni țăranul, n-am fost mai cinstit ca tine; pentru aceea îți las un galben; dă-mi înapoi pe ceilalți patru. Dacă nu, mă arunc în Ialomița și e păcat. Am acasă o nevastă tânără și singurică. Ne-am luat din dragoste. Și cei cinci galbeni erau toată podoaba salbei ei. Îi luasem pentru ca să-mi cumpăr doi cai și să-mi pot munci pământul.

Trandafir sări ca ars cu fierul roșu.

— Cum, tâmpitule, iei galbenii nevestei ca să cumperi cai? A! nu ești vrednic să ai femeie frumoasă cu salbă la gât!

— Dar ce să fac? se jelui țăranul.

— Ce să faci? ei bine, să te duci să furi caii la trei poște departe de satul tău și să lași galbenii la gâtul nevestei! Și întorcându-se spre mine, Trandafir mă întrebă: Ai mai văzut un român așa de prost ca ăsta?

Zicând acestea, el căzu pe gânduri, trase din lulea și scuipă. Țăranul plângea, acoperindu-și fața cu mâinile. Atunci, iată ce-mi văzură ochii. Trandafir se întoarse către tânăr, îi descoperi fața și, repede ca fulgerul, îi arse două palme.

*

— Pentru ce mă bați? îi strigă pălmuitul.

— Pentru că ești prost! Nu-mi plac bărbații care plâng, răspunse țiganul, rotindu-și ochii de cărbune ca un drac. Acum, na-ți cei cinci galbeni și cară-te, dar la noapte să te ții la o bătaie de pușcă de satul tău, pe drumul mare: în zori am să-ți aduc caii și am să-ți mai dau două palme, ca să te-nvăț minte să nu te mai atingi altă dată de salba unei femei frumoase decât ca să adaugi noi galbeni.

Șase luni după această întâmplare, întâlnesc pe Trandafir pe drumul Nazârului. Era călare; eu cu trăsura. Încrucișându-ne, îl întrebai:

— Te-ai ținut de cuvânt, Trandafire?

— Da, îmi răspunse el, i-am dat cei doi cai și cele două palme!

În timp ce povesteam, tatăl adormise, dar Tincuța era mai mișcată ca de obicei. Pentru întâia oară în viața mea m-am aflat atunci singur înaintea unei fete frumoase care mă privea cu ochi iubitori, umezi, scânteietori. Aplecându-se către mine, ea mă luă de mână și zise cu o voce melodioasă ca sunetele viorii:

— Spune-mi, domule Isvoranu, ai fi în stare să iubești ca țiganul Trandafir?

N-aș putea să vă spun dacă mâna ei mă arse ori mă-ngheță, dar știu că am fost cuprins de-o spaimă nemaipomenită, capul mi se învârti de parcă aș fi căzut de pe acoperiș și, fără să zic o vorbă, îmi luai pălăria și plecai.

Ea luase asta drept o glumă din parte-mi și râse mult, când mă văzu a doua zi. Dar eu eram nenorocit: frica de a mă găsi singur cu o femeie mă stăpânea mai puternic ca oricând. Toată nădejdea că voi putea fi salvat prin mijlocirea unei intimități de mai multe luni, se risipise; rămăsesem pe de-a-ntregul omul cu sufletul schilodit.

Totuși, așa cum se face cu caii care se sperie de foc, mă încăpățâna să cred că, tot plimbându-mi flacăra pe sub nas, voi ajunge să nu-mi mai fie teamă de ea. Și cine știe? Ce cunoaștem noi din firea omului? Mai puțin ca animalele! Dacă aș fi avut răgazul să-mi stăpânesc, să-mi îmblânzesc simțurile pervertite, instinctele însălbăticite, poate că aș fi reușit să-mi găsesc echilibrul ce-mi lipsea... Dar pentru aceasta mi-ar fi trebuit bunăvoința oamenilor și ajutorul împrejurărilor. Nici ei, nici ele nu au vrut să salveze un om. Împrejurările au făcut din mine un om sărac, în vreme ce oamenii aceștia nu vedeau în mine altceva decât ceea ce egoismul lor le comanda. Rezultatul a fost că ne-am sfărâmat capul de un zid; dar dintre toți, cel mai de plâns am fost eu.

N-aș fi vrut să cer mâna Tincuței, înainte de a fi fost sigur că un început de vindecare se simte în apucăturile mele; dar un alt pretendent îmi luă înainte și-mi puse situația în pericol. Fata strigă tare că nu vrea să se mărite cu altul decât cu mine. Tatăl mă întrebă atunci ce planuri aveam.

Ce planuri! Vai de capul meu! Singur gândul însurătorii mă zvârlea în toate chinurile iadului! Nu putui răspunde nimic. Mă arătai șovăitor, încurcat. Tincuța, jignită în mândria ei, plânse cu lacrimi care îmi smulseră inima. Bătrânul tălmăci încurcătura mea, atribuind-o faptului că nu sunt un om bogat și mă mângâie zicându-mi: „O să fii și bogat într-o zi, muncind aici!”

Ați auzit? Ei credeau că eu caut bogăție în casa lor. Astfel prăpastia se apropia și eu mergeam drept spre ea: cerui mâna

Tincuței. Copila săltă de bucurie, casa se trezi din amorțeală, iar eu — mă simțeam pierdut. Zilele care urmară, după ce făcui cererea mea de căsătorie, semănară cu ultimele minute ale unui condamnat la moarte. Tincuța era încântată.

— Emoția te zăpăcește așa? mă întrebă ea într-o zi. Cât sunt de fericită!

Biata fată!

Pentru a-mi da curaj, glumeam de dimineată până seara, dar se băgă de seamă că nu era ca înainte vreme, și în seara logodnei am fost gata-gata să leșin. Rubedeniile fură foarte nedumerite și, ca și logodnica mea, ele îmi puseră tulburarea pe seama emoției. Mă îndemnară să vorbesc, am fost rugat să povestesc. Îmi scormonii mintea și nu găsii nimic. Dar preotul care ne schimbase inelele, după ce rosti rugăciunile bisericești, îmi înlesni o anecdotă.

Era vorba de munca câmpului și popa se plângea că muncitorii își băteau joc de el, lucrând prea încet.

Zisei, pentru a pregăti istorioara mea:

— Dacă vrei să-i faci să lucreze mai repede, nu e decât un mijloc, părinte.

— Care, fiule?

— Să înjuri, să înjuri ca un surugiu!

— A! noi preoții nu putem înjura, e păcat.

— Da, e păcat, desigur, am aprobat eu, dar a fost dezlegat de mitropolitul din București pentru orice împrejurare în care nu se poate face altfel.

Popa făcu o mutră neîncrezătoare, dar asistenții strigară:

— Cum, spune-ne cum? Istorisește!

— Ei bine, iată cum. Într-o zi, mitropolitul din București trebuia să se ducă într-un oraș în care prezența sa era necesară la o ceremonie oficială. I se aduse cea mai bună diligență și sfinția sa se sui în ea. Dar surugiul trăsurii a fost foarte nedumerit, cu tot bacșișul gras ce-l aștepta și asta pentru că, după cum știm cu toții, un surugiu nu poate conduce caii fără să înjure. Pentru el, a învârti biciul în aer și a înjura, este ceva mai necesar decât bacșișul. Surugiul mitropolitului nu-și dezmințea numele. Temându-se însă de mânia înaltului prelat, bietul om își mușcă buzele și mână cum putu timp de trei ore de drum, dar ajungând la un vad, el se opri brusc. Roșu de mânie, ca un rac fiert, lăsă hățurile celor patru cai și așteptă, hotărât să-și ceară dreptul lui cu orice preț. Mitropolitul pierdu răbdarea, și după o vreme scoțând capul pe ferestruica diligenței, întrebă pe surugiu de ce s-a oprit. Surugiul își scoase căciula și zise cu umilință:

— Păi să vedeți, Înalt Prea Sfinte; caii sunt obișnuiți cu înjurăturile surugiului și cum nu pot să înjur din pricina Înalt Prea Sfinției Voastre, ei nu mă mai recunosc și nu mai vor să treacă vadul.

Mitropolitul îl sfătui:

— Dă-le și tu o gură, fiule: *hi, hi, bravi căișori!*

Surugiul șiret repetă din vârful buzelor:

— Hi, hi, căișorilor! Dar caii nu mișcară.

— Nu e alt chip decât înjurăturile ca să-i faci să meargă? întrebă Sfinția Sa, pierzându-și răbdarea.

— Nu, Înalt Prea Sfinte, vă spun: caii nu merg decât cu ovăz și cu înjurături!

— Ei bine, răspunse mitropolitul, înjură atunci și te voi dezlega de păcat!

Surugiul sări în picioare, apucă hățurile, pocni din nesfârșitul lui bici și strigă cu glas, să sperie morții:

— Hi! hi! hi! Papucii maicii Domnului! Icoanele și cele *patruzeci* de evanghelii! *Șaizeci* de taine! Doisprezece apostoli și *patruzeci* de mucenici! Hi, hi, hi, căișorilor, Dumnezeuul și Paștele vostru!

Diligența trecu zburând peste vad ca o rândunică. Pe malul celălalt, mitropolitul scoase din nou capul și zise vizitiului, care-l privea cu un aer victorios:

— E uimitor cum ți-ai dresat caii, dar nu te pricepi la cele sfinte: nu *patruzeci* de evanghelii, ci patru; nici *șaizeci* de taine, ci numai șapte.

— Aveți dreptate, părinte, o știam și eu. Dar, vedeți, patru ori șapte sunt numere prea scurte ca să poți înjura din rărunchi. Și apoi noi ăștia, vizitiii, facem și noi ce putem ca să împăcăm cele sfinte cu nevoile meșteșugului!

Anecdota aceasta, prin râsul care-l pricinui, puse pe popă în încurcătură și mă învioră și pe mine. Tincuța era veselă nevoie mare și mândră de mine.

Ah, pentru ce lucrurile nu s-au oprit aici? Sau pentru ce nu m-am hotărât să fug înainte de dramă? Căci drama lungă, nesfârșită, veni trei săptămâni după aceea, trei săptămâni de chin

nemaipomenit și de necrezut, când fie-care sărutare pe care o primeam de la logodnica mea mi se părea un îndemn s-o rup la goană, să-mi iau lumea în cap. Drama asta începu odată cu nunta.

Am ajuns acum la îngrozitoarea crimă care sfărâmă viața mea și a nevinovatei Tincuța; am ajuns, dragul meu Mihail, la *perversiunea*, la *violenta*, la *viciul* de care vorbeai — am ajuns la toate nemerniciile pe care bestii mergând în două labe le practică sub formă de obiceiuri, de datini, de tradiții, otrăvind viața și chinuind pe nevinovați. Căci, tot atât cât și curata mea logodnică, eu însumi eram un nevinovat, o victimă a denaturării de care sufeream.

D-ta nu știi, poate, Mihail, de ce e vorba. Nu știi că la noi, în noaptea nunții, femeile din familie și chiar femei străine, năvălesc în camera de culcare a tinerilor soți, câteva ore după ce s-au culcat, gonindu-i în altă odaie și răscolind patul pentru a găsi mărturia netăgăduită a fecioriei miresei, pe care o duc câteodată în triumf pentru a o arăta musafirilor, care petrec în odaia de alături. Mi s-a întâmplat să văd și mai mult decât asta: am văzut acest steag dus în vârful unei prăjini pe șoseaua de la Petroiu la Cazasu, înconjurat de o ceată de femei turbate, care hăuiau în jurul dezgustătorului trofeu. Întovărașite de un ȋigan care scârțâia din diblă, ele mergeau, în zorii zilei de luni, ducând „rachiu roșu” fericitei mame și nefericitei mirese.

Cunoști d-ta, Mihail, ceva mai barbar și mai oribil? Există oare perversiune ori perversitate, viol sau violență, viciu ori sadism care să fie mai inumane, mai crude, mai neînchipuite ca bucuria asta, ca spectacolul, obiceiul acesta infam și rușinos?...

Eu îl știam, îl cunoșteam înainte de-a veni ziua nunții. Nu numai că m-a dezgustat totdeauna, dar el în ceasul periculos în care simțurile mele aveau să mă trădeze în chip atât de trist, era

pentru mine o chestiune de viață și de moarte să îndepărtez, să trimit la dracu această mascaradă blestemată.

Chemai pe tată și pe mătușă și le vorbii. Tatăl, deși ținea la scârbosul obicei, nu a fost prea îndărătnic, dar bătrâna susținea cu încăpățănare că trebuia neapărat respectat, fiindcă era o datină a poporului și o pavăză a cinstei.

Rămăseserăm înțeleși, și nunta porni într-o frumoasă după-amiază, cu alaiul obișnuit, spre biserică: toată lumea mergea pe jos, afară de doi călăreți care deschideau drumul; venea apoi purtătorul celor două imense lumânări de Moscova, culcate pe o mare tavă de argint cizelat, încrustat cu aur, iar în urmă, invitații. La ieșirea din biserică, călăreții o luară înaintea, trăgând cu pistoalele, fluturând în aer peșchirele legate de brațele lor și jucându-și caii care aveau coamele împodobite cu panglici și bețeală de argint. Pe tavă erau acum pâinea și sarea tradițională. Imediat după aceștia, veneam eu, de-abia trăgându-mi picioarele, tremurând de frică și de mizerie, cu lumânarea în mână și cu Tincuța de braț. Ea era fericită sub grămada de podoabe care o acopereau pe de-a-ntregul. În urma noastră toată lumea, asurzită de doisprezece lăutari care cântau din patru instrumente: vioară, cobză, clarinet și goarnă. Pe drum, femeile care veneau de la fântână vărsau coafele lor înaintea nuntașilor, drept urare de belșug.

Și seara, ceasul blestemat bătut pentru mine. Erau la masă vreo douăzeci de invitați, cu rubedenii, cu tot. Orațiile nuntașilor dezlănțuiră o veselie ametoitoare și trebui să mă supun și să răspund și eu cu istorioare la poveștile comesenilor. Unul din aceștia, cu capul înfierbântat de vin, avu prostul gust să povestească cum odată, într-un sat, o mireasă fiind găsită că greșise, a fost bătută de mire chiar în noaptea nunții; a doua zi el o aruncă într-un car, așezând-o cu spatele spre boi și cu fața spre o prăjină care avea în vârf o oală de pământ spartă în fund. Cu astfel de alai, el o duse părinților îngroziți.

Priveam pe Tincuța: ea asculta liniștită, sigură de inocența ei. Dar eu mă îngrozii și strigai că ceea ce se petrece între cei doi soți nu privește pe nimeni decât pe ei înșiși.

— O să vedem noi numaidecât, dacă nu privește pe nimeni, răspunseră câțiva intimi.

În sfârșit, acest „numaidecât” veni repede, căci, cum bătuse miezul nopții, băgai de seamă că mici cocoloașe de pâine începuseră să mă lovească din diferite părți. Cocoloașele fură urmate de bucăți de pâine și, după câteva minute, de felii întregi.

— Ce înseamnă asta? întrebai eu.

— Ei bine, asta înseamnă că trebuie să te scoli de aici și să te duci să-ți faci datoria! strigă nașa.

Vă jur, dragii mei, că nu înțelegeam nimic, dar am înțeles când nașul mă luă la o parte și-mi spuse de ce datorie e vorba. În timp ce-mi vorbea, nașa și mătușa făceau toaleta Tincuței în camera de culcare ce ne era destinată; apoi ele veniră să mă îmbrățișeze, ca și tatăl și, fără altă introducere, îmi deschiseră ușa, mă împinseră înăuntru și o închiseră în urma mea.

În această clipă, una din cele mai tragice din viața mea, mi-amintesc încă vag că am văzut capul minunat al Tincuței odihnindu-se pe albeața pernei, părul ei negru, răspândit în juru-i. Și asta a fost tot ce s-a petrecut în seara aceea. Am căzut leșinat, în mijlocul camerei!

Niște friguri puternice mă făcură să delirez douăzeci și patru de ore. Stătui bolnav cincisprezece zile. Nu știu ce am spus în timpul stării mele de inconștiență, dar știu că foarte puțini numeroși fură acei care veniră să mă viziteze. Sculându-mă din boală, mă trezii într-o lume vrăjmașă. Socru-meu și mătușa îmi

cerură explicații asupra „rușinii” pe care o abătusem asupra casei lor. Scăpai deocamdată spunând că sunt „legat”. Ei n-au avut nici o milă de mine și m-au urât tot mai mult.

Din această clipă și timp de zece luni, ura și dușmănia se asmuțiră împotriva-mi. Mă ținură departe de orice afacere. Bani erau mereu închiși, ca și cum aș fi fost un hoț. Prin propriile mele mijloace nu puteam nimic întreprinde, afară doar de-a deveni din nou salepgiu, căci economiile mele le cheltuisem aproape pe toate în cadouri de nuntă. Și atunci începu acea viață teribilă care mă îngrozește încă azi.

*

Nu pot să povestesc cu de-amănuntul. Mi-e prea dureros.

Închis în această casă de nenorociri, nu îndrăzneam să mai ies pe stradă decât foarte rar și numai noaptea. Eram împiedicat să cobor chiar și în prăvălie. Nici o vizită... Nici o relație... Nici o muncă... Tot ce spuneam, tot ce propuneam, cădea rău. La masă parcă aș fi fost între surdomuți. Și eu, în papuci și în cămașă, mă plimbam dintr-o cameră în alta ca un parazit, ca un caraghios, ca un fel de pensionar.

Cei doi cumnați veneau în toate duminicile. Le-am cerut să mă ia la Galați în afacerea lor în care mă pricepeam binișor. Ei îmi vorbiră de divorț. Veți spune, cu drept cuvânt, că ar fi fost soluția cea mai inteligentă. Deloc.

Căci după căsătorie, nevastă-mea se răcise de familia ei. Toată viața îi era acum înrădăcinată într-a mea, în această viață mizerabilă și schiloadă. Fără lacrimi și fără ură, ea acceptase nenorocirea cu un curaj nebănuit. Credea cu sinceritate că am fost „legat” de o vrăjitoare și se ruga lui Dumnezeu cu aprindere ca să învingă pe diavol și să se vindece bărbatul pe care-l iubea cu toate lipsurile lui.

Închiși amândoi, ne petreceam zilele în convorbiri tainice, interminabile, și de o dragoste fără seamăn. Îi ceream iertare... Ea îmi spunea că nu mă vede întru nimic vinovat. Oh, cum aş putea să uit singura ființă care m-a înțeles și a avut milă de mine? Și cine ar putea pretinde că, fără ura care ne otrăvea, n-aș fi devenit soțul și omul normal spre care năzuisem din toate forțele mele.

Nu mai eram atât de timid ca la început, nu mi-era frică de nevastă-mea, dispăruse groaza care-mi îngheța sângele la apropierea ei. Aveam chiar momente când dorinți vagi, slabe deșteptări, mici impulsuri senzuale îmi furnicau trupul și mă făceau să roșesc când ea mă strângea în brațe, mă mângâia, mă asigura de dragostea ei.

Dar ceea ce dragostea creează cu greutate, ura distruge într-o clipă și iată ce nu voi ierta niciodată oamenilor. În toate diminețile, de-abia ieșit din cameră, cele două bufnițe ale nenorocirii noastre se repezeau asupra bieteii femeii și o întrebau dacă s-a „petrecut” ceva. Fiindcă ea refuza să vorbească, blestematele coabe îi cădeau pe cap cu sfaturile lor de despărțenie și o torturau până la disperare.

Această ciopârțire și distrugere sistematică a puținului bine pe care natura încerca să-l reclădească, dură zece luni. Ne înăbușeam. Cei doi călăi de la Galați începură să devină amenințatori, m-au insultat și m-au somat să-mi decid nevasta pentru divorț. Nu mai era chip să rezist. Strânși unul lângă altul, refuzam de multe ori să coborâm la masă, trăiam zile întregi mâncând o singură dată. Apoi pe neașteptate, mi se născu în minte ideea de a fugi.

Ea mă întrebă dacă aş putea câștiga ce ne trebuie cu puținii bani ce-mi rămăsese, și la răspunsul meu înflăcărat asupra viitorului de libertate și de iubire pe care eram în stare să i-l deschid departe de casa asta blestemată, lacrimi de fericire țâșniră

din ochii ei. Îmbrățișați ca doi frați, pierduți într-o lume vrăjmașă, aveam obrazii și hainele udate de propriile noastre lacrimi; și am trăit așa orele celei mai curate fericiri ce se putea gusta pe pământ.

Dar orele acestea fură și cele din urmă ce ne-au fost date să trăim. Marele val al urii oamenilor se apropia.

Era la sfârșitul lui februarie. Aveam planul nostru bine fixat: să așteptăm încă o lună și, către sfârșitul lui martie, să fugim pe o corabie la Stambul.

Dar, de câteva zile, băgarăm de seamă o schimbare ciudată în atitudinea celor doi tirani ai noștri: ei încetaseră deodată să mai vină dimineața la nevastă-mea, n-o mai terorizau și, cât despre mine, bătrânul îmi spuse într-o seară că pot să ies și să vin când oi vrea. Rămăsei uluit! Alergai la Tincuța, dar ea izbucni în lacrimi:

— Cred că o nenorocire ne pândește! îmi zise ea. Visez urât, te văd noaptea înconjurat de copii care plâng și eu împodobită cu aur și cu pietre scumpe... E foarte rău. Nu mai ieși! Cine știe ce ți se poate întâmpla? Suferim închisoarea asta de zece luni. S-o mai răbdăm câteva săptămâni!

La aceste cuvinte, simții că un pumnal îmi intră în inimă și am început să tremur. Dar, dragii mei, soarta omului e scrisă dinainte.

A doua zi, era o dimineată strălucitoare de iarnă liniștită. Zăpada, groasă de trei palme, acoperea lumea cu lințoliul ei curat și clopoței sâniilor umpleau aerul cu zăngănitul lor nostalgic. Stam la o fereastră și mi se părea că zidurile se dărâmă peste mine. Înnebuneam! O putere de nestăpânit mă chema afară, către acel afară care era mișcarea, viața, năvalnicul mister al existenței libere, pe care n-o mai cunoșteam de aproape un an.

Mă aruncai la picioarele soției mele și o implorai să mă lase să ies un ceas, o jumătate de ceas, cinci minute, înafara zidurilor, de sub acoperișuri, din mizerie!

Ea se îndură și-mi dădu îngăduința, sfătuindu-mă să iau cu mine cuțitul și două pistoale și recomandându-mi să nu intru în vorbă cu nimeni. Îi sărutai papucii, îmi luai cojocul, căciula de astrahan și coborâi în prăvălie.

Ah, ieșirea asta a fost nenorocirea mea și a bieteii Tincuța! A fost nenorocirea noastră — fără a fi numaidecât, fiindcă nimic nu mi se întâmplă în dimineața aceea și tot nimic nici când ieșii după-amiază, nici a doua zi. Dar desigur că în timpul unei astfel de treceri prin prăvălie am fost recunoscut de ochiul trădător pe care bătrânul îl ascunsese în dreptul vreunei uși, și care mă demască!

În seara ultimei duminici pe care am trăit-o în această casă, venind cu ochii plini de măreția Dunării ce-și ducea enormele sloiuri de gheață — îmbrățișam pentru ultima oară femeia care a fost vreme de zece luni, cea mai dragăstoașă dintre soții și cea mai curată dintre fecioare.

Eram liniștit... Dar coborând pentru a cina, o tragică împovărare ne lungea figurile și ne ținea la limita lacrimilor. Ea întrebă către sfârșitul mesei:

— Pentru ce n-au venit frații?

— Trebuie să vină numaidecât, răspunse tatăl.

Ne aprinserăm narghilele și băurăm cafeaua turcească. Afară, noapte și liniște. Era târziu. Deodată, surprinzând o privire semnificativă între bătrân și mătușă, Tincuța izbucni în suspine.

În momentul acela, ușa se dădu de perete și cei doi frați, întunecați ca niște călăi, apărură aducând un om la vederea căruia pălii.

Era un grec care fusese pe vremuri prietenul meu și care venea ca delator și ca ucigaș.

În picioare toți trei, înaintea ușii rămasă deschisă, prima vorbă, drept bună seara, a fost cea a trădătorului. Întinzând brațul și arătându-mă, el zise în românește:

— Țsta e domnul Isvoranu al vostru? Bineînțeles că e „legat”: ăsta e Stavru, salepgiul și pederastul.

La această ultimă vorbă, care denumea viciul meu și al lui, Tincuța dădu un strigăt și căzu la pământ, în vreme ce eu...

Înșfăcat cu cruzimea și setea de răzbunare a cumnaților mei, fusei dus în prăvălie și călcat în picioare, lovit în cap, pe față, pe piept, până am leșinat. Pe urmă...

Pe urmă mă trezii afară în zăpadă, înaintea porții zăvorâte a unei curți ce da spre un gang închis. Eram înghețat. Mâinile și picioarele, pieptul, capul, zdrobite. Și, drept îmbrăcăminte de iarnă, mă găseam în cămașă și cu capul gol.

Îmi adunai puterile și mă dusei să cer ospitalitate unui turc, care îmi furniza salepul înainte vreme. Mă primi creștinește și mă îngriji ca un frate.

Patru zile după aceea, omul acesta cumsecade, fără să știe cui vorbește, mi-aduse la patul meu de suferință știrea care umpluse tot orașul: Tincuța fusese pescuită pe malul stâng al Dunării de către lipoveni.

.....

De atunci au trecut treizeci și cinci de ani și în fiecare an, la data fatală, mă duc pe malul Dunării ce-și poartă sloiurile, ca să cer iertare Tincuței de jignirea ce i-am adus-o...

Ție, de asemeni, Adrian, îți cer iertare pentru jignirea ce ți-am adus-o.

.....

Pe drumul către Slobozia, între două lanuri de orz, căruța cu trei oameni mergea la trap. Înaintea ochilor calului care se scutura în răcoarea dimineții, luceafărul scânteia pe bolta purpurie a Răsăritului.

O ciocârlie zbucni din lan și se înalță către cer. Stavru o urmări cu privirile, până ce o văzu căzând ca o piatră. Cu ochii ficși spre locul unde o văzuse căzând, el cântă — în acea limbă universală cunoscută oamenilor care n-au patrie și pe acea melodie ce nu se poate prinde pe hârtie:

*Dac-aș fi o ciocârlie,
Ca ea aș săgeta văzduhul,
Dar n-aș mai veni pe pământ,
Unde oamenii seamănă grâu,
Unde oamenii secără grâu,
Unde se seamănă și se secără fără nici un rost!*

II - CHIRA CHIRALINA

În crângul în care căruța celor trei se oprise în sfârșit pentru masa de amiază, Stavru se lăsă rugat de tovarășii lui, care, de o oră, cereau să le istorisească copilăria sa și a surorii sale, pe care o evocase la începutul povestirii lui din pod. Nu-i lipsea pofta de a istorisi, căci sufletul îi era acum dispus să evoce această depărtată amintire, dar așa se întâmplă când vrei să te atingi de zăgazurile ruginite ce opresc trecerea apelor trecutului: îți place să te lași rugat.

Întinși pe iarba moale, cei trei fumau tăcuți, în vreme ce calul păștea iarba și strănuta, mișcându-se cu pași mărunți în juru-le. Stavru se sculă, adună câteva crengi uscate și aprinse focul, și când jeratecul a fost gata, căută în căruță sculele pentru preparat cafea, fierse apa și aruncă în ibricul de aramă zahărul și cafeaua necesară. După care, cu un talent de cafegiu, vărsă lichidul spumos și aromatec în trei filigeanne, se așeză turcește și începu:

— Nu-mi amintesc nici data, nici vârsta exactă ce aveam în momentul acela. Dar știu că evenimentul cel mai apropiat care urmă dramei ce o să vă povestesc a fost războiul Crimeii.

Copil, mi-aduc aminte de asprimea unui tată, care bătea pe mama în toate zilele, fără să înțeleg de ce. Mama lipsea deseori de-acasă, se întorcea și iar era bătută, înainte de plecare și după sosire. Nu știam dacă era schingiuită înainte, pentru a o face să plece sau pentru a o reține, nici dacă la sosire era din pricina lipsei ori fiindcă se întorsese.

Mi-amintesc apoi că, în vremea aceea tulbure, lângă tata se afla totdeauna fratele meu mai mare, tot așa de aspru ca și el, iar lângă mama se tânguia soru-mea, Chira, cu patru ani mai în vârstă decât mine și către care mă simțeam atras.

Încet-încet, ceața se risipește, cresc și încep să înțeleg. Și înțeleg lucruri ciudate... Să tot fi avut opt-nouă ani; soru-mea între doisprezece și treisprezece și era așa de frumoasă că mă ținam toată ziua lângă ea, pentru a o privi din cap până în picioare. Ea se gătea de dimineață până seara și mama făcea la fel, căci și ea era tot atât de frumoasă. Dintr-o cutie de fildeș, amândouă înaintea oglinzii, își făceau genele cu chinoroz înmuiat în untdelemn, sprâncenele cu un tăciune de lemn de busuioc, iar pe buze, pe obraji, ca și pe unghii dădeau cu roșu de cârmâz. Și când această lungă operație era sfârșită, ele se sărutau, și spuneau cuvinte de dragoste și începeau a-mi face și mie toaleta. Apoi, toți trei, luându-ne de mână, dănțuiam după moda turcească ori grecească, și ne îmbrățișam. Astfel, formam o familie aparte...

Acum tatăl și fiul mai mare nu mai veneau în toate serile acasă. Erau amândoi caretași, cei mai mari și mai căutați meșteri din tot ținutul; și atelierul lor se găsea în partea opusă a orașului, în cartierul Karakioi, în vreme ce noi locuiam în Cetățuie. Între noi și ei se întindea tot orașul. Casa din Karakioi era a tatălui meu. El avea acolo doi lucrători și doi ucenici cărora le da mâncare și casă. Mai avea o servitoare bătrână, care se ocupa de gospodărie. Erau șapte. Noi nu mergeam acolo niciodată și eu de-abia cunoșteam atelierul tatei, care mă înspăimânta.

În Cetățuie eram la mama. Nu ne păsa de nimic, toată ziua petreceam, iarna beam ceai, vara siropuri și tot anul mâncam baclavale, sarailii, beam cafea, fumam din narghilea, ne găteam și dănțuiam. Era o viață frumoasă...

Da, era o viață frumoasă, afară de zilele în care tata ori fiu-său, sau amândoi deodată, năvăleau în mijlocul petrecerii și zvântau în bătaie pe mama, snopeau cu lovituri de pumni pe Chira și rupeau bastoanele în capul meu, fiindcă acum făceam și

eu parte din horă. Cum vorbeam curent limba turcă, ei ziceau femeilor „paceauri” iar mie: „chiciuc pezevenghi”. Cele două nenorocite se aruncau la picioarele zbirilor, le înlănțuiau genunchii și-i rugau să le crute cel puțin fața:

— Nu obrazii! strigau ele. Pentru numele lui Dumnezeu și al Sfintei Fecioare, nu loviți fața! Nu vă atingeți de ochi! Iertare!

A! fața, ochii, frumusețea acestor două femei! Nu era alta care să le-o întreacă! Ele aveau păr de aur, lung până-n călcâie, pielea obrazului albă; sprâncenele, genele, ochii, negri ca abanosul. Căci pe tulpina românească, din partea mamei, trei rase diferite se altoiseră: turcă, rusă și greacă, după ocupanții care stăpâniseră țara în trecut.

La vârsta de șaisprezece ani, mama născu pe cel dintâi copil, dar în ziua când deschisei ochii, nimeni n-ar fi crezut că era mamă a trei copii. Și femeia asta, care era făcută să fie mângâiată și răsfățată, era bătută până la sânge. Dar dacă tata n-o copleșea cu mângâierile, amanții ei o despăgubeau îndeajuns și n-am știut niciodată dacă la început a fost bătută fiindcă își înșelase bărbatul sau îl înșelase pentru că fusese bătută. În orice caz, tă-răboiul n-a conținut niciodată la noi, fiindcă strigătele de plăcere alternau cu strigătele de durere; și cum înceta ciomăgeala, râsetele izbucneau pe fețele udate de lacrimi.

Eu făceam de pază, mâncând prăjituri, în vreme ce curtezanii — cu purtări, de altminteri, cuviincioase — stăteau turcește pe covoare, cântau din ghitară și îndemneau pe femei să joace după arii orientale,acompaniate de castaniete și tamburină. Mama și Chira, îmbrăcate în mătase și săgetate de dorinți, jucau danțul batistei, se învârteau, se legănau, se amețeau. Apoi, cu fața îmbujorată de căldură, ele se trânteau pe perne enorme, își ascundeau picioarele în rochiile lor lungi și-și făceau vânt. Se beau lichioruri fine și se ardeau aromate. Bărbații erau tineri și

frumoși. Totdeauna bruni, negri, ei aveau o înfățișare elegantă, mustățile ascuțite, bărbile foarte îngrijite, iar părul lor lins ori creț răspândea un miros puternic de unt de migdale, parfumat cu mosc. Erau turci, greci și câteodată români, căci naționalitatea nu juca nici un rol, cu condiția ca curtezanii să fie tineri și frumoși, delicați, discreți și nu prea grăbiți.

Situația mea era foarte ingrată. Nimănui nu i-am vorbit până azi de ceea ce au fost chinurile mele atunci.

Rostul meu era să veghez, așezat pe marginea ferestrei și să preîntâmpin orice surpriză. Asta îmi plăcea mult, fiindcă uram de moarte pe cei din Karakioi, care ne băteau. Dar în pieptul meu se da o luptă între datoria și gelozia mea.

Eram gelos, grozav de gelos.

Casa era așezată în fundul unei vaste curți împrejmuită cu ziduri. Unele ferestre dădeau către această curte, iar altele, înapoi, erau suspendate deasupra platoului care domina portul. Nu puteai pătrunde în casă decât prin unica intrare din față, dar pentru a fugi, de musafirii făceau mai puține nazuri, și dacă povârnișul platoului ar fi putut vorbi, câți inși n-a văzut el căutând scăpare pe acolo!

Cățărat pe pervazul ferestrei, stăteam cu ochii pe felinarul ce lumina, toată noaptea, deasupra porții, iar urechea mi-era ciulită să aud zgomotul zăvoarelor ruginite.

Dar țineam să văd deopotrivă și ce se petrecea înăuntru. Mama și Chira erau frumoase de te-nnebuneau. Rochia le strângea talia de le-ai fi trecut-o printr-un inel. Sâni — rotunzi ca doi pepenași. Părul — răsfiat din belșug pe spate și pe umerii goi. Pe frunte aveau o panglică de un roșu aprins, iar genele

lungi, clipeau drăcește, parcă pentru a atâta para flăcărilor din ochii aprinși de patimi.

Deseori, în goana lor de a se face plăcuți femeilor, în vorbăria lor neroadă, musafirii deveneau caraghioși. Așa, într-o seară, unul din ei, voind să complimenteze pe mama, zise: „găina bătrână face zeama bună”. Biata femeie, jignită, îi aruncă evantaiul în cap și plânse. Alt invitat, se ridică furios, dădu neghiobului cu tifla și-l scuipe în față. Se luară de piept, răvășiră casa, răsturnară narghilelele. Asta ne făcu să râdem cu lacrimi. Pentru a face pace, mama îi sărută pe amândoi.

Dar aceste sărutări, aceste îmbrățișări, erau un mijloc al ei de a răsplăti tot felul de merite. Pentru o voce frumoasă, pentru o vorbă de haz, un joc iscusit, ea da sărutări, și tot așa făcea când trebuia să înveselească pe un posac, să șteargă urma unei vorbe supărătoare, să potolească un zurbagiu prea gelos, să scoată din încurcătură pe vreun prost.

Chira, pe de altă parte, strălucea în felul ei. Foarte dezvoltată fizicește de la paisprezece ani, ea părea cu doi ani mai mare. Nebunatecă, șireată, cu năsușorul cam încovoiat, cu bărbia ascuțită, cu două gropițe în care zeul dragostei picase două alunite aproape simetrice, Chira nemulțumea atât pe îndrăgostiții ei, cât și pe mine, cu zburdălniciile, înțepăturile și glumele sale. Ei se așteptau să obțină mult mai mult, iar eu socoteam că e prea darnică.

Ca să nu supărăm pe nimeni, le ziceam *musafiri* curtezaniilor care veneau la noi. Una, două, musafirii îi sărutau mâinile și sandalele. Ea îi trăgea de nas și de barbă, le vărsa sirop pe carbunii care ardeau deasupra tumbachiului narghilelelor, le da să bea din paharul ei și apoi spargea paharul pentru a-i jigni, dar revenea un minut după aceea pentru a depune vârful pletelor ei pe buzele celor jigniți.

Toate astea mă înfuriau, căci iubeam pe Chira mai mult decât pe mama. O adoram și nu sufeream nici o mângâiere ce venea de la altul decât de la mine.

Mi-aduc aminte că într-o seară, spre culmea geloziei mele, nodul de la o sandală a Chirei desfăcându-se în timpul dansului, ea își așază piciorul pe genunchiul unui musafir și-i ceru să-i lege șiretul. Înțelegeți ce fericire pentru norocosul acela! El se execută, prelungindu-și plăcerea cât putu mai mult în vreme ce eu deschideam niște ochi de lup. Pe urmă ticălosul începu să-i mângâie piciorul și chiar pulpa. Și ea, ei bine, ea nu zicea nimic, se lăsa! Atunci, furios, pierzându-mi cumpătul am strigat:

— Tata!... Fugiți!...

Cât ai clipi din ochi, cei doi musafiri încălecară fereastra și dispărură în întuneric, rostogolindu-se pe panta dealului. Unul din ei, un grec, în graba lui, și-a uitat fesul și ghitara, pe care mama le luă și le aruncă după cele două narghilele ce erau de prisos.

Scena asta a fost atât de hazlie, încât eu, odată trecută mânia, fusei apucat de un acces de râs nebun, căzui de pe pervaz, mă rostogolii pe covor și mă făcui vânăt la față. Mama crezu de-a binelea că înnebunisem de groaza sosirii tatei; bietele femei sfâșiară aerul cu strigătele lor înfricoșate, uitară de tata și de dracu și se aruncară asupra-mi, deznădăjduite.

— Nu vine tata! am izbutit să le spun în sfârșit, m-am supărat însă fiindcă Chira l-a lăsat să-i mângâie pulpa! Și m-am răzbunat! Asta-i tot!

Bucuria le făcu acum să țipe mai tare și mă bătură strașnic la fund tot sărutându-mă; apoi începurăm să țopăim prin odaie, mulțumiți că ne alesesem, ele cu spaima, iar eu cu o urechială sfârșită cu mângâieri.

*

Doi sau trei ani se scurseră în chipul fericit de mai sus, singurii ani ai copilăriei mele care mi-au rămas clar în amintire. Împlinisem unsprezece ani, Chira avea cincisprezece și eram nedespărțit de ea. O urmăream pretutindeni, ca un câțel, o pân-deam când își făcea toaleta, îi sărutam hainele îmbibate de parfumul ei; și biata copilă se apăra cum putea, cu gingășie, crezându-mă nevinovat, deloc pățimaș. Vorbind drept, n-aveam nici un gând precis, nu știam ce voiam, muream de plăcere și mă topeam după ea.

Trebuie să mai spun că, în casa mamei mele, trăiam în iadul dragostei. Totul era dragoste; cele două femei ca și adoratorii lor, toaletele, lichiorurile, parfumurile, cântecele și dansurile. Chiar fuga caraghioasă și dramatică a curtezanilor mi se părea voluptuoasă și pasionantă. Numai sosirea tatei și bușeala noastră cu capul de toți pereții erau neplăcute și fără iubire. Dar le primeam ca un preț: prețul plăcerii. Mama zicea:

— Orice fericire își are latura ei tristă; viața chiar o plătim cu moartea. De aceea și trebuie s-o trăim. Trăiți-o, copii, trăiți-o după gusturile voastre și în așa fel ca să nu regretați nimic în ziua judecății din urmă.

Conduși de-o asemenea „filosofie” e ușor de înțeles cu ce grabă ne sileam, și eu, și Chira, să urmărim exemplul mamei. Având averea ei personală, asigurată în mâinile fraților ei, contrabandiști de articole orientale, ea își îngăduia orice plăcere, se făcea adorată, schimba amantii mai mult sau mai puțin satisfăcuți, tot așa de des ca rochiile, se lăsa să fie snopită în bătaie de tată-meu, apărându-și numai fața, după care trecea la o nouă distracție.

Ea avea chiar o anumită virtute: când se știa prea plină de păcat și se temea ca furia bărbatului ei să nu se reverse asupra

noastră, ținea ușa închisă până ce noi izbuteam să fugim pe fereastră. Pe urmă o deschidea vitejește și încasa singură și pentru noi.

Când ne întorceam, câteva ceasuri după aceea, o găseam lungită pe sofa, cu fața acoperită de miez de pâine albă înmuiat în vin roșu, pentru a vindeca umflăturile și vânătăile. Se scula râzând nebunește; și, cu oglinda în mână, ne spunea, arătându-ne fața tumefiată:

— Nu e așa că nu m-a sluțit prea tare? În două zile n-o să rămână nici urmă... Și atunci, iar o să poftim musafiri! Nu moare cineva de-o bătaie!

Ne nelinișteam de trupul ei. Trebuia să fie groaznic, la vedere. Ea exclama:

— O, trupul! Trupul nu se vede!

Și semnele bătăii odată vindecate, chefurile reîncepeau vârtos.

În casă nu se făcea nici un fel de bucătărie, căci mamei îi era silă de mirosul cepei prăjite. Era abonată la o locantă vecină, care ne trimitea cele trebuincioase: supe, mâncăruri, prăjituri, creme, în vase de aramă date de mama. O spălătoreasă venea luni dimineața să ne ia rufele murdare din timpul săptămânii și ne lăsa altele curate. Împreună cu bătrânul turc — negustor de pomezi și dresuri — asta e toată lumea pe care o văzui intrând în casă, afară de musafiri, firește, care nu erau totdeauna siguri că vor ieși pe unde au intrat. Afară, de asemeni, de tata și de fratele meu, care erau „musafiri nepoftiți” și care ne făceau vizite foarte neplăcute. Cum, de mai bine de doi ani, tata nu mai dormea la noi și nu venea decât de trei sau patru ori pe lună pentru a ne cottonogi, casa era liniștită.

Scutite de grijile gospodăriei, cele două femei își petreceau vremea cu odihna, cu baia, cu toaleta, cu siropurile, ca mâncarea, cu narghilelele și cu primirea curtezanilor. Nu uitau nici rugăciunile, dar nu se duceau niciodată la biserică, iar timpul sacrificat lui Dumnezeu era foarte scurt. Mama se scuza, zicând:

— Dumnezeu vede bine că nu-l contrazic: rămân cum m-a făcut... Ascult, supusă, strigătele și poruncile inimii mele.

Chira întâmpina:

— Dar, mamă, nu crezi că se cam amestecă și dracul, câteodată?

— Nu, răspundea ea, nu cred în dracul; Dumnezeu e mai tare ca el. Și dacă suntem cum suntem, e pentru că Dumnezeu o vrea.

Și, desigur, mama era mulțumită de ceea ce Dumnezeu voia ca ea să facă, fiindcă el nu voia lucruri silnice.

El voia, mai întâi, ca mama și fiica să stea în pat dimineața cât le-o plăcea, loc potrivit pentru a ronțai pesmeți cu unt și miere și pentru a bea cafeaua cu lapte.

Dumnezeu le poruncea apoi să se îmbăieze și să-și ungă corpul cu elixir de smirnă, să-și frăgezească obrajii cu abur de lapte, fierbând la foc mic; să-și facă părul lucios cu unt; să-și lustruiască unghiile cu o pensulă înmuiată în esență de anilină de acaju. Era apoi o întreagă daraveră cu toaleta genelor, sprâncenelor, buzelor și obrazilor. Și când totul era gata, urmau dejunul, fumatul și siesta. Se trezeau când soarele era la chindie, pentru a arde aromate, pentru a bea siropuri și, în sfârșit pentru a începe marea dandana a zilei: cântecele, dansurile, cheful, care ținea până la miezul nopții.

Mama, era mult mai bogată decât tata; și cu toate cheltuielile nebunești, averea ei, plasată în întreprinderi cam nelămurite, de către frați, îi aduceau venituri atât de mari, încât îi rămânea destul ca să pună deoparte în fiecare lună (tot în mâna fraților ei) banii destinați Chirei și mie.

Eu nu cunoșteam prea bine viața mamei mele. Mi-aduc aminte să fi auzit-o povestind că părinții ei fuseseră hotelieri bogați. Tatăl său, un turc bun și pios, fusese trimis din Stambul cu firman de la Sublima Poartă pentru a deschide un hotel în Ibraila către sfârșitul veacului al XVIII-lea, cu însărcinarea de-a primi și ospăta pe toți demnitarii pe care Sultanul îi trimitea în pașalâcul său. El avea trei femei: două grecoaice și o româncă. Româncă a fost mama mamei mele. Celelalte două femei au dat naștere la trei copii, dintre care unul a înnebunit și s-a spânzurat. Dar mama, ca și frații ei vitregi, nu se înțelegeau în casa părintească decât pentru a o răvăși.

După cât se pare, nimic mai interesant nu se săvârșea în casa asta decât să se adune bani și să se facă rugăciuni la doi Dumnezeu, în trei limbi deosebite.

Cei doi băieți se apucară de contrabandă, iar mama, încă foarte tânără, era gata să-i urmeze, când turcul se hotărî, scurt, s-o mărite cu un om aspru și fără inimă, tatăl meu, care se îndrăgosti de ea, „probabil, zicea mama, într-un moment când Dumnezeu se scobea în nas”. Bunicul dădu tatălui meu aur mult și lăsa moștenire mamei

o mare parte din averea sa, cu dreptul de a o administra după pofta ei, cu condiția de a rămâne măritată.

Astfel legată de un om pe care îl ura, ea știu să se plece voinei turcului, de teamă de-a nu se vedea deposedată — făcu pe pisicuța, îi câștigă încrederea și, la moartea lui, reuși să-i smulgă

averea ce-i era destinată, dând-o apoi în seama fraților, care o adorau.

Atunci începu viața de petreceri, de plăceri și de amoruri nebune, pe care o aveam sub ochi și pe care tatăl meu nu putea s-o împiedice, cu toată brutalitatea lui. Mama i-ar fi făcut bucură un dar din zestrea ei, dacă ar fi vrut să-i redea libertatea, dar el ținea să se răzbune de dezonoarea ce-i făcuse. În ziua despărțirii lor, luând cu el tot ce-i aparținea, tata zise mamei, arătându-ne pe mine și pe Chira:

— Pe șerpii ăștia doi, ți-i las. Ei nu sunt copiii mei, seamănă mamei lor.

— Ai vrea poate să semne și ei tatălui lor? răspunse ea. D-ta ești un om uscat, un mort; împiedici pe cei vii să trăiască. Mă mir că uscăciunea d-tale a fost în stare să zămislească chiar și pe acest neisprăvit, cu care te potrivești de minune, dar nu e fiul meu!

Și biata mamă avea drept să spună că acest mort ne împiedica să trăim. O făcea chiar din ce în ce mai des. Știind că mama ținea la fața ei, ca la viață, el o lovea totdeauna în acest centru al existenței sale; și, în vremea din urmă, nenorocita trebuia să se îngrijească câte opt și zece zile pentru a face să dispară vânătăile și rănilor. În acest timp nu mai putea fi vorba de distracție, nici de-a mai primi musafiri. Aceasta o arunca în melancolie, nu ne mai mângâia ca altă dată și, pentru întâia oară, o văzui plângând de deznădejde.

Dar, asemenea deznădejdi o făceau să dorească răzbunarea cu o patimă înzecită, spre a face pe tiran și mai furios; și izbuti așa de bine, că furia lui ne-a fost fatală.

Într-o seară, casa gema de musafiri. Erau cel puțin șapte. Mama atârname patru candelabre pe pereți, fără a mai vorbi de

policandrul din plafon. A numărat lumânările: erau douăzeci și patru. Lumina era orbitoare.

În ziua aceea chiar, mama chemase un lăcătuș și puse un zăvor mare la poarta masivă a curții, care se închidea numai cu cheia. Astfel asigurată, ea se dădu veseliei celei mai neînfrânate din câte am cunoscut. Cred încă și azi că ea presimțea sfârșitul vieții ei fericite și voia să-l trăiască cu toată intensitatea.

Din cei șapte invitați, trei erau muzicanți greci, renumiți în petrecerile timpului. Deschizând balul, mama dăruî fiecareia dintre ei o mică pungă de piele cu câte zece galbeni, înveliți în câte o batistă de mătase brodată și le zise:

— Palicarilor! aveți în aceste pungi de cinci ori mai mult decât e dreptul vostru, cântând toată noaptea! Nu vă covârșesc astfel numai din generozitate. În casa asta, veselia se plătește scump și se poate ca astă-seară să ieșiți pe ferestrele ce vedeți colea. Sunteți sprinteni de picioare?

Și le deschise ferestrele, suspendate deasupra râpei. Palicarii se aplecară peste pervaz, măsurară din ochi adâncimea, cântăriră greutatea aurului, săltând pungile în mâini, și acceptară cu un curtenitor „Evallah!” Cântecul, dansul, petrecerea începură.

Cele trei instrumente: clarinetul, piculina și ghitara erau mânuite cu îndemânare. Chira și mama, răsturnate ca niște cadâne pe sofa, ascultau răpite cântecul plângător, apoi tumultuos al doinelor, languroasele manele turcești și pastorale grecești, acompaniate de aplauzele și de vocile bărbătești ale celor patru musafiri.

După fiecare cântec, mama servea lichioruri, cafele, narghilele. Două tăvi mari cu cataif și sarailii erau oferite ispititor ochilor celor mâncăcioși.

Cum în seara aceea nu mai făceam de gardă, am dansat cu sora mea, cu mama, singur, și cu amândouă până am amețit. Dansul era cea mai mare pasiune a scurtei mele copilării acasă, precum și un mijloc de-a dobândi de la Chira mângâierile cele mai bune. Jocul arăbesc al pântecului, pe care l-am executat singur, a fost așa de bogat în mișcări în seara acestei ultime petreceri, că cei trei muzicanți, care erau cunoscători, mă lăudară și mă îmbrățișară cu căldură. Chira era la paroxism. Mama exclamă:

— Ei, da! Țsta e cu adevărat băiatul meu! Nu e nici o îndoială!

În timpul unei pauze, când toți bărbații, stând turcește pe covoare, fumau zgomotos narghilelele lor, Chira întrebă ce devenise unul dintre adoratorii ei cei mai stăruitori.

— Și-a scrântit piciorul în ultima săritură pe fereastră, răspunse musafirul.

Și în ilaritatea generală, el explică cum bietul om gemea, în momentul ăsta, în patul lui îngrijit de un masor. Povestea puse pe gânduri pe ghitarist, care era scurt și gros. El se duse la fereastră și scrută încă o dată abisul. Un musafir îl liniști, spunându-i:

— Nu e prea sus! Cel mult doi metri. Numai că nu trebuie să sari prea înainte, ci să te lași să aluneci încetișor, apoi să te ții dârz când începi să te rostogolești pe panta cea mare. În fundul ei îți vei găsi fesul și ghitara!

Am râs cu toții și dansul reîncepu.

*

Întâmplarea aceasta se petrecea prin luna iunie, puțin înainte de seceriș.

Înspre curte, ferestrele erau astupate cu draperii grele, pe când acelea care dădeau spre Dunăre n-aveau decât perdele subțiri. Și eram cu toții obosiți când, în dimineața aceea, aurora zvârli albul ei aurit pe geamuri. Ne înăbușeam... Atmosfera era otrăvită de fumul narghilelelor, cu toate aromatele arse. Mama deschise o fereastră și respiră adânc aerul parfumat. Lângă ea, Chira și eu priveam zorile care luminau deja balta cu pădurea ei de sălcii. Apoi, întorcându-se către oaspeți:

— Ei bine, dragii mei, petrecerea s-a sfârșit! zise ea. La culcare!

În momentul acesta zgomotul unui corp căzând greu în curte ne făcu să tresărim, și puțin după aceea se auzi scârțâitul zăvoarelor și țâțânelor de la poartă.

Mama strigă:

— Fugiți! Au sărit zidul!

Și în vreme ce tata și fiu-său zgâlțâiau ușa, musafirii se zvârliră prin cele două ferestre, uitând toate precauțiile ca și cum îi așteptau saltele de lână. Lăutarii au fost cei dintâi care o tuliră, iar ceilalți îi îmbrânceau de la spate, în ciuda sfatului de a nu sări prea departe. În câteva clipe, casa era goală; cheflii se rostogoleau unii peste alții pe panta nisipoasă. Dar cât despre a ascunde urmele petrecerii, nu mai putea fi vorba.

Și atunci, vitejește, mama se duse să deschidă. Ea a fost imediat înșfăcată de păr și aruncată la pământ. Fratele făcu la fel cu Chira; și eu, înnebunit de a o vedea pe soră-mea așa de crunt călcată în picioare, luai o narghilea și o spărsei în capul

nemernicului. El lăsă pe Chira, duse mâna la cap și, plin de sânge, se aruncă asupra-mi. Avea aproape douăzeci de ani și era foarte tare. Mă bătut până se sătură și până mă podidi sângele pe nas și pe gură.

În vremea asta, mama era snopită în bătaie nu alta. Leșinată, cu îmbrăcămintea sfâșiată, cu corpul aproape gol, și tata mai continua s-o lovească. Frate-meu se duse să-și spele capul în sângerat și Chira alergă la un sertar, de unde se întoarse cu un pumnal în mână, dar rămaserăm împietriți înaintea grozăviei ce ni se înfățișa ochilor: tata luase o sanda de lemn — pierdută în fugă de vreun musafir — și cu tocul pocnea în față pe biata mamă care de-abia își mai mișca brațele. Fața ei, scăldată în sânge, era o rană.

Chira înaintă pentru a lovi în spate pe barbar, șovăi și leșină. Tata o ridică, o aruncă într-un fel de dulap mare băgat în zid, numit iatac și trase zăvorul. Pe mine mă lăsă sub paza fratelui, care își pansa capul cu o basma, iar el luă pe mama în spate și ieși în curte. După câteva minute, auzii capacul greu al pivniței căzând zgomotos peste nenorocita pa care o închidea astfel ca într-un mormânt. Intrând în casă, el se năpusti asupra-mi cu pumnii strânși și mă săgetă cu ochii în așa fel, de crezui că ultimul meu ceas sunase. Dar nu mă atinse, ci numai zbieră:

— Așa, hai? Spargi capul fratelui tău, iar paciaura de sorăta voia să măucidă! Ei bine, acum s-a sfârșit cu voi toți!

Ei stinseră lumânările și mă luară cu dânșii. Trecând prin curte, aruncai o privire asupra capacului pivniței: un lacăt mare, trecut prin două cârlige, făcea imposibilă o evadare, și am suspinat la gândul că biata mama, rănită, desfigurată, dar trăind încă, era îngropată în acel oribil mormânt, în vreme ce Chira, în iatac, se înăbușea de deznădejde.

Afară, era ziuă. Cărbunarii turci, cu samarul în spinare și cu bastonul ascuțit sub braț, mergeau spre port, la lucru. Și eu unde mergeam?

Ajunserăm la locuința tatei și am fost de îndată pus să învârtesc tocila, pe care ucenicii ascuțeau barde și dălți. În jurul meu, claie peste grămadă, zăceau bușteni de stejar, de tei și de plop, printre căruțe desfăcute: roate, bucșe, spițe, oiști, obezi, amestecate cu strujitură.

Până la prânz nu mi-au dat nimic de mâncare. Neobișnuit cu munca, mă istovisem cu totul. Frate-meu mă biciui. Apoi baba îmi aduse mâncare: pâine, măslina, apă.

Partea tristă era că ochii tuturor îmi iscodeau orice mișcare și nu era nici un chip de fugă. După prânz mă puseră iar la învârtit, iar când mă înmuiam, frate-meu trecea pe lângă mine și mă izbea cu botforii peste ȧurloaie. Încinși cu șorturi de piele, ca oricare dintre calfe, tatăl său și el lucrau, forfoteau încoace și încolo, muți, morocănoși, încruntați, în mijlocul unei tăceri triste, în care nu se auzea decât zgomotul uneltelor. Lămuririle și poruncile erau scurte, reci, ca sufletele lor.

Peste noapte am fost încuiat într-o odaie cu ferestrele zăbrelete. Acolo, pe un mindir așezat la pământ, fără pic de lumină, îmi petrecui noaptea plângând și gândindu-mă la dragile mele făpturi, care erau și mai nenorocite decât mine.

A doua zi, vremea se scurse la fel. Mă chinuia gândul dacă nu cumva cruzimea călăilor noștri va fi mergând până acolo, încât să facă uitate pe cele două femei bătute, bolnave și întemnițate. Spre seară, am hotărât să nu mai plâng și să încerc să fug cu orice preț.

În ograda zărisem fel de fel de scări, iar în chiliuța mea un morman de spițe, cioplite din gros: în ele sta libertatea mea.

Slujnica îmi aduse cina, pâine și brânză, vorbindu-mi cu răutate:

— Ei, ce zici, coconașule? Aici nu-i așa de bine ca acasă, hai? Apoi de, vezi tu, viața nu-i făcută numai din plăceri! Mai trebuie și muncă. He! he! He, he! trebuie să mai muncești!

Mă încuie. Eu ațipii pe dată. Când mă deșteptai, nu se luminase încă. Gândurile mă năpădiră și începui să plâng, amintindu-mi chipul însângerat al mamei. Nu trecu mult, și cocoșii începură să cânte. Se crăpa de ziuă. Toată casa era însă confundată în somn. Deschisei fereastra, și cu o spiță încovoiai puțin zăbrelele, care nu erau prea groase. O secure era înfiptă într-un buștean, în ogradă. O smulsei și înșfăcai la subsuoară o scăriță, cățărându-mă pe alta, pentru a sări peste zid. Când mă văzui afară, începui să alerg cât mă țineau picioarele pe drumul portului.

Începuse să se lumineze de ziuă, când ajunsei la poalele povârnișului, pe creasta căruia casa noastră dormea somnul deznădejdiei. Pentru întâia oară începui să urc prăvălișul acela, pe care până atunci nu făcusem decât să-l cobor în fugi vijelioase.

Ajuns pe muchie, îmi așezai scara și, în timp ce inima zvâcnea neînchipuit de tare, izbii geamul care sări în țandări. Atunci — după o clipă de sfârșeală — auzii glasul blând al Chirei, gemând din închisoarea ei:

— Tu ești, Dragomir?

La chemarea surioarei mele, mă cutremurai și strigai:

— Eu sunt! Am venit să vă scap!

Mă strecurai înăuntru prin spărtură și trăsei zăvorul. Pădă, umflată de plâns, Chira îmi sări de gât, întrebându-mă îngrijorată:

— Dar mama? Ce-i cu mama?

— E închisă în pivniță, trebuie s-o scoatem de-acolo și să fugim!

Ușa casei era închisă cu cheia. Deschisei fereastra și sării în curte. Cu ajutorul securii sfărâmai belciugele și coborâi scara, urmat de Chira. Un miros greu de mucegai, de varză murată și de legume putrede ne trăzni în nas, căci de vreo doi-trei ani nimeni nu mai coborâse în pivniță. Broaștele țestoase mișunau lenese, și ouăle lor, ceva mai mărișoare ca ouăle păsărelelor, stăteau înșirate de-a lungul zidurilor. În această ticăloșie, mama zăcea de două zile. O găsirăm sculată în picioare, ca și cum s-ar fi așteptat să fie ucisă. Își bandajase capul cu fâșii din zdrențele care mai atârnau de corpul ei măcelărit.

O sprijinirăm să urce scările lunecoase, iar afară, în fața vedeniei ce mai rămăsese din mândra noastră mamă, îi căzurăm la picioare, ca înaintea unei martire. Un ochi se ascundea sub legătură, dar ce era cu el, putea oricine să-și dea seama, judecând după restul trupului zdrobit.

Nasu-i era strivit, buzele spintecate, gâtul și pieptul acoperite de sânge închegat. Măinile-i erau însângerate și un deget strivit. Ea ne ridică de jos și ne spuse cu glasul stins:

— Să fugim cât mai repede! Luați cu voi câte ceva de mâncare!

Intrarăm în casă. Ele se spălară și se îmbrăcară în grabă. Mama își luă lădița cu bani și giuvaiere și scoborârăm încet povârnișul, după ce aruncărăm scărița înăuntru și închiserăm fe-

restrele prin care atâția dintre musafirii noștri își găsiseră scăparea. Fusesse scris se vede ca stăpâna casei să iasă la urmă tot pe acolo!

După un ceas eram pe drumul Cazasului, pierduți în mijlocul holdelor de grâu. La poalele celor două coline care pe vremuri se chemau „tăbii”, mama se opri. Și acolo pe iarbă, între cele două tăbii, care ne ascundeau de drumul mare, mama ne vorbi cam așa:

— Copiii mei... La multe m-așteptam din partea tatălui vostru, dar nu mi-aș fi închipuit vreodată c-o să mă slutească în halul acesta, fără să mă omoare pe loc. Trebuie să știți că ochiul stâng îmi e aproape ieșit din orbită. Pentru mine, asta-i mai rău decât moartea. Dumnezeu m-a făcut pentru plăcerile trupului, așa cum pe cârțiță a făcut-o să trăiască departe de lumina soarelui. Și cum dihaniei ăsteia nu-i lipsește nimic, ca să poată trăi pe sub pământ, tot așa și eu aveam tot ce-mi trebuia, ca să mă bucur de plăcerile vieții. M-am jurat să mă omor, dacă cumva puterea omenească m-ar sili să trăiesc o altă viață decât aceea pe care eu o simt clocotind în sângele meu.

Azi a sosit vremea să mă gândesc la jurământul acela. De aceea vă las... Mă duc să mă îngrijesc, departe. Dacă mi-oi scăpa ochiul și voi izbuti să-mi tămăduiesc urmele rănilor, voi trăi și mă veți revedea. Dacă îmi pierd ochiul, nu ne vom mai regăsi niciodată. Și acum, iată ce mai am de adăugat: tu, Chira, dacă — după cum bănuiesc — nu ți-e dat să trăiești în acea curățenie care vine de la Dumnezeu și aduce mulțumire, să nu fii o cinstită fățarnică, să nu faci pe virtuoasa. Nu-ți bate joc de Dumnezeu, ci fii ceea ce te-a lăsat el — trăiește-ți viața așa cum o simți, fii chiar o destrăbălată, dar o destrăbălată de inimă! E mai bine așa! Și tu, Dragomir, dacă nu poți ajunge om de treabă, fii ca soră-ta și ca maică-ta, fă-te chiar hoț, dar un hoț cu suflet, căci omul fără suflet, dragii mei, e un mort care împiedică lumea să trăiască. E ca tatăl vostru...

Acum, voi o să rămâneți aici, până când o da soarele-n chindie. De-o fi să înceapă vreo ploaie cu trăsnete, să nu vă adăpostiți pe sub copaci, ci ascundeți-vă în groapa cea din coastă. După toacă, vor veni să vă caute doi călăreți, și vă vor lua sub aripa lor. Să știți că aceia sunt frații mei, doi oameni de omenie și de inimă. Eu mă duc la ei, dar pe voi nu vă pot lua, pentru că sunteți încă fără minte și-i puteți da de gol, fără voia voastră. Dacă, până la chindie, frații mei nu vin să vă ia, întoarceți-vă la târg și cereți găzduire, în numele meu, la locanta de unde luam mâncare, dar să nu ieșiți din odaie până n-or veni unchii voștri să vă caute. Și acum, am să vă mai spun un lucru. Trupul nostru e supus tuturor boalelor. Cu voia lui Dumnezeu, nici eu, nici, voi, n-am cunoscut chinurile astea, dar ele există; și fără de număr sunt cei care pătimesc de ele. În clipele voastre de fericire, gândiți-vă la ei, și pe tot anul, dați o parte din prisosul vostru așezământului în care ei sunt îngrijiți! Eu vă las destulă avere de la frații mei.

Zicând aceasta, ea scoase din besactea două inele, pe care le înnodă într-o batistă de mătase, o vârî în sânul Chirei, ne îmbrățișă lung, lung de tot, și plecă, învăluită în mantia ei cu glugă.

După vreo treizeci de pași se întoarse spre noi, își lipi mâinile pe buze, apoi ridică brațul, arătă cu degetul spre cer, se înturnă cu spatele și pieri.

— Ce va să zică asta? o întrebai pe Chira.

— Asta vrea să zică, frățioare, că ne vom revedea în cer! îmi răspunse ea. De atunci n-am mai știut nimic de mama.

Rămași singuri, uitarăm că eram flămânzi și am plâns, îmbrățișați, până când sfârșeala și arșița soarelui ne amortiră într-un somn binefăcător. Când ne deșteptarăm, ni se păru că nu

mai făceam parte din lumea asta. Simţeam că ceva groaznic se petrecuse, dar nu ne dădeam seama dacă eram prada unor halucinaţii sau dacă nu cumva viaţa noastră de până atunci fusese numai un vis.

Un lan de rapiţă din împrejurimi ne trimitea plăcutu-i parfum pe aripile unei adieri înăbuşitoare, iar fluturii, libelulele şi bondarii ne chinuiau fără încetare cu veselia lor neîmpărtăşită.

Se apropia de toacă... Lunecând spre zări, soarele îşi potolea strălucirea. Eram îngrijoraţi şi privirile noastre scrutau drumul pustiu în partea în care pierise mama. Ne urcarăm pe una din tăbii. Departe, pe şoseaua Cazasului, se ridica un nor de praf. După câteva clipe, răsăriră doi călăreţi, venind valvârtej şi lăsând în urma lor ca o dâră de fum. Îmi fu frică şi coborâi, de teamă să nu fiu zdrobit sub copitele cailor, al căror ropot ritmic ajungea până la mine. Dar Chira nu mă urmă. Ca înfiptă pe muche, cu fusta fâlfâind, ea îşi flutură batista şi tipă de fericire la sosirea vijelioasă a celor doi bărbaţi. Aceştia îşi luară caii de frâu, intrară în lan, le scoaseră zăbalele şi-i lăsară să pască între cele două tăbii, care-i adăposteau dinspre drum.

Chira scoborî în goană, îşi desfăşură tulpanul care-i învăluia capul şi, cu părul ei de aur curgând peste umeri, se aruncă la picioarele unchilor noştri necunoscuţi, care şedeau înaintea noastră, înalţi şi spătoşi, ca doi stejari. Erau doi uriaşi de acelaşi stat, părând să aibă între patruzeci şi cincizeci de ani, unul mai voinic decât celălalt.

Pe capetele rase ca-n palmă, purtau turbane. Bărbile şi mustăţile pleoştite le streşinau gurile. Ochii lor mari scăpărau priviri pătrunzătoare, de neîndurat, dar limpezi şi cinstite.

Mâinile păroase semănau cu niște labe de urs. Erau ca niște draci negri, învăluiți în ghebele lor, care-i ascundeau de la gât până sub genunchi.

Ei rămaseră câtva timp nemișcați, privindu-ne: pe mine, care înlemnisem în picioare, crezându-mă în fața unor arătări din basme; pe Chira, prosternată la picioarele lor. Apoi își scoaseră mântiile, și abia atunci văzui că erau îmbrăcați turcește: cu ilice, șalvari, brâie roșii. Ceea ce mă înfricoșă însă peste măsură a fost când îi văzui înarmați până-n dinți, ca pe niște adevărați haiduci: cu flinte scurte în țeavă, atârinate de umeri, pistoale și junghere vârâte în cingătoare.

În clipa aceasta, firea pătimașă a Chirei izbucni cu repezițiunea unui fulger. Cu o singură rugămintă făcută acestor voynici, ea zdrobi o familie, căzând ea însăși victimă patimei războiului.

Cel mai vârstnic dintre cei doi inși o ridică de jos pe Chira și o privi în ochi, ținând-o cu mâinile de umeri. O strâmbătură a clăii de păr care-i ascundea gura mă făcu să bănuiesc că dedesubt trebuia să fie un zâmbet. Un surâs mai hotărât se arătă în privirile lui. Apoi, întrebă pe românește, cu un glas tăios și gros:

— Fetițo! ia spune-mi, care din astea trei limbi o știi mai bine: turcește, grecește ori românește?

— Românește, cruce de voinic! răspunse ea dârză, țintindu-l cu o îndrăzneală de necrezut. — Și cum îți zice ție?

— Chira.

— Ei bine, Chiralina! Uite, eu te sărut ca un unchi, dar ferice de omul care ți-o putea mușca cireșele gurii ca ibovnic!

El o îmbrățișă și o împinse către fratele său. Apoi se-
ntoarse spre mine:

— Și tu, Dragomir voinice, ce te uiți atât de speriat? mă în-
trebă el, îmbrățișându-mă. Iar după ce-și așeză pușca peste
ghebă, adăugă:

— Oare ți-e teamă de bărbile noastre?

Se rostogoli în iarbă și mă trase lângă el.

Nu crâcneam o iotă. El stăruie:

— Ia spune, Dragomire, poate ți-e frică?

— Da, abia șoptii eu.

— Și de ce ți-e frică?

— De armele voastre, că prea aveți multe.

El izbucni în hohote:

— Ha, ha, ha!... Dragomir flăcăule! Să știi că niciodată nu
ești prea înarmat, când te-ai stricat cu Dumnezeu și cu drepta-
tea fapturilor lui. Dar ce înțelegi tu din astea, țâncule?

În clipa asta, Chira căzu în genunchi, își împreună mâinile
ca pentru rugăciune și strigă:

— Eu pricep asta!

— Și cam ce pricepi tu, Chiră Chiralină, floare de grădină,
tânără tulpină?

— Înțeleg că oamenii sunt răi și că tu îi pedepsești!

— Bravo Chiralină! strigă el, pocnind din degete. Dar, ce? Nu cumva inimioara ta nutrește vreo răzbunare?

— O sfântă și dreaptă răzbunare! Și vorbind așa, ea ridică greaua flintă, o sărută și strigă: S-o descarci, chiar astă-seară, în pieptul tatii! Și fratele tău să judece pe frăține-meu cel mare! Faceți ce vă rog, pe toți sfinții, în numele mamei care ne-a părăsit! Răzbunați doi orfani și mă voi robi vouă! Mă veți lua cu voi!

Unchiul îi luă arma din mână, se întunecă la față și vorbi:

— Chiră... Dumnezeu a greșit, făcându-te femeie! Când îmi vorbeai de răzbunare, mă gândeam le vreo păruială pe care tu o doreai vreunui îndrăgostit ce te-ar fi sărutat fără voia ta. Dar tu grăiești lucruri la care noi ne gândeam mai dinainte... așa că verși ulei peste foc... Spune-mi, fiica iadului, adăugă el după un răstimp de gândire, n-ai să mori de groază astă-seară, când vei vedea capul tatălui tău sfărâmat în bucăți?

Cu ochii peste măsură de mari, aprinsă la față, Chira răspunse:

— Am să-mi înmoi mâinile în sângele lui și-am să mă spăl cu el pe față!

Unchiul încruntă din sprâncene și rămase cu privirile țintite pe discul de pară al apusului, ca și cum ar fi ascultat la cavatul unui cioban care plânge în depărtare. Apoi începu să vorbească grecește cu fratele său, scâlcind vorbele, pentru a le face și mai de neînțeles.

În preajmă, caii ronțăiau iarba, strănutând, blânzi ca doi miei, pe când cele două tăbii se întunecau în noaptea care începuse să ne învăluie.

Tăceam... Răcoarea nopții înfioră pe Chira. Vorbind mereu în șoapte, unchiul ne înveli în cele două ghebe. Rămaserăm așa până se făcu întuneric beznă. Atunci, cei doi bărbați se ridicară. Cel mai vârstnic vorbi surorii mele:

— Ei bine, Chiră Chiralină, șarpe ce-nvenină, pui de curviștină: fie cum ai spus! Dorința ta mi-a înfierbântat sângele. Vom încerca, chiar astă-noapte... Dar pentru asta, tu și frate-tău ne veți sluji drept nadă.

Chira îngenunchie și-i sărută mâna. Făcui la fel, luând mâna celuilalt, care mă întrebă:

— Și tu, Dragomire, ceri răzbunarea?

— Îi urăsc, și pe tata, și pe frate-meu! răspunsei.

Cel mai bătrân sări pe cal și ridică pe Chira, așezând-o dinaintea lui, de-a curmezișul, pe când mezinul mă așază la spatelul lui, legându-mă cu o curea de el. Ieșirăm la pas din lan, dar pe drumul neted cel dintâi își împintenă bidiviul, care o tuli ca vântul, urmat la vreo douăzeci de pași mai îndărăt de al nostru.

Am gonit așa, cam cât ai fuma o țigară. Ajunși la marginea târgului, cârmirăm la stânga pe-un drumeag care ducea drept la Dunăre. Timp de câteva minute goana vijelioasă a cailor mă făcu să cred că nu un cal mă purta în spinare, ci însuși dracul. Sub blânda cernere a lunii, care arginta calea, pletele Chirei, ieșite de sub ghebă, fluturau în vânt ca un fuior desfăcut.

Curând după asta, începurăm să scoborâm un povârniș, iar când fluviul apăru în întregime, ca o panglică strălucitoare, caii își încetiniră goana, apoi se opriră deodată în preajma unui crâng de sălcii. Ne găseam la locul numit Catarg, cam la vreun ceas de drum cu piciorul departe de port și de casa noastră. Fără să descalece, cei doi oameni se apropiară și schimbă câteva

cuvinte pe care nu le-am putut înțelege, apoi, cel mai vârstnic, vârî două degete în gură și fluieră o dată lung, puternic, iar după o clipă încă de două ori mai scurt.

Pe dată, dintre salcii apăru un turc bătrân, cu barbă albă, care se apropie, târșindu-și târligii și făcu o temenea, cu brațele încrucișate pe piept.

— Bună seara, Ibrahim! îi răspunseră unchii mei, pe turcește.

El luă caii de căpestre și noi îl urmarăm. Nu departe, de cealaltă latură a salciilor, era un bordei, năruit de revărsările apelor. Bătrânul era pescar de raci și bostănar. Cea de a treia meserie, cred că i-o ghiciți lesne. El legă caii sub un șopron de stuf și intră în coliba lui, urmat de unchiul cel mai bătrân, care, apoi, ieși singur, luă pe Chira în brațe și plecă grăbit. Fratele lui făcu la fel cu mine. Și, ducându-ne ca pe niște prunci, cei doi bărbați se îndreptară spre port, de-a lungul țărmului. Picioarele li se afundau în clisa moale. Vreascuri trosneau sub pașii lor.

*

Ajuns sub povârnișul locuinței noastre, începurăm să urcăm. Casa era cufundată în beznă. Băgarăm de seamă că fereastră cu geamul spart fusese astupată cu scânduri bătute în cuie. Unchii își încordară auzul, apoi desprinseră scândurile cu lovituri de pat de pușcă și intrarăm în casă.

Cel mai în vârstă ne spuse:

— Noi o să ieșim în ogradă și-o să ne ascundem în pivniță. Vom rămâne acolo, atât cât va fi nevoie, chiar până mâine dimineață. Închideți fereastra, aprindeți șase sau opt lumânări, mâncați ceva și culcați-vă îmbrăcați pe divan... Auziți? pe divan și fără să stingeți lumina! Dacă ei vin și încep să vă cerceteze,

răspundeți-le ce voiți: n-au să vă plictisească mult timp. Dar să lăsați desfăcute perdelele ferestrelor care dau spre curte! Asta-i foarte însemnat și să nu uitați să stați pe divan!

Cu aceste cuvinte, săriră pe fereastră.

Ah, ce noapte plină de chinuri! Dacă-ar fi să trăiesc o mie de ani, și în ceasul morții tot mi-aș aduce aminte de clipele de groază.

Uram de moarte pe hainul meu tată, ca și pe blestemata faptură care-i semăna, și doream din tot sufletul să-i ia dracul pe amândoi! Ei, dar să vrei moartea cuiva e o chestie de ură, câtă vreme să iei parte la execuția lui, trebuie să ai... ce trebuie să ai? Nu mai știu nimic... Voiam să zic că trebuie să fii crud, dar sunt încredințat că Chira nu era crudă.

Atunci? Cât e de trist să fii om și să înțelegi viața mai puțin chiar decât lighioanele. De ce e cu putință ca mila să stea alături de ură? Și pentru ce iubim? Și pentru ce ucidem? Pentru ce ne frământăm simțăminte care dăunează altora și chiar nouă înșine?

După ce am rămas singuri și lumânările fură aprinse, prima mea grijă a fost să caut în ochii Chirei. O regăsii la fel de neîmblânzită în setea ei de sânge. Era în culmea fericirii, ca și cum ar fi fost vorba de o sărbătoare. Se îmbracă într-o rochie decoltată și se sulemenii, de parcă și-ar fi așteptat musafirii, îngânând neîncetat un cântec.

Pe umărul obrazului stâng avea o vânătaie de mărimea unei nuci.

— Sărută-mă aici tare! îmi spuse ea. În astă-seară, o descărcătură de pușcă o va face să dispară!

— Chiro, o întrebai, sărutându-i rana, n-ar fi mai bine să chemăm pe unchii noștri... și să plecăm cu ei?

— Nu! strigă ea. Mai întâi trebuie ca ucigașul mamei să-și ia răsplata! Pe urmă... vom pleca.

— Dar asta trebuie să fie cumplit de văzut!

— E neînchipuit de frumos! urlă ea, deschizându-și brațele și strângându-mă la piept.

Clipele treceau grele, copleșitoare, ca sub stăpânirea unor visuri rele. Mă hrăneam cu nădejdea că tata și frate-meu nu vor veni în noaptea asta și nici în cele ce vor urma și că unchii, plictisiți, vor părăsi gândul răzbunării.

Dar menirea ursitelor e mai tare ca dorința noastră și cine știe dacă voința Chirei nu era chiar voința lor?

Ea alergă de la oglindă la ferestre, privindu-se și ascultând în noapte, își săruta cosița, se juca cu vâlul ei, apoi se aruncă pe pernele divanului, râzând ca ieșită din minți. Deodată căzu pe gânduri, se ridică, trecu într-o odaie de alături și reveni cu un mic pumnal.

— Vezi tu asta? îmi spuse în șoaptă. Dacă dai de gol pe unchii noștri, am să mi-l vâr în inimă. Și tu vei rămâne singur! Ți-o jur pe mama!

Mă cutremurai. Gândul ăsta nu-mi venise încă. Mă rugai:

— Pune-l la loc, Chiro! La rândul meu, îți jur și eu pe mama, că n-am să scap o vorbă.

Cu toate acestea, ea ascunse pumnalul în sân.

De-abia avu timpul să-l ascundă, că țâțânele porții scrâșniră ca într-o plângere dureroasă, care răsună în sufletul meu ca un urlet de agonie. Chira se cutremură, ochii îi scânteiară și se azvârli pe divan, la dreapta mea, șoptindu-mi la ureche.

— Să nu te uiți spre ferestrele curții, deloc, deloc!...

Cheia scârțâi în broască. Înmărmurit, pironit lângă Chira, văzui pe tata apărând, urmat de fiu-său, cu fruntea încrețită și pumnii strânși.

Nu avu timpul decât să ne întrebe, arătând fereastra sfărâmată dinspre vale:

— Cine a stricat asta? Unde-i maica voastră?

Două detunături, slobozite aproape deodată, țândăriră geamurile, cutremurară casa și umplură odaia cu un fum gros, care mirosea a cârpă arsă și a praf de pușcă. Lipit de pieptul Chirei, în clipa aceea grozavă nu putui să văd altceva decât pe fratele meu prăvălindu-se pe spate și pe tata azvârlindu-se pe fereastra dinspre port. Închisei ochii, aproape înăbușit, dar îi deschisei pe dată ca să văd, la pământ, pe fratele meu cu capul în bucăți, ca un pepene sfărâmat de zid, și pe cei doi unchi, aplecați peste fereastra prin care scăpase tata, descărcând patru focuri de pistol pe urma lui.

Chira îmi dădu drumul și sări în mijlocul odăii, strigând:

— Nu l-ați nimerit! L-ați scăpat! Doar urechea stângă i-ați rupt-o! Drept orice răspuns, ei stinseră lumânările, și mezinul ieși în ogradă, în vreme ce bătrânul ne împinse spre intrare. Ne așeză pe un divan, în întuneric, și ne spuse:

— Vă sărut, Chiralino și Dragomire, poate pentru cea din urmă dată. Tatăl vostru e al treilea om care-mi scapă, și — dacă

e să-mi cred ursita — moartea mea e dat să-mi vină din mâna celui de-al treilea dușman care îmi va fi scăpat din bătaia puștii pe lună plină. Negreșit, am să-mi apăr pielea pe cât voi putea, dar... ce ți-e scris, în frunte ți-e pus! Și-acum ascultați-mă: stăpânul hanului, de unde mama voastră lua mâncare, va veni în curând să vă ia. La el veți avea două odăi și tot ce vă trebuiește. Mâine o să vină aici să vă ia lucrurile voastre. În casa asta să nu mai călcați niciodată.

— Dar nu ne luați cu voi? întrebă Chira, cu glasul tremurând.

— Nu, n-am dreptul ăsta... Viața noastră e grea și voi sunteți crescuți în puf.

— Apoi, atunci, tata are să ne omoare...

— N-are să vă omoare. De altfel, n-are să treacă mult și avem să-l călcăm iarăși, și atunci nu are să ne mai scape; într-un fel sau altul, el va pieri, căci noi suntem doi, iar el e unul singur. Așadar, trăiți după cum vă e voia, și faceți ca și cum nu ne-ați fi cunoscut vreodată; ne vom revedea numai după ce-o pieri câinele. Dacă, din când în când, veți dori să ne aflați de sănătate, dați-vă pe lângă hangiu și șoptiți-i numele meu: Cosma. El vă va spune ce-o ști. Dar mai multe va ști să vă spună despre noi Ibrahim, pescarul de raci de la Catagați, pe care, de-l auzi strigând pe sub ferestrele voastre: „Raci! racii vii, raci!” să vă scoborâți și să-l urmați până afară din cetate. Să știți că el va aduce totdeauna câte o veste din partea noastră. În sfârșit, dacă dregătoriile vă vor cerceta despre cele ce s-au petrecut în noaptea asta, spuneți tot ce-ați văzut, dar să nu spuneți ce gândiți și... să nu gândiți nimic!

Tăcu... În curte răsunară niște pași: hangiuul intră. Amândoi unchii ne-au sărutat și au dispărut. Curând apoi plecarăm și noi.

Hanul se afla la vreo cincizeci de pași depărtare de casa noastră și era, de asemenea, așezat pe același dâmb. Dar câtă deosebire între podoaba odăilor noastre și cele ce ni se dădură aici, cu toate că fuseseră alese printre cele mai bune.

Am plâns în hohote. Din fericire, camerele dădeau înspre Dunăre și comunicau între ele.

Înaintea flăcării fumegânde a unei singure lumânări, printre mobilele acelea sărăcăcioase, scoarțele urâte și roase, Chira se azvârli îmbrăcată în pat, văzu zădărnicia răzbunării ei și plânse mai amarnic decât mine.

Înspăimântat de a mă ști singur în odaia mea, cu privirile împânzite de spaimă, luai o pătură și mă culcai pe divanul surorii mele. Adormii în curând, zdrobit de cele trei zile de zbucium, lăsând lumânările aprinse și pe Chira în lacrimi.

*

Cu toate astea, a doua zi de dimineață, când cele dintâi raze ale soarelui năvăliră în odaie, aceasta îmi păru mai frumoasă și am fost chiar mulțumit. Dar gândul că pot da ochi cu tata mă îngrozea. Deșteptai pe Chira, care dormea, și i-am propus să fugim. Ea gândea la fel. Ședea pe marginea patului, ca prostită, cu ochii roșii, cu fața umflată de plâns. Am crezut că o năpădeau părerile de rău și o întrebai dacă de-asta era tristă:

— Nu, îmi răspunse ea, sunt amărâtă că tata a scăpat! Dacă ar fi cu fiu-său, am fi acum în casa noastră. Sărăcia de-aici mă îngrozește!

Ea își roti ochii disprețuitori prin odaie. Ieșirăm. Înaintea ușii, în răcoarea dimineții, hangiul fuma din narghilea. El se ridică și ne făcu o temenea:

— Aș putea să știu ce vă face să ieșiți atât de dimineată? ne întrebă el, foarte cuviincios, pe turcește.

— Abu-Hassan, mi-e teamă de poliție și de tata, răspunse Chira în aceeași limbă.

— Atâta vreme cât veți sta liniștiți în casa mea, eu răspund de viața dumneavoastră, domnișoară. Și trăgând cu ochii îndărătul lui, adăugă în șoaptă: Doar pentru asta sunteți aici!

Niciodată n-am știut ce era cu omul acesta, nici legăturile pe care le avea cu familia mamei mele. Știu însă că, în adevăr, nimeni n-a venit să ne tulbure cât am stat la el și nici tata nu s-a mai arătat. Totuși, cum noi ne temeam să nu fim surprinși în ziua aceea de tata, am ieșit din han, și atunci începu pentru noi viața cea mai frumoasă și tristă, care ținu o lună încheiată, bogată în lumină și hoinăreli.

Felul acesta de-a trăi ne uimi ca ceva cu totul nou, o voluptate necunoscută. Era o altă viață: două păsăruici care scăpaseră din cușcă și-și încercau puterea aripilor, avântându-se însetate spre soare!

Hanul avea o ieșire dosnică, foarte murdară, dar cât se poate de potrivită pentru noi, căci ea ne îngăduia să plecăm și să venim fără să fim văzuți. Era o porțiță care dădea pe o scară tăiată chiar în mal, spre port. Scara aceasta scobora pe sub ferestrele noastre. Când ne mai obișnuirăm cu noua noastră stare, spuneam râzând că aici era mai bine chiar decât acasă, unde povârnișul de sub ferestrele mamei n-avea nici urmă de scară.

Dimineata, după ce gustam câte ceva, o luam razna și nu ne întorceam decât la amiază. Mâncarea ne-o aducea chiar în odaie. După-amiezile, iarăși le petreceam afară. Cum secerișul se sfârșise, Chira găsea o plăcere nespusă să adune spice de grâu și să le dăruiască bietelor spicuitoare ce se îngheboșau prin mi-

riști. Uneori ne alungam prin pârlloagele unde pășteau mii de oi, a căror masă se mișca fără încetare, lăsând în urma ei pământul acoperit cu bălegar și smocuri de lână agățate pe scaieți. Babe treceau de la scai la scai, culegând lâna lăsată de ele. Făcurăm și noi la fel, dăruindu-le rodul ostenelilor noastre.

Odată, împinserăm hoinăreala până la cele două tăbii, unde ne părăsise mama, și de-abia atunci descoperirăm că, în seara plecării cu unchii noștri, uitasem acolo legătura cu de-ale mâncării, pe care-o luaserăm de acasă. Căinii fără căpătâi o sfâșiaseră și mâncaseră tot ce conținuse. Din ea nu mai rămăseseră decât zdrențe.

Ne năpădiră lacrimile. Amintirea dezastrului nostru ne apăru sub o lumină cu atât mai tristă cu cât noi eram pe cale să-l uităm, și clipele acestea de copilărească durere se împleteau fără nici o zăbavă cu ceasurile de negrăită fericire care ne umpleau sufletele.

Crescuți în „puf”, după cum spusese unchiul Cosma, flori de seră, noi nu cunoșteam decât desfătările de sub acoperișul mamei: jocuri, cântece, răsfățări și belșugul hranei. O, erau frumoase acele zile! Dar acum noi descopeream că mai există și un „afară”, iar acest „afară”, bogat în lumină, îmbălsămat de mi-resme sălbatice, avea un farmec nebănuț.

Până atunci nu știusem ce înseamnă să alergi după un fluture, să mângâi o lăcustă verde, să prinzi un bărzăun, să asculți viersul cântătoarelor în largul lor necuprins, greierul nevăzut în pâcla înserărilor învrăstându-și țârâitul cu îndepărtatul caval al ciobanului, să vezi albine ieșind de-a-ndăratelea dintr-o floare, habar n-aveam de înfiorarea pe care o încearcă inima atunci când trupul ți-e mângâiat de alintările molcome ale vânturilor de vară, care hoinăresc pe întinsul lanurilor.

Am cunoscut toate acestea; și gustul dulciurilor casei a fost uitat. Uitate, de asemenea, înfrigurarea danțurilor, fumul de narghilele și mireasma aromadelor. Uitat a fost până și chipul desfigurat al mamei și setea noastră de răzbunare! Fața Chirei se arămi în scurt timp, și nicicând o fată mai frumoasă n-a cutreierat câmpiile cu ochii înrourați de dragoste, cu părul fluturând în vânt ca o flamură, cu fusta indiscret ridicată, cu sânii oferiți Zeului Soare!

În vremea asta, în mahala se înrădăcină un zvon: se zicea că, neîndoios, cei ce uciseseră pe frate-meu și tăiaseră urechea tatii nu putură să fie decât ibovnicii mamei. Ba, lucrurile merse-
ră până acolo, încât erau arătați, pe nume, ca ucigași, doi dintre musafirii, care, printr-o ciudată întâmplare, se imbarcaseră pentru Stambul în chiar noaptea crimei. Înțeleseserăm atunci că tata nu crâcnise o vorbă despre taina crimei și nu dăduse nici o jalbă.

Liniștiți, oarecum, de nepăsarea în care ne învăluia, ne reluă hoinărelile cu mai mare avânt, dar deodată Chira păru că începe să se plictisească. Vezi dumneata, drăguții de musafiri începuseră a da târcoale în preajma noii noastre locuințe și a face serenade sub ferestrele dinspre port, pe unde trecătorii erau foarte rari. Cățărați ca niște draci pe treptele scării care se năruia mereu, ei deveneau din ce în ce mai numeroși. Și era nespus de hazliu să vezi roiul acela de oameni, caraghios înșiruiți pe povârnișul malului, behăind, amestecând melodiile instrumentelor lor într-o cacofonie înspăimântătoare, înjurându-se ca niște derbedei de bâlciuri și câteodată rostogolindu-se la vale ca niște saci cu lut.

Ne înveselea nespus priveliștea gloatei acesteia de nebuni, care laolaltă cerșeau câte-o „întâlnire”; Abu-Hassan le făcu chiar cinstea unor ciubăre cu apă rece, ca să-i mai răcorească, dar

dragostea-i mai puternică decât apa și ei nu se dădură bătuți, ci continuară să ne... distreze.

Ca să-i turbeze și mai tare, Chira își reluă gâteliile și coche-tăriile ei, așa că în chipul acesta eu îmi urmaș singur hoinărelile de dimineață. O făceam bucuros, dar nu mă mai îndepărtam ca altă dată. Dunărea mă mai atrăgea cu o putere covârșitoare. Aveam unsprezece ani trecuți, și nu cunoșteam încă bărcile acelea ale căror vâslași cântă cu duioșie, furați de unda apei.

Pe vremea aceea, portul nu avea chei și puteai înainta în apă zece și chiar douăzeci de pași, până ca ea să-ți ajungă la piept. Ca să te urci în vreo luntre, trebuia să treci pe punți mici de lemn. Vasele cu pânze, ancorate la adânc, își frecau pânțele de pontoanele care sprijineau un capăt al podului celui mare, durat din bârne și dulapi. Un furnicar de hamali turci, armeni și români, cu saci în spate, se duceau și veneau în goană pe punțile acestea care se-ncovoiau sub greutatea lor.

La început privii de departe la mișuneala aceasta, pe urmă mă amestecai printre plodurile celor patru ori cinci seminții care locuiau orașul și prinsei gustul jocurilor. Îmi plăcea mai ales să-i văd bălăcindu-se în apă, goi ca niște drăcușori oacheși. Râvneam chiar să mă scald laolaltă cu ei, dar mi-era teamă când îi vedeam bătându-se în apă și ținându-se — unul pe altul — cu capul la fund, gata să se înăbușe.

Într-o zi scoaseră la mal pe un mic lipovean, bălan ca și mine, care aproape se înecase și nu mai răsufă.

Din ziua aceea îi părăsii și începui să contemplez barcagii tolăniți în luntrele lor, care trândăveau la soare, fumând și mormăind frânturi de cântece. Odată, mă rugai chiar de unul din ei, pe turcește, să mă plimbe puțin pe apă. El îmi răspunse că pentru ca să te poți plimba cu luntrea, trebuie să plătești câteva parale. De unde eram să știu eu ce-i aceea să ai parale la ti-

ne și să... plătești. Barcagiul mă făcu „prost” și-mi tălmăci că el își câștigă pâinea purtând oamenii pe apă. Și pe când îmi vorbea, privea îndărătul meu, făcea cu ochiul, apoi, căutând la hainele mele noi, exclamă:

— Ah! copiii ăsta de bani gata! Habar n-au măcar că trebuie să ai parale pentru ca să poți trăi!

Atunci mă întorsei și dădui cu ochii de un turc bătrân, frumos și cu haine strălucitoare, care se ținea la o oarecare depărtare, sprijinit într-un baston noduros de corn și care asculta convorbirea noastră.

Îmi făcu semn cu degetul și îmi spuse:

— Tu ești turc? Vorbești foarte bine turcește.

— Nu, sunt român!

Mă cercetă îndelung, cu blândețe și bunăcredință, dar nu i-am răspuns la toate întrebările. Cu toate acestea, mi-era drag... Vai! pentru ce n-am putut să-mi dau seama de nenorocirea care mă pândea?

Înaintea mea ședea ființa îngrozitoare care mi-a sfărâmat viața mea și pe cea a Chirei: Nazim-Efendi, proprietar de corăbii și furnizor de marfă pentru haremuri, ca atâția alții de pe vremea aceea.

Monstrul s-a purtat cu mine, cum nu se poate mai bine: serios, liniștit, cuviincios. Despărțindu-se și îndreptându-se spre luntrea lui tapisată, îmi spuse cu un aer nepăsător:

— Dacă din întâmplare îți vine poftă să te plimbi pe apă, singur sau cu sora ta, vă dau cu plăcere barca mea!

Își strigă luntrașul, un arab, îi dădu poruncă și plecă pe fluviu. Eram cât se poate de bucuros de această bunăvoință și-mi părea chiar rău că nu mă folosisem pe loc de ea. Mi-era teamă că n-am să-l mai întâlnesc și că am scăpat chilipirul.

Fugii cât mă ținură picioarele spre han și urcai treptele malului, trimițând sărutări Chirei care ședea la fereastră.

— Nu ești deloc drăguț, îmi spuse ea. Tu te duci la joacele tale și pe mine mă lași singură, aici, să mă plictisesc!

— Mâine ai să te distrezi ca o prințesă, în luntrea unui bei! izbucnii eu, sărutând-o. Și, pe nerăsuflăte, îi povestii minunea pe care o descoperisem.

Ah, pentru ce n-a fost măcar ea mai înțeleaptă, mai cunoscătoare decât mine în răutățile omenești?! Chira sorbi cu un nesăț vorbele mele și se zăpăci într-atât, încât — în dorința ei de a se plimba mai repede pe Dunăre într-o luxoasă luntre cu pânze — nu putu închide ochii toată noaptea.

A doua zi dimineața își pierdu vremea cu găteala ei și a mea. Către amiază ne scoborârăm pe țărmul apei. Arabul era acolo cu barca lui, dar bătrânul lipsea. Chira îl întrebă, îndrăzneată:

— Ai primit poruncă să ne plimbi?

— Da! răspunse acesta, ridicându-se în picioare. Pe când o urmam, auzii un vâslaș în urma mea, spunând vorbele acestea, de care mi-am adus aminte în nefericirea mea de mai târziu:

— Ce mai vânat!

I le spusei Chirei și-o întrebai de rostul lor.

— Niște proști! făcu ea.

Sufla pe Dunăre o adiere de vis. Pentru întâia dată ne bucuram de plăcerile unei asemenea legănări.

Pânzele se umflau puțin sub bătaia ușoară a vântului. Totuși țărmul se depărta și deodată începurăm să săltăm pe valurile din larg. Pe Chira o cuprinse frica.

— Nu mai vâsli spre mijlocul gârlei! Întoarce la mal!

Arabul cârmi. Revenirăm la mal. Pe multe, casa părintească apăru într-o tristă pustietate, iar în apropierea ei se vedea hanul cu ferestrele deschise de la odăile noastre. Luntrea le depăși încet, precum și furnicarul portului, nenumăratele corăbii, șlepurile și pontoane. Când ajunserăm la capătul celălalt al cetății, șalupa se îndreptă spre o punte singuratică și acostă. Pe mal, turcul ne aștepta în picioare. El făcu câțiva pași, salută pe Chira cu o lungă închinăciune și-o ajută să sară pe țărm. Aceasta o încântă. Bătrânul avea mlădiere în mișcări, o purtare elegantă cum noi nu văzuserăm încă la zăpăciții noștri de musafiri.

Ah! biata inimă omenească! Cu ce ușurință se avântă pe făgașurile bucuriei! Cât suntem de orbi! Nici azi nu înțeleg cum s-a făcut că n-am găsit suspectă prezența turcului la sosirea noastră, ca și lipsa lui chibzuită la plecarea din port.

Da data aceasta se purtă și mai cu dibăcie. Înaintea liniștei, cuviinței și părului său alb, Chira merse până acolo încât îl rugă să ne arate corabia lui. Atât aștepta și el, dar se vede că era prea sigur de prada lui și îi răspunse într-o turcească din cele mai alese:

— Nu imediat, încântătoare duduie! Corabia mea e ancorată de cealaltă parte a Dunării, pe brațul Măcinului, unde încarcă mărfuri, și cum mata nu ești învățată cu clătinarea valurilor,

poți să te îmbolnăvești. Dar în curând îți voi satisface curiozitatea. Până atunci sunt foarte fericit că pot să-ți pun la îndemână luntrea mea, și așa fi cum nu se poate mai măgulit să vă văd folosindu-vă de ea.

După ce termină, ne salută cu un adânc salamalec, care făcu să-i onduleze veșmintele de mătase, își duse mâna la frunte, la buze și la inimă și se urcă în barcă.

*

Plăcerea aceasta nouă ne luă mințile. Uitarăm de mamă, tată, unchi, musafiri și chiar de Dumnezeu. Ne dădurăm cu trupul și sufletul în mrejele protegitorului nostru. Trei zile de-a rândul ne plimbarăm pe valurile Dunării, încumetându-ne din ce în ce mai departe. Într-o zi, barca se îndepărtă atât de tare, încât, fără să băgăm de seamă, ne pomenirăm de cealaltă parte a fluviului. În sfârșit, curiozitatea noastră fu potolită — ne urcarăm pe corabie. Era mare și nouă. Mirosul de catran ne ațâță nărilor, iar din toate lămuririle pe care arabul ni le dădu despre rostul pânzelor, catargurilor, a puzderiei de funii n-am înțeles mai nimic.

Nazim Efendi ne primi în caftan și în papuci, în bogata lui cabină-salon, așezată lângă catargul din față.

Niciodată nu mai văzusem atâta bogăție de covoare orientale, de arămării, perne cusute în fir de aur, mușarabiehuri în miniatură și nesfârșite panoplii cu arme: archebuze, hangere, pistoale, iatagane, toate în filigrane cu încrustări de aur, argint și fildeș. Parfumuri cu mirosuri necunoscute ne îmbătau simțurile. Pe pereții acoperiți cu covoare se răsăteau, la locul de cinste, portretul sultanului Abdul-Medjid și însemnele Turciei, cadre cu versuri din *Coran*, într-o frumoasă scriere arabă și chipuri de odalisce, de o frumusețe uimitoare, care atraseră luarea aminte a Chirei.

— Cât sunt de frumoase! se miră ea.

— Și dumneata ești tot pe-atât de frumoasă, domnișoară! o linguși turcul.

Ni se dădură baclavale gustoase, cafea în filigene măiestre și nemaivăzute narghilele, cu tumbacul parfumat.

Gazda noastră a fost foarte măgulitoare, veselă și cum nu se poate mai bună. O cercetă discret pe Chira asupra părinților noștri și — fără să-i spună tot — ea îi dezvălui mai mult decât trebuia. Mai ales se grăbi să-i spună că-i plăcea să danseze, și Nazim Efendi, încântat de chipul cum își petrecuse ziua, se sculă și ne dădu drumul, adăugând:

— Dacă vă place dansul, aici puteți dansa oricând! După care am fost trecuți pe țărmul românesc.

Eram mândru și mulțumit de descoperirea mea. Nu bănuiam nimic. Chira era încă mai mulțumită decât mine, și mai puțin bănuitoare. Părăsisem toate obiceiurile noastre de mai înainte, toate înclinările. Viața ne-a fost absorbită cu totul de corabia blestemată. Luntrea ne ducea în fiecare zi într-acolo, și nu mai dădeam pe-acasă decât pentru a dormi și mânca. Mai mult: Chira nu-și mai găsea veșmintele destul de bogate, iar odăile noastre îi deveniră de nesuferit. Era nerăbdătoare ca unchiul Cosma s-o sfârșească odată cu tata, ca să poată intra în stăpânirea casei și a averii ei, să ajungă o cocoană elegantă și să primească și ea — nu musafiri, ci de-alde Nazim-Efendi! Sărăcuța!

O săptămână încheiată băturăm cabina turcului, jucărăm și petrecurăm. Deveniserăm prieteni și nu ne mai rușinam de nimic. Chira se jura că „omul ăsta era un adevărat tată!”. El scotea de prin lăzi veșminte neînchipuit de frumoase de odaliscă și le

plimba pe dinaintea ochilor noștri uluiți. Într-o zi chiar o făcu pe Chira să se îmbrace cu unul. Ea părea o adevărată odaliscă, în totul asemuitoare celor din rame! Pentru a nu mă face gelos, mă îmbracă și pe mine ca pe-un turc: cu fes, șalvari și un pistol la cingătoarea brodată. Împopoțonați astfel, nu eram departe să ne rugăm să ridice ancora și să întindă pânzele.

Asta a și făcut-o de altfel, dar pentru a ne robi și mai bine, ne dezbracă, își închise straietele în sipete și ne retrimise și în seara aceea acasă, cu bale la gură.

A doua zi dimineată — cea din urmă zi a noastră pe pământul românesc — Chira plângea amar: tata trăia încă și unchiul Cosma nu se gândea să-i pună capăt zilelor. Dar dacă el întârzia să făptuiască acest gest dezrobitor, era totuși cineva care fusese răpus.

Foarte de cu vreme auzirăm un glas răgușit strigând sub ferestrele noastre:

— Raci, raci vii! În sfârșit! Sosea poate vestea cea bună! Pescarul venea la timp!

Scoborâram în goană. Încovoiat sub povara anilor și, fără îndoială, sub aceea a păcatelor lui, bătrânul Ibrahim dădea târcoale pe sub ferestrele noastre, cercetându-le tâlhărește. Îl urmăream spre Catagaț și acolo, departe de port, ne șopti în taină:

— Vai de voi! Cosma a fost împușcat de oamenii tatălui vostru, puși la pândă. Fratele său e rănit, dar a izbutit să scape călare.

Ah, câte lacrimi n-am vărsat atunci! Sprijinitorul nostru ucis? Ursita se îndeplinise! Ce ne facem de-acum? Nemaitemându-se de nimic, eram siguri că tata avea să vină să ne ridice.

Ne pătrunse o teamă ca de moarte. Mai bine să ne aruncăm în Dunăre, decât să ne întoarcem la han! Tocmai bine, luntrea ne aștepta la țărm și, ajunși pe corabie, ne azvârlirăm în brațele lui Nazim Efendi, ca și cum am fi fost copiii lui.

Cu obrazii scăldați în lacrimi, Chira îi povesti tot adevărul, tot, cum și dezastrul din urmă, strigând deznădăjduită:

— Mai curând ne înecăm, decât să ne întoarcem acasă!

— De ce deznădăjduiți așa, copii? ne întrerupse tâlharul. După bunicul vostru, voi sunteți turci. Ei bine, am să vă iau cu mine la Stambul, unde, neîndoios, a plecat și mama voastră să-și îngrijească ochiul cel stricat. Acolo vom da de ea și veți trăi fericiți!

După aceasta ne sărută.

— Când plecați? îl întrebă Chira.

— Peste câteva ceasuri de cum o apune soarele!

În culmea fericirii, deși ne scufundam în mormânt, îi căzurăm la picioare și-i îmbrățișarăm genunchii. El era mântuitorul nostru! Iar seara, în zgomotul asurzitor care răzbătea dinspre punte, ghemuiți în cabina în care fumam ciubucuri amestecate cu opium, cu mințile halucinate într-o pâclă de inconștiență și fericire, vasul începu să se legene în așa fel, încât crezurăm că ne ridicăm spre ceruri.

Nu ne-am îndreptat nici spre cer, nici spre Stambul ca să ne întâlnim cu mama. Fusesem răpiți, răpiți cu învoirea noastră, și eram duși să fim vânduți ca orice marfă.

Altădată vă voi povesti peripețiile rătăcirilor mele în căutarea Chirei, care — pe dată ce ajunserăm la Constantinopol — a fost închisă într-un harem. Eu trebui să mă încovoi plăcerilor respectabilului meu binefăcător, și am fost pervertit pentru totdeauna. Și pentru totdeauna o pierdui pe scumpa mea surioară, cu toate că, fugind după doi ani de zălogire, am căutat-o timp de doisprezece ani de-a rândul, vânzând salep.

Paisprezece ani mai târziu, întorcându-mă în România, am aflat că, la puțină vreme după fuga noastră, unchiu-meu, care scăpase de la moarte, a dat foc într-o noapte la amândouă casele: și la a mamei și la a tatei, de frică să nu-i mai scape călăul nostru.

Și, într-adevăr, de data aceasta nu i-a scăpat, căci tata a pierit în flăcări.

III - DRAGOMIR

Trecuseră patru ani din ziua în care Adrian ascultase, din gura lui Stavru, povestea Chirei. Cu toate cercetările și silințele pe care și le dăduse pentru ca să poată întâlni pe nenorocitul limonagiu și să-l încredințeze de dragostea și prietenia lui, nu izbutise să dea de el. Îl credea mort. Și existența, atât de zbuciumată acum a neastâmpăratului nostru tânăr, își urmă destinul.

Dar destinul acesta îl sluja de minune, cel puțin în ceea ce-l interesa mai mult în viață: nevoia de a privi fără încetare în gheena sufletului omenesc. Și cu toate că aceste gheene sunt rare și grele de descoperit în cadrul de nepătruns al mulțimii fără de nume, Adrian știa să le caute și să le descopere. Câteodată le întâlnea din întâmplare.

Astfel, într-o seară de plictiseală chinuitoare, el își târa pașii grei pe strada Darb-el-Barabra din Cairo, unde se afla de vreo lună, și intră într-o cafenea-restaurant evreo-românească, loc cosmopolit, cercetat de indivizi de toate condițiile și de toate moralitățile. Între clienții domnului Goldstein nu era nici o afinitate sufletească — se bănuiau între ei și adesea se disprețuiau. Ceea ce-i aduna laolaltă era știuca umplută evreiește și țuica românească. Adrian făcea ca ei, ori de câte ori avea cu ce, și în seara aceea avea. Dezgustul său însă pentru această ambianță era vădit. Pentru a ocoli vreo întâmplare neplăcută, el se strecură cu ochii în pământ, până în fundul sălii, unde se adunau clienții de mâna a treia și unde mesele n-aveau fețe de masă. De acolo îi asculta și-i cerceta pe ceilalți mușterii.

„Câtă asemănare între omul acesta și Stavru!” gândi el, în vreme ce mânca știuca, aruncând priviri piezișe spre cineva așezat în profil în partea cealaltă a localului.

Sărăcăcios îmbrăcat, neras de-o lună, îmbătrânit, omul acesta ședea nemișcat, cu bărbia rezemată-n palmă, și privea în neștire spre intrare, cu un pahar de țuică dinainte. Avea în înfățișarea lui acele stigmatе respingătoare care produc dezgust. Totuși, fără a bănui existența vreunui Stavru în Egipt, Adrian se simți înduioșat pentru acest bătrân stingher, tăcut și nepăsător. Ar fi voit să-l vadă la față, însă omul nu se clintea din loc, părea înțepenit.

Atunci, folosindu-se de obiceiul oriental care îngăduie oricui să cinstească pe orice necunoscut de teapa lui sau de mai jos, chiar și numai așa din senin, Adrian chemă chelnerul și-l rugă să ducă, din partea lui, o țuică omului care ședea în colț. Asta trebuia să prilejuiască neîndoios un schimb de mulțumiri și de urări. În loc de așa ceva și spre marea mirare a lui Adrian, necunoscutul refuză consumația, pe care n-o ceruse.

— E din partea domnului de colo, spuse chelnerul, arătând pe Adrian.

— Puțin îmi pasă, răspunse omul, fără să privească spre locul ce i se arăta.

Sunetul vocii însă îi ajunse lui Adrian pentru ca să recunoască pe Stavru. Se sculă, mișcat, și-l apucă de umăr. Cu glasul tremurând, îi șopti la ureche, așezându-se lângă el:

— E cu putință? Tu ești? Aici?

— Ce nu știai? întrebă Stavru, la rândul său privindu-l bănuitor.

— Cum? făcu Adrian uluit. M-ai văzut intrând și n-ai venit să mă îmbrățișezi? Și încă respingi cinstea pe care ți-o trimit din simpatie? Ce-i cu tine? Te-ai făcut atât de ursuz, de când nu ne-am mai văzut?

— Așa se întâmplă cu oamenii la bătrânețe, mai ales când duc o viață ca a mea: simpatiile nu mai țin...

— Dar eu nu-s nimic mai mult decât o simpatie pentru tine?

— Eu vorbesc de „tratațiile” astea din simpatie, sau de simpatia care poate încăpea într-un „pahar”... Cât despre tine...

— Ei? cât despre mine?

— Deocamdată e o deosebire: tu urci colina vieții, pe când eu o cobor, iar între noi stă culmea. Și-apoi... Stavru privi bănuitor împrejur și tăcu.

— Nu ți-e foame, Stavrule? întrebă Adrian cu dragoste.

— Da, mi-e cam foame.

— N-ai vrea să mănânci și tu știucă umplută? Aici se gătește minunat.

— Știucă, broască ori elefant, comandă ce poți... dar fă o „cinste” mai acătării decât un păhărel de țuică, pe care mi l-aș fi putut plăti singur, răspunse Stavru.

Și cu un aer plictisit, își petrecu palma peste chipul zbârcit.

*

Cam după vreun ceas, înaintea unui pahar cu vin, în odaia lui Adrian — luminată de-o lampă cu gaz — și încălzit de sinceritatea tânărului său prieten, Stavru ardea cele din urmă picături de untdelemn din candela sfântă care susține sufletele celor pătimiși.

— Acum, când ți-am făcut cunoscută ultima și bizara mea încarnație de negustor de piei de cloșcă, știu, dragă Adrian, că dacă nu m-ai vedea în halul în care sunt, te-ai grăbi să mă întrebi ce s-a mai întâmplat cu Chira, adică să-ți povestesc istoria micului Dragomir de altădată. Dar pentru tine sunt gata iar cu mintea în vremurile acelea de mult trăite, deși vei fi știind cât te doare când răscolești prin cuferele îndepărtatelor călătorii.

Când am scăpat de pe corabia lui Nazim-Efendi, la Constantinopol, trebuie să fi avut vreo cincisprezece ani. Tânăr, frumos, și prost, eram îmbrăcat și împopoțonat ca un fecior de prinț. Numai hainele de pe mine trebuie să fi prețuit cât un cal arăbesc! Dară-mi-te ceasul, comandat pentru mine și lucrat de ceasornicarul sultanului! Dar inelele, de care îmi erau pline toate degetele! Dar fesul cusut numai în fir de aur! Iar pe deasupra, multe lire turcești, care îmi îngreunau buzunarele și făceau să-mi cadă șalvarii. Aveam cu ce trăi zece ani, fără să mă obosesc să mișc măcar un deget.

Dar, pentru ca să trăiești, nu-i de ajuns să ai numai avere. În suflet purtam o durere grea, și în inimă închideam o naivitate și mai apăsătoare — doi călăi care ajung să răpună repede o fire prea simțitoare. Durerea era și dorul meu de Chira și de mama, cele două ființe pierdute care îmi erau atât de trebuitoare în viață. Naivitate era zadarnica mea încredere că, odată liber, oamenii mă vor ajuta să le regăsesc. Iar pentru ca să pot da de ele, eram gata de orice jertfă.

Eram gata, fără să-mi dau seama, chiar și la jertfirea trupului meu, viciat acum și obișnuit cu noua lui stare, căci în viață te obișnuiești cu totul, și cu viciul mult mai ușor decât cu oricare altă treabă, care-ți pare grea la început. Și asta e atât de adevărat încât, captiv fiind, de câte ori nu-mi spuneam: „Ah! dacă Chira și mama ar fi cu mine, n-aș dori să mai plec niciodată de aici!”

M-am simțit atât de fericit, când mă văzui scăpat ca prin minune din cușca mea aurită, încât (Doamne, iartă-mă!) uitai și de Chira și de mama! Nu mă mai temeam de asupritorul meu. Corabia lui ridicase ancora chiar în clipa în care — printr-o imprudență a lui — izbutisem să pun piciorul pe țărm. Și mulțisor după asta, în revărsatul zorilor, alergând pe cheiul Bosforului, l-am blestemat în fel și chip dându-i cu tifla:

— Du-te la toți dracii! Împutitură parfumată! Să dea Dumnezeu să înceapă o furtună tocmai când vei fi pe Marea Neagră și să-ți mănânce hoitul peștii adâncurilor! Amin!

După ce corabia blestemată a dispărut, în suflet mi se aprinse o bucurie fără seamăn. Începui să alerg încotro vedeam pe străzile murdare ale Galatei, călcând pe coada nenumăraților câini râioși, ciocnindu-mă cu vânzătorii de salep, dând peste cerșetorii orbi, și răsturnând narghilelele fumătorilor de pe trotuar. Asta din pricină că cele ce vedeam și neașteptata mea libertate mă zăpăciseră cu totul. Trecătorii mă crezură nebun, iar un ceauș mă opri, fără să mă atingă, mă salută cuviincios, și-mi spuse cu atâta politețe, încât mă pufni râsul:

— Cuconașule, nu vă supărați că îndrăznesc să vă spun, dar nu stă frumos pentru părintele dumneavoastră, beiul, cele ce faceți! Care este ilustrul vostru nume? Unde este însoțitorul dumneavoastră?

— Ce-i acesta „ilustru” și „însoțitor” îl întrebai, ridicându-mi șalvarii, care-mi căzuseră pe vine.

Și fără multă vorbă, îi întorsei spatele. Un călăreț fugea la trap, iar stăpânul calului alerga îndărătul lui, ținându-se de coada calului. Asta-mi plăcu afară din cale, și-o luai și eu la goană, până mi se tăie răsuflarea.

Această primă zi de libertate a fost singura din vremurile acelea în care bucuria mi-a fost întreagă, fără cea mai mică grijă, întru nimic stingherită. Îmi venea să fac tot felul de năzbâtii deodată: să trec peste poduri, să mă duc la Cornul de Aur, să intru în lupanare unde dansau femeii cu pânțele gol, să mă urc pe străzile în pantă care duc spre Pera. În sfârșit, mă hotărâi să mă plimb călare, și aleasei calul cel mai frumos. Stăpânul lui era cuviincios și binevoitor. Mă ajută să încălec și-mi scurtă scările după măsură. Băgând de seamă că nu mă pricep la călărie și că nici nu prea știu încotro vreau să merg, mă învăță cum să țin frâul și mă întrebă unde voiam să mă duc.

— Peste tot, i-am răspuns eu, înțepenindu-mă în scări.

— Peste tot? făcu el mirat, dar luminăția-voastră n-ar putea să meargă deodată în toate părțile. Trebuie să vă alegeți o țintă.

— Dacă-i așa, du-mă spre colinele cele ce se oglindesc în Bosfor.

Și, mânat de el, mă îndreptai spre Ildiz-Kioșc și Dol-ma-Bakce, care m-au fermecat și mi-au umplut sufletul cu cele mai năstrușnice închipuiri. În timpul acestor lungi și dulci ceasuri, vrăjit de legănările calului, care mergea la pas, și de frumusețile ce se perindau pe dinaintea ochilor mei, trupul, sufletul, întreaga mea ființă nu mai aparțineau lumii acesteia. Tot trecutul meu se topise. Uitasem cine eram... Uitasem și de omul care conducea calul de căpăstru și care nu crâcnea o vorbă, după cum nici eu nu-i puneam cea mai mică întrebare; și tot timpul cât a ținut această plimbare de neuitat, n-am deschis gura. Ca prin vis, simții, într-un târziu, că se oprește calul și auzii o voce de nerecunoscut, mieunând parcă:

— Efendi, e târziu... Acuși se înnoptează. Mi-e foame, după cum trebuie să-i fie și calului. N-ar fi vremea să vă duc acasă?

Înțelesei că trebuie să descalec, și mă dădui jos aproape zăpăcit. O senzație dureroasă între picioare, mă făcu să-mi pierd cumpătul și mă așezai la pământ.

— Voiți să rămâneți aici? mă întrebă omul.

Îi făcui un semn afirmativ cu capul și scosei o liră turcească pe care i-o dădui. Știam că trebuie să plătesc, dar n-aveam nici o idee despre valoarea banilor, nici despre aceea a celor trebuitoare în viață.

— Trebuie să-mi dați trei cereci, îmi spuse el, poate aveți mărunțiș.

Fără să-mi dau seama ce fac, vrui să-i mai dau două lire.

— Nu, efendi, mi-ați plătit prea mult și n-am de unde să vă dau restul.

— Nu-i nimic, păstrează tot! șoptii.

— Vai de mine, pentru banii aceștia ar trebui să muncesc o săptămână!

— Nu face nimic! Ia-ți-i dumneata...

— În numele lui Allah, nu-mi trebuiesc! urlă el. Puternicul vostru părinte ar avea dreptul să-mi taie capul, de-aș face una ca asta! Nu, nu-mi trebuiesc!

Și, deșertându-și chimirul, îmi vărsă în brațe o sumedenie de cereci, beșlici și metelici, ceea ce mi se păru nesfârșit de mult, apoi se plecă de nenumărate ori, încăleacă și dispăru.

Rămăsei singur pe pajiștea verde a unui drum curat și frumos, care mergea de-a lungul unui canal. Privirea mea, ațintită asupra apei liniștite, sorbea setoasă vedenii de povești orientale: umbrele palatelor și chiparoșilor pe care soarele ce apunea le culca pe luciul întunecat al Bosforului, iar mai încolo, cât cuprindeai cu ochiul, era o perindare nesfârșită de culori, aprinse, pete de aur și de aramă, limbi de foc, mistuindu-se în depărtări, frânte de colinele cu crestele liliachii, răsturnate de oglindirea mării.

Cum, atât de frumos e pământul? Nici idee n-avusesem până atunci. Pentru întâia oară vedeam atâtea minunății...

Salonul mamei și cușca plutitoare a lui Nazim-Efendi umpluseră toată viața mea trecută. Atât de tare mă adâncii acum în beția acestei zile strălucitoare și mai cu seamă în visările sfârșitului ei crepuscular, încât se înnoptase când tresării, readus în simțiri de un cântec duios ce venea dinspre o luntre cu vâsle, care luneca încet, nu departe de mine. Unde eram? Unde aveam să mănânc? Unde să dorm? Și unde era Chira, mama? Înspre ce inimă iubitoare urma să-mi îndrept pașii?

Mă pornii deodată într-un plâns în hohote, îmi răcnii tot pustiul sufletesc ce-l simțeam, și lacrimi fierbinți îmi inundară obrazii. Vâslașul mă auzi și cârmi spre mine, însă când fu la vreo doi metri de țărm, își lungi gâtul, mă cercetă un minut, apoi se depărtă strigându-mi pe grecește:

— Eeh! sufletele! Ce te bocești așa? Nu cred să fii atât de nenorocit, că doar te vâd poleit cu aur! Din noaptea aceea, nu mă mai încred în oamenii cu vocea frumoasă.

Îmi țipai singurătății toată durerea, toată jalea unei gingașe adolescențe, dată pradă nemiloasei vieți. Nici aurul acesta care-mi îngreua buzunarele, nici inelele scumpe care îmi împodo-

beau degetele, nici ceasul acela domnesc nu fură în stare să-mi dea vreun sfat, să-mi aducă vreo mângâiere. Valoarea lor se năruiră în ochii mei. Aș fi dat totul, până și cămașa de pe mine, aceia care mi-ar fi scos în cale nu pe Chira, nici pe mama, ci numai o şuviță din părul lor, ea mi-ar fi dat mai multă putere decât tot metalul acesta blestemat, mi-ar fi alinat inima mai mult decât toate nestematele acestea.

Îmi rezemam fruntea înfierbântată de fiecare copac al drumului întunecat ce ducea spre oraș, și scoarța fiecărui copac am scăldat-o cu lacrimile mele. Îi strângeam în brațe și nepăsările lor repetam fără curmare:

— Mamă!... Măicuță!... Chiro!... Surioară! Unde sunteți? Eu am scăpat. Și nu știu încotro s-apuc... Și-i noapte... Și pe-acî e atîta lume... atîția oameni... Dar nu-i Chira, nu-i mama!

Deodată, la o cotitură, o lumină puternică îmi luă vederile. Doi „deschizători de cale”, cu pulpele goale și cu făclii în mâini, trecură în goană, strigând:

— La o parte!

Abia am avut timpul să mă feresc din fața unei calești luxoase care trecea, când un bici pocni și simții o arsură peste gât și bărbie. Din vremea bătailor tatei și ale fratelui meu nu mai suferisem asemenea durere.

Mă ridicai bâjbâind. Drumul era acum și mai întunecat ca înainte, și o frică groaznică mă cuprinse. Începui să alerg cât mă țineau picioarele, fără să scot o vorbă, temându-mă de propria-mi răsufare și de țiuitul vântului în urechi. Într-un târziu începură să apară câteva case, apoi străzi curate, uliți murdare, lume, negustori care țipau, câini care abia se mișcau și, în sfârșit, mă prăbușii leșinat, undeva pe un maidan.

M-am trezit când un om a dat să mă ridice și — la lumina lunii — zării un chip care parcă ar fi fost al lui Ibrahim, pescarul de raci de la Catagăți. În aceeași clipă, în sufletul meu se redeșteptă nădejdea de a regăsi pe Chira și pe mama. Mă agățai de gâtul omului aceluia, care mirosea a jeg și a tutun și strigai, cutremurat de plâns:

— Sunt nenorocit: le-am pierdut pe soră-mea și pe mama! Ajută-mă să le găsesc și-ți dau toți banii din buzunare, toate inelele, ceasul și hainele de pe mine...

— În numele lui Allah, nu țipa așa! îmi șopti bătrânul, apăsându-mă peste gură, cu palma lui jilavă. Apoi, ridicându-mă, adăugă:

— Vino cu mine! Îl urmai. Abia atunci băgai de seamă că pe braț, ducea un coș cu rahat, cu care de bună seamă își câștiga pâinea.

Merserăm mai bine de-o jumătate de ceas. El tăcea; eram cu desăvârșire pierdut. Niciodată, până în seara aceea, nu mă bălăcisem printr-atât noroi, niciodată nu-mi mai fusese dat să văd mahalalele atât de murdare, nici o sărăcie atât de cumplită. În sfârșit, el mă trase într-un fel de magherniță, unde nu erau decât o saltea și un urcior cu apă, ambele pe pământul gol. Atâta tot.

— Acum spune-mi ce-i cu tine! îmi zise el, lăsându-și panerul și așezându-se turcește pe marginea salteiei.

În mai puțin de un ceas, îi povestii toată istoria mea, pe scurt, dar toată, fără să-i ascund nimic, începând de când eram lângă mama, până când am fugit de pe corabie. El mă ascultă, fără să scoată un cuvânt. În sfârșit, se ridică în picioare:

— Culcă-te colo, îmi zise, arătându-mi salteaua. Asta-i tot ce-ți pot spune în astă-seară.

Rămasei mirat, dar pe de-a-ntregul încredințat că mă va ajuta să-mi regăsesc ființele dragi pe care le căutam.

Căzui ca un buștean și adormii privindu-l pe binefăcătorul meu, care înlemnise într-un colț, cu ochii ațintiți asupra mea.

A doua zi mă deșteptai de cu noapte:

— Trebuie să plecăm...

— Ca să căutăm pe Chira? întrebai grăbit.

— Nu, copile, nu ca s-o căutăm pe Chira, dar pentru ca să nu ne mai întâlnim niciodată, căci aurul tău e piază rea. Sculele și hainele tale sunt purtătoare de nenoroc. Allah să te aibă în paza lui!

Și după ce încuie ușa, mă lăsă afară, depărtându-se cu panerul său de rahat.

*

Bătrânul acesta, împreună cu ceaușul, barcagiul și stăpânul calului luat cu chirie, au fost singurii patru inși, singurele ființe cinstite, cum multă vreme n-aveam să mai întâlnesc, iar această primă zi de libertate a fost singura la amintirea căreia putui să-mi mai dezmorțesc inima.

Cel dintâi pas pe care-l făcui din clipa aceasta mă duse de-a dreptul în prăpastie.

Părăsit într-un chip atât de crud, uluiala mea a fost așa de mare încât — crezând că bătrânul e nebun — n-avui măcar putere să plâng, să deznădăjduiesc. Nu-mi venea să cred într-atâta

răutate. Primul meu gând a fost să plec cât mai curând în căutarea unor oameni cu inima mai bună. Viața m-aștepta la o cotitură, ca să mă servească de minune.

Nu-mi dau seama prin ce ciudățenie copilărească îmi vârașem în cap ideea fixă că maică-mea continua și acum să-și îngrijească ochiul în vreun spital din Stambul. Cu ea, îmi spuneam, trebuie să-mi încep cercetările. Cu gândul

acesta înrădăcinat în creier, o pornii, întrebând pe trecători cam în ce parte era mijlocul orașului. Toți mă îndreptară spre Pera, unde ajunsei cu vreun ceas înainte de amiază.

Mi-era foame de nu mai puteam să mă țin pe picioare. Căutai ceva de mâncare într-o uliță laterală, de unde venea miros de friptură de oaie. Lângă colț, înaintea unei prăvălioare, un om făcea vânt deasupra unui grătar, pe care se frigeau o mulțime de frigărui. Cu un piept arămiu și păros, negustorul își întorcea marfa, se învârtea într-un picior, își da ochii peste cap și striga cât putea:

— *Kebab! Kebab!*

Intrai în prăvălia deșartă și cerui pâine și kebab. La o masă murdară de lemn, înghiții aproape pe nemestecate o jumătate de pâine, trei frigărui și băui apă. Apoi, scoțând un pumn de bani de aur, argint și aramă, îi întinsei să ia ce-i datoram:

— Ia-ți cât costă mâncarea, îi spusei.

Negustorul tresări, mă ținti cu ochii, privi pe furiș spre ușă și luă, cu îndrăzneală, o liră de aur, pe care o strecură iute în chimir. Pe când ieșeam, mă gândeam: „Una din două: sau o masă costă cu mult mai scump decât chiria unui cal pe-o zi întreagă, sau că tâlharului acestuia puțin îi păsa că „puternicul meu tată” ar putea să-i reteze capul!”

Nerăbdător să dau cât mai curând de un om cumsecade, care să mă ajute din inimă în planul meu, mă îndreptai spre cea mai mare cafenea ce-mi ieși înaintea în piața aceea. Mă gândeam: „E mai cuminte să mă adresez celor mari și nobili: ei n-au nevoie să mă fure și nici nu li-e teamă de găteala și de aurul meu.”

Judecata mea a fost exactă. Mă îndreptai mai întâi spre un văcsuitor, cum vedeam că făceau și alți oameni cu ghetete murdare ca ale mele.

De data asta însă fusei mai dibaci: trăsei cu ochiul la cât plăteau alți inși văcsuitorului, și-i dădui și eu cât mai puțin — un metelic. Apoi, curat oglindă, intrai în cafenea.

Mă zăpăci zgomotul asurzitor al glasurilor, zarurilor și pieselor de table. La mese, aproape n-aveai loc, toți jucau câte un joc. În adevăr, aici nu era decât lume bună, mărimi, civili și militari. Mă strecurai printre mese. Nimeni nu mă luă în seamă și nu păru mirat de bogăția de pe mine, nici chiar chelnerii.

„Cât e de plăcut să ai de-a face cu oameni bine crescuți! mă gândii. Aici te simți mai la locul tău decât printre calici.”

Mă așezai pe-un scaun, lângă doi jucători de șah, și poruncii o cafea cu caimac și-o narghilea. Din nou căutai să-mi dau seama cum plăteau ceilalți consumatori. Și care nu-mi fu mirarea când văzui că pentru un bănuț de argint, un cerc, puteai să bei zece cafele și să fumezi tot atâtea narghilele, cu bacșiș cu tot.

Cercetai chipurile celor doi jucători, vecinii mei, un ofițer și un civil, amândoi încă tineri, cu totul adânciți în jocul lor. Ei îl fixau cu atâta atenție, încât pe mine mă apucă durerea de cap. Îmi părură simpatici, mai ales figura cam bosumflată a ofițerului lângă care ședeam. Vorbeau rar, într-o turcească aleasă, ceea

ce îmi plăcea cu deosebire, dar mă și înfiora, căci și Nazim-Efendi vorbea tot pe-atât de distins. Uniforma ofițerului însă îmi inspiră încredere.

„Acesta trebuie să fie un viteaz”, gândii, prividu-i pieptul plin de decorații.

— Mă iertați, domnule, nu știți dumneavoastră... Fără să mă privească, îmi făcu semn cu degetul să tac. Neizbânda asta, pricinuită de un gest atât de familiar, nu mă descurajă și după câteva clipe mă aplecai din nou să-l întreb, însă n-apucaî să deschid gura, că el mă opri cu același semn de deget, iar cu mâna cealaltă înaintă o piesă. Atunci, îndrăzneț, nu mă lăsai:

— Mă iertați, domnule, nu știți dumneavoastră unde se îngrijesc oamenii care au ochii plesniți?

— Cine are ochii plesniți? zbieră acesta, aruncându-mi o privire care mă înspăimântă.

— Apăi... mama! bâigui eu.

— Mă-ta-i chioară? Și cine i-a scos ochii? făcu el, măsurându-mă din creștet până-n tălpi.

— Nu pe-amândoi, zisei timid, unul singur.

— Unde? Când? Cum?

— Tata, bătând-o... la Brăila, în România... Acum doi ani.

Ofițerul păru că-și iese din fire. Se întoarse spre prietenul său și repetă disprețuitor fraza mea:

— O femeie bătută în România acum doi ani, cu un ochi scos, și pe care o caută acum prin Constantinopol! Tu înțelegi ceva, din asta, Mustafa?

— Cum nu? înțeleg! făcu celălalt, lucrul acesta trebuie cercetat mai de aproape, dar nu aici! Și mângâindu-mă pe obraz, adăugă: Deocamdată ar trebui să îngrijim copilul ăsta; hai să ieșim!

Afară, el chemă o birjă în care ne urcarăm toți trei.

Am urmat șase luni de dulci nădejdi și de decepții crude, de libertate relativă și de viață îmbelșugată, după acest al doilea și ultim contact cu generozitatea lumii bune, care vorbește într-o limbă aleasă.

Scoborând la ușa lui Mustafa-bei, ofițerul se despărți de prietenul său. Omul acesta, pe care nu aveam să-l mai văd decât peste câțiva ani, în împrejurări de care voi vorbi, îmi aruncă o privire severă și plină de dispreț. Îl luai drept un om rău și în avântul meu copilăresc îi spusei beiului:

— E cam mândru, prietenul dumitale...

— Da, e cam mândru, dar e un om bun. (Mai vorbea de bunătate și Mustafa-bei!)

Locuința lui era o vilă uriașă, așezată în partea de miazăzi a orașului. Parcul nesfârșit, care-o împrejmua, scobora până la Bosfor. Casa era tăcută, plină de bogății și de slugi care se strecurau ca niște umbre, muți ca mormintele. Însă aerul prietenos care umple orice locuință orientală mă făcu încrezător. Deosebita delicatețe a beiului a contribuit mult la aceasta. Nu avea nimic din vicleșugul lui Nazim. Fu încântător, cuviincios, familiar, tot timpul cât dură și nădejdea mea. N-aș avea să-i reproșez ni-

mic — nici chiar neputința de a-mi îndeplini imposibila mea dorință — dacă, din clipa năruirii nădejdiilor mele, s-ar fi mulțumit să mă dea afară. Dar, pasiunea orientalilor este atât de înversunată, încât falsifică inimile cele mai generoase și le împinge — fie din răutate, fie din violență — spre aceleași fapte scelerate.

Mustafa-bei mi-a înțeles povestea cu mult mai bine decât mulți alții de-atunci încoace. Sunt încredințat că omul acesta a fost sincer mișcat de ea, căci nu de puține ori ochii i se umplură de lacrimi în timpul istorisirii mele.

Îmi făgădui că va face pentru mine tot ce-i va fi cu putință.

— Dacă mama ta e în Constantinopol, îmi spuse el mângâindu-mi mâinile, voi afla-o prin spitale și prin poliție. Cât privește pe Chira, voi trimite iscoade rafinate ca eterul și viclene ca vulpea, să cerceteze până și haremurile cele mai bine păzite. Dacă dăm de ea, pun capul că o scoatem. Cu bani poți obține tot ce vrei în Turcia.

După asta îmi arată odaia mea și mă dădu în seamă unui servitor, care trebuia să îngrijească de mine. Bijuteriile și hainele de pe mine, care — după spusa lui — „erau prea bogate și chiar indecente”, fură înlocuite cu altele mai „demne”. În schimbul tuturor acestor atenții, mi se ceru un singur lucru: să nu mă mai duc prin marile cafenele și să nu prea ies atât de des în oraș.

— Asta-i în interesul tău, adăugă el. Nazim nu are să renunțe atât de lesne la prada lui și, într-o bună zi, te poți pomeni cu o traistă în cap, legat burduf și îmbarcat ca un sac cu ienibahar.

O asemenea perspectivă mă băgă în toți sperietii. Pe loc, mă simții legat de el și de această semicaptivitate care se întredeschidea înaintea adolescenței mele.

Există diferite chipuri prin care să dai pierzării un suflet pătimăș. Cel mai lesnicios e să-l iei cu binișorul. Și cum inima mea pe atunci era plină numai de Chira, Mustafa-bei nu-mi vorbi decât despre ea.

O făcea cu naturalețe, căci mă iubea sincer, dar dracu s-o ia de sinceritate a pătimășilor! De cele mai adeseori nu este decât un narcotic delicios.

Mustafa-bei a început prin a o introduce pe Chira în casă, botezând cu numele ei unele obiecte deosebite. Astfel, aflând că narghilea și brățară, pe românește, sunt nume feminine, mi-aduse, pe rând, cea mai frumoasă narghilea pe care am văzut-o vreodată, apoi o brățară de preț. Pe amândouă era săpat cuvântul *Chira*, pe care nu știui să-l citesc. În sfârșit, abia împlinisem o lună de ședere în casa lui și iată că, într-o zi, pe când eram în parc, el veni aducând de căpăstru o iapă admirabilă, tânără, vioaie, capricioasă și neastâmpărată ca și Chira:

— Iată pe cea mai frumoasă Chiralină pe care ți-o pot oferi, îmi zise el. Ia-o, e a ta!

Și numaidecât mă făcu să încalec și-mi ajută să mă obișnuiesc cu zburdălniciile ei. Încadrat între el și servitorul lui, toți trei călări ieșirăm să dăm o raită prin împrejurimile pitorești ce se întindeau în partea de miazănoapte a vilei.

Un lucru trebuie să recunosc înainte de toate: nicicând, în această epocă de tristă îmbelșugare, desfătărilor n-au izbutit să mă facă să uit, trei zile de-a rândul, dezastrul copilăriei. Nu-i mai puțin drept că biata mea inimă se lăsa adesea ademenită de desfătări.

Lungile mele ceasuri de lene — hrănite de cuvintele încurajatoare ale beiului — se scurgeau între narghilea și frumoasa mea iapă, de care nu mă despărteam decât ca să dorm și să mă-nânc și care, prin particularitățile și ciudățeniile temperamentului ei mă făcea să cred că ceva din dragostea Chirei îmi venea prin mijlocirea ei. La rândul lui, acest nobil animal mi se atașase în așa măsură, că era în stare să strice grajdul de câte ori, în loc să ies la plimbare, întârziam cu beiul la table.

În felul acesta, Chira era pretutindeni: în ochii frumoși ai iepei, în orice lucru pe care-l atingeam, în conversațiile noastre. Chipul Chirei era pe jumătate în casă.

Cealaltă jumătate a fost adusă de iscoadele puse s-o caute. Dihaniile acestea — una mai convinsă ca cealaltă — veneau să mă încredințeze că Chira se găsea în câte zece haremuri deodată.

Sub impresia descrierilor lor, de o izbitoare exactitate, în amănunțimile mișcătoare pe care mi le dădeau asupra înfățișării cadânelor pe care le zăriseră, inima mea zvâcnea să-și rupă coardele. Le sorbeam cuvintele cu nevinovăția unui copil de șase ani, și multora dintre codoașele acestea le săream de gât, strigând:

— Ea trebuie să fie! E aidoma soră-mea! Încearcă să te apropii de ea și șoptește-i numele meu: Dragomir! Fă tot ce poți și cere-i o fotografie! Dar pentru ca să poți vorbi cadânelor și să capeți o fotografie, trebuiau bani. Iar ca să închizi ochii curioșilor, să astupi urechile indiscreților, să deschizi ușile atât de strașnic păzite, trebuiau încă și mai mulți bani.

În mijlocul odăii, cu mâinile în buzunare, privind iscoditor și ironic, beiul asculta și zâmbea. Eu îi cădeam la picioare, îl im-

ploram. Și el împărțea cu dărnicie monede de aur și de argint, după însemnătatea misiunii.

Apoi, din nou, trecură zile îndelungi de așteptare, ceasuri triste, goale de orice îndemn de viață. Deznădejdea mea nu găsea alt refugiu decât sufletul înțeleghător al „Chiralinei” mele. Împreună cu ea și înlănțuit adesea de gâtul-i mătăsos, mă avântai pe căi fără de sfârșit, în dimineți radioase sau în apusuri clătitoare, în uitări de sine, pline de nostalgii dureroase, de plăceri ucigătoare.

Lângă mine și ca un nonsens și mai jignitor, servitorul călărea — înarmat până în dinți, urmărindu-mă pas cu pas — și prin tăcerea lui vinovată el violenta ultima expresie a iubirii mele.

În felul acesta trecu vremea din primăvară până-n toamnă, din mai în septembrie. Apoi nădejdea mă părăsi deodată.

Fotografiile ce mi se aduseseră nu erau ale Chirei și numele lui Dragomir, șoptit la urechile nenorocitelor întemnițate, nu trezi nici un ecou în taințele întunecate ale inimilor lor. Nu-mi mai plecai urechea la dulcegăriile femeilor acestora, și ele au fost date afară.

Dar o nenorocire nu vine niciodată singură. Toate cercetările făcute ca să dea de urma mamei, prin Constantinopol, rămaseră tot pe-atât de zadarnice. Mi-o mărturisi chiar beiul, plictisit de întrebările mele, și pentru ca să-mi dovedească bunăvoința lui, el chemă chiar pe șeful poliției turcești — un uriaș cu o înfățișare de călău, cu mustățile lăsate pe oală și priviri de bandit. Acesta, după ce izbi din picior, salută și strigă, cu o voce de tunet, care doar că nu m-a dat peste cap:

— De când e Stambulul, n-a pus picior în el o româncă cu un ochi plesnit!

Era mai mult decât convingător.

Deznădejdea mă cuprinse de îndată ce orice iluzie se năruí în mine. Lacrimile îmi curgeau nestăpânite pe mâinile parfumate ale beiului, pe care îl rugam să mă lase să plec. El se împotri-vi.

— Ce-ai să te faci, dacă ai să te duci de aici? Ba mai ai și nenorocirea să fii tânăr și frumos, două calități cu care în Turcia nu izbutești decât dacă ești șiret, și tu n-ai arma asta. Rămâi, deci, aici. La mine ai tot ce-ți trebuie, mai mult chiar decât naș-terea ta ți-ar fi dat dreptul să nădăjduiești.

Eram nemângâiat. Vorbele lui răsunau ca niște clopote de înmormântare. Beiul își îndoi bunăvoința față de mine.

Cunoscându-mi patima pentru călărie, îmi comandă un costum de vânătoare, îmi cumpără o pușcă admirabilă, cu patul încrustat la Damasc — pe care o și botează „cumplita Chira” — și astfel echipat, într-o bună dimineată, întovărășiți de doi servi-tori, o luarăm pe drumul mare spre Adrianopol.

— Am să-ți arăt cuprinsurile locuite de cerbi și de vulturi! îmi spunea beiul. Și ai să vezi că viața e frumoasă și fără de fe-meii, căci tu nu știi că chiar și cea mai frumoasă femeie sfârșește totdeauna prin a deveni o târfă.

Ocara aceasta mă izbi ca o lovitură de pumnal și mă făcu să-l urăsc pe Mustafa-bei. Îmi tăinuii pe cât putui simțămintele, dar pe loc mi-a venit ideea să fug.

Un prilej minunat nu întârzie să se prezinte. Plecasem pen-tru un ocol de vreo cincisprezece zile spre culmile cele mai

apropiate ale Balcanilor și de-a lungul Mariței, pentru partida de vânătoare pe care beiul era obișnuit s-o facă în fiecă toamnă.

Planul meu era întreit: ori izbuteam să înșel supravegherea tiranilor mei și să fug, îmbrăcat ca un țăran turc, ori îmi cumpăram libertatea cu bani. Iar dacă cele două încercări dădeau greș, nu-mi rămânea (în cazul cel mai deznădăjduit) decât iuțea „Chiralinei”, care, după spusa beiului, era o gonace neîntrecută. Pentru ca să mă încredințez, cerui să-mi dea voie să mă iau la întrecere cu calul arab al lui Mustafa. Mulțumit că mă vede mai vesel, acesta primi, îmi dădu trei sute de pași înainte și-mi spuse că mă va ajunge până la un sat care se zărea la o depărtare de vreo trei kilometri.

La detunătura pistolului, descărcat de bei, mi-am înfipt pintenii în coastele „Chiralinei”. Iapa se ridică în două picioare, își frământă zăbala și porni ca o săgeată. Eu dădui drumul frâului și mă agățai de șa. Vântul șuiera atât de tare pe la urechi, încât îmi era cu neputință să aud goana potrivnicului meu. Nedându-mi seama în ce măsură eram ajuns din urmă izbeam cât puteam pânțelele animalului. Pământul se învârtea în jurul meu, drumul alb părea că fuge ca într-o lume de basm.

În curând satul se ivi înaintea mea, apoi îl străbătui și-l lăsa în urmă, sub privirile înspăimântate ale locuitorilor. Gâște, găini, rațe, care — spre nenorocul lor — erau prin mijlocul drumului, fură făcute praf.

La un kilometru dincolo de sat, beiul mă ajunse din urmă. Puțin după aceea sosiră și servitorii, aducându-mi pușca, pe care nici nu știam că o pierdusem.

— M-ai bătut! îmi spuse el, strângându-mi mâna. Cere-mi ce vrei și-ți voi da!

— Ei bine, îi răspunsei, dă-mi un kilometru înainte și făgăduiește-mi că dacă nu mă ajungi, până la celălalt sat, nu mă mai cauți!

El păru îndurerat!

— Până într-atâta te-ai scârbit de mine? Ce-ți lipsește? Femei? Pot să-ți dau oricâte vrei: din haremul meu, sau fecioare de paisprezece ani. Ținuturile acestea mișună de femei, de toate fețele, de toate neamurile, și care nu râvnesc altceva decât să ni se dea ca roabe, fiindcă nu-i nici o fecioară care să nu-și găsească într-o zi neghiobul ei.

— Mustafa-bei, nu crezi că libertatea e mai scumpă decât robia și că un „neghiob” care ți-e drag prețuiește mai mult decât un prinț de care ți-e scârbă?

— E drept asta, răspunse el. Dar ocupă-te mai puțin de ceea ce e drept... și vezi mai bine de ceea ce e bun. Noi suntem stăpânii tuturor olaturilor acestora, cu dobitoace cu tot. De ce n-am gusta din ceea ce ni se oferă atât de dobitocește poftelor noastre?

În clipa aceasta ochii mi se deschiseră pe deplin înțelegători asupra vieții. În adevăr, în cinismul lui, beiul avea dreptate: totul se pleca „dobitocește” sub puterea sa. Nu era dator nici măcar o mulțumire.

Pe pământul turcesc, ca și pe cel bulgăresc, musulmanul și creștinul, de la sărac la bogat, nu erau decât niște robi ascultători, și dacă fecioarele se ascundeau la sosirea noastră, părinții lor, pentru a obține bunăvoința stăpânului, nu cerșeau decât îngăduința de a le jertfi, cu aceeași ușurință cu care ne ofereau patul cel mai bun și oaia cea mai grasă.

Spectacolul acesta mă făcu să râvnesc cu atât mai mult libertatea. Mă simțeam vinovat de belșugul în care trăiam. În sufletul meu tânăr încolți trebuința de a-mi căuta o meserie independentă, care să-mi îngăduie să-mi câștig pâinea cinstit. De atunci începu să nu mă mai preocupe nimic altceva decât grija de a fugi. Însă prilejul acesta întârzia să se arate, și orice sfârșit de zi mă găsea tot atât de deznădăjduit cum fusesem în ajun.

Eram din ce în ce mai bine păzit. Ziua, în timpul lungilor și obositoarelor goane ale vânătoarei, eram neîntrerupt alături de bei sau încercuit de doi servitori. Noaptea dormeam în odaia tristului meu protector, fără speranță de scăpare. Astfel, cel dintâi dintre cele trei mijloace de fugă se mistui. Al doilea, de a-mi cumpăra cu bani libertatea, căzu și el. Iată cum:

Într-o zi, pe când ploua cu găleata și în vreme ce beiul juca șah cu gazda, eu începusem o partidă de table cu servitorul meu. Eram singuri. Pentru a-mi ajunge ținta, devenii duios, sentimental și îl lăsa să înțeleagă dorința mea de fugă. El făcu pe surdul. Atunci i-am făgăduit banii și bijuteriile pe care le aveam. M-a refuzat.

— Cum, Ahmed? Se zice că în Turcia cumperi orice poțtești cu aur!

— Da, cumperi... îmi șopti el, dar cel care vinde trebuie să ia atâta aur, încât să-și poată răscumpăra viața, la rândul său... iar tu nu ai bani de-ajuns.

Nu-mi mai rămânea decât să-mi pun viața în joc, într-o fugă disperată. Știam că pot fi ucis ca un câine, și, cu toate acestea, n-am șovăit o clipă.

Ne găseam într-o regiune muntoasă, împădurită, foarte prielnică țintei mele. A doua zi, dis-de-dimineată, începurăm să

urcăm un drum greu, printre brazi, întovărășit de cinci călăreți, care trebuiau să organizeze o bătaie.

Pentru a nu da timp servitorului să-i spună stăpânului său ceea ce-i propusesem cu o zi înainte, m-am hotărât să-mi încerc norocul, de cum s-o ivi prilejul, și se prezentă cum nici nu-l așteptam.

Vânătorii poposiră la marginea unei poieni întinse, în mijlocul căreia dormea un mic lac străbătut de un torent.

— Aici e adăpătoarea ciutelor! spuse liniștit călăuza.

Și plecă cu cei patru oameni ai săi. Ambii servitori fură așezați în două locuri strategice, cu porunca să tragă când va trebui să cârmească vânatul spre pușca beiului.

Astfel, împrăștiați, simțeam că libertatea mea se apropie, căci era cu mult mai lesne să scapi de un singur om, decât de toată ceata.

Stăteam la pândă îndărătul unei stânci; priveleştea cuprindea partea de unde trebuia să ne cadă vânatul.

— Tu să nu tragi decât dacă mi-o scăpa mie lighioana, ori dacă ți-o trece pe sub nas, îmi spuse Mustafa-bei, căci „cumplita Chiră” nu-i prea de demult în mâna ta!

În adevăr, eu nu știam să ochesc.

Trecuse cam vreun ceas, când răbufni un foc de pușcă, apoi două sau trei. Beiul, cu pușca gata, scruta împrejurimile, și deodată, ca și cum ar fi răsărit din pământ, un cerb apăru drept pe cărare, dar după o clipă pieri spre dreapta, unde se ținea Ahmed.

— Nu ne scapă! răcni beiul. Fug să-l iau din coastă! Rămâi aici și aține-i trecerea ca să-l abați îndărăt!

— Ba rămâi tu, na! ține pușca! am strigat în urmă-i, când l-am văzut depărtându-se în galop.

Aruncând pușca și tolba, o luai de-a dreptul spre vale, părăsii drumul și mă afundai în brădet, iar când dădui de-un drum neted, îmi repezii iapa într-o goană vijelioasă. De fuga aceasta atârna libertatea sau moartea mea:

— Scumpă Chira, vino-mi în ajutor!

.....

Trebuie să fi făcut cel puțin vreo cinci leghe de la locul de vânătoare, când — în lumina duioasă de toamnă — m-am oprit într-o dumbravă de pe malurile Mariței. Îmi lăsai iapa să pască și să se odihnească. Zdrobit de oboseală și zăpăcit de fericire, mă lungii pe pătura mea. Cu toate acestea, mă încercau fiorii morții: în fuga mea fusesem văzut de locuitorii satelor și tăietorii de prin păduri. Și mă întrebam mereu: „Am scăpat sau nu?”

Înaintea ochilor mei, pământul se întindea necuprins și frumos, iar eu nu-mi dădeam seama dacă eram liber să mă scol și să plec după capul meu. Umbra unei mâini nevăzute mă amenința — ea mă putea înhăța în orice clipă și să mă rețină.

Somnul mă scoase din încurcătură. Pleoapele mi se închiseră, grele. La deșteptare, mă simții mai puțin încurcat, căci lângă mine, șezând turcește, Mustafa-bei veghea asupra fericirii mele. În timp ce eu mă frecam la ochi, ca pentru a goni un vis urât, el îmi spuse, arătându-mi o geantă din piele de căprioară:

— Uite, Dragomire, ți-am adus de mâncare... Trebuie să-ți fie foame! Iar pe când ne înapoiam în trapul cailor, adăugă:

— Așa, hai? Ești în stare să-mi faci și pocinoage de-astea? Dar tu nu știi că chiar și Dumnezeu se lipsește de lucrul pe care turcul pune mâna?

În câteva zile după aceea, întorcându-ne la Constantinopol, cea dintâi grijă a beiului a fost să spună celor doi servitori, chiar în fața mea:

— De două ori pe săptămână veți însoți pe domnul Drago-mir la plimbare, călări, timp de un ceas, mergând numai la trap, și veți răspunde de el cu capetele voastre. Vă poruncesc să tra-geți în burta iepei lui, la cea dintâi încercare de fugă! Apoi se în-toarse spre mine: Și chiar acasă nu mai ai voie să umbli decât prin apartamentul tău!

„Servitorii” însă n-avură când să îndeplinească aceste gin-gașe porunci, căci chiar în ziua aceea mă îmbolnăvii și căzui la pat. Vreme de o săptămână, zăcui fără cunoștință, pradă friguri-lor și aiurărilor.

Când mi-am venit în fire, odaia mea era prefăcută într-o vastă infirmerie. Doi medici vegheau pe rând la căpătâiul meu. Mustafa-bei era aproape nebun.

Uitându-și rangul, el se frământa la picioarele mele, cerându-și iertare.

— Mă lași să plec? l-am întrebat.

— Dar asta nu se poate, sufletele! Cere-mi tot ce vrei, dar nu să pleci!

— Atunci mai bine să mor! i-am zis întorcându-mă cu fața la perete.

Da, voiam să mor. Dar nu mori când ți-e voia. Trei săptămâni mai târziu părăseam patul, ca să intru într-o lungă convalescență, când, timp de o lună, nu ieșeam dintr-o criză furioasă de nervi, decât ca să cad într-o năuceală completă.

Toate darurile pe care mi le aducea beiul le călcam în picioare, le sfâșiam. Frumoasa mea narghilea o izbii de gratiile ferestrei, iar brățara o făcui bucățele. Chiar și numai apariția asupritorului meu în odaie mă făcea să-mi sfâșii hainele de pe mine.

În vremea asta, o întâmplare duioasă, nevinovată și neașteptată veni să pună puțină rânduială în organismul meu dezchilibrat.

Începuse iarna. Iarna blândă și senzuală a Bosforului. Singur, de dimineața până seara, tot ce puteam face era să privesc în parc prin cele trei mari ferestre ale apartamentului.

Pentru a mai însufleți acest colț pustiu al parcului, aruncam păsărilor resturile meselor mele: pâine, fructe, carne.

În curând, o sumedenie de vrăbii și chiar de ciori începură să se apropie, pe furiș, și să ciugulească sub ochii mei.

Într-o zi, spre marea mea mirare, un câine ciobănesc apăru printre arbori. El se opri departe de ferestre, adulmecă aerul și auzind că-l chem, își vârî coada între picioare și se îndepărtă cu un aer trist.

„Și acesta trebuie să fi gustat din bunătatea oamenilor!” mă gândii.

În zilele următoare reveni și se apropie ceva mai mult. Mă ascunsei, ca să nu-l sperii, și i-am aruncat trei sferturi din îmbelșugata mea masă. Încetul cu încetul, în sfârșit, ne împrietenii-

răm. La mângâierile mele, începu să dea din coadă și plecă, lăsându-mă să înțeleg că trebuie să mă mulțumesc cu atât în ziua aceea. Îi dădeam dreptate, căci, cumințit de propriile mele pățanii, eram eu însumi hotărât să fiu mai cu luare-aminte în alegerea prietenilor mele, dacă Cerul s-ar fi îndurat să mă ajute să-mi redobândesc într-o zi libertatea.

Câinele acesta avea un suflet deosebit. Cu toate că era mort de foame, mânca cu delicatețe și se ferea să-și ia îmbucătura de-a dreptul de pe pământ, mesteca încet și nu rodea niciodată oasele. Neîndoios, o mare durere trebuie să-i fi apăsât inima... De ce, de pildă, nu se lăsa să fie hrănit de oamenii miloși?

Se știe că la Constantinopol fiecare musulman are câinii lui obștești, care îl întovărășesc o dată pe zi la brutărie, unde fiecare își capătă bucătica lui de pâine. Va fi găsit el înjositor faptul acesta? Îi plăcea mai bine să bată câmpii, pentru a găsi o viață mai neatârnată? Sau poate îl scârbea promiscuitatea abjectă a semenilor săi?

Îl botezai Lupu, nume potrivit purtării lui sălbatice și demne, și făcui minuni de îndemânare ca să dobândesc din parte-i un început de prietenie. A fost cât se poate de zgârcit cu avansurile pe care mi le făcu; dar fiecare dintre noi își are viața lui, durerile și propria lui filozofie. Așa că am respectat rezerva, în care se ținea. Pentru ca să-i dovedesc că-l înțelegem, nu-i mai aruncam carnea de-a dreptul pe pământ, ci i-o învăluiam în hârtie.

Fără îndoială că a băgat de seamă aceasta, căci, pentru întâia oară, se hotărî să se așeze pe picioarele dindărăt și să mă privească în față, destul de departe totuși pentru a nu putea fi ajuns de vreun băț.

Lupu era bun, un câine de rând și destul de voinic. Cât despre starea lui de curățenie, de! face omul ce poate, când duce o viață de lup.

Ochii lui mari, negri, clipeau trist, asupra durerilor vieții silindu-se — fără nici o îndoială — să le vadă mai bine. Expresia lor mai că nu putea fi definită. În orice caz, nu erau nici blânzi, nici chiar indulgenți. Cât despre fruntea lui, era poate de o prea rece seninătate și de un calm prea încăpățânat.

— Sărmane Lupu! îi vorbeam, întinzând deznădăjduit mâna printre gratii și cerșindu-i un semn de încredere. Sărmane Lupu, să fi suferit tu oare atât de mult, încât să ți se fi împietrit inima? Cred că multe ți-a pătimit pielea — odinioară — gustând din dragostea celor tari și că poate vei fi avut și tu cândva frumoasa ta narghilea, brățara ta, pușca și iapa ta, apoi boala și medicii tăi. Dar, oricum, tu azi ești liber, pe când eu sunt întemnițat și fără nădejde, în dosul gratiilor ăstora. Hai, frate Lupule, apropie-te și lasă-mă să te mângâi!

Nu vreau să spun că în Turcia câinii înțeleg românește, dar pot să afirm că Lupu al meu — după ce a ascultat săptămâni întregi plângerile mele deznădăjduite — s-a apropiat într-o bună zi, cu îndrăzneală, și și-a pus laba în palma mea. În ziua aceea mi s-a dat cea mai sinceră strângere de mână din câte am primit în viața mea.

Eram fericit ori, dacă vreți, am simțit din nou binefacerile bucuriei, care nu încearcă decât inimile nemuritorilor, oricare ar fi durerea ce le bântuie. M-am ferit pe cât am putut să-mi destăinui prietenia pe care o legasem cu Lupu. Pentru ca să nu mă trădeze fără voia lui, l-am făcut să înțeleagă că atunci când ferestrele erau închise nu găsea nimic de mâncare. El a înțeles atât de bine lucrul acesta, că, mai târziu, ori de câte ori le vedea închise, se întorcea de departe și pleca. De asemenea, în convorbirile noastre, când ziceam: „Du-te, prietene, hai, du-te acum!” el pleca pe dată ce închideam ferestrele, se îndepărta demn, prietenos, fără să se supere.

Pe Mustafa-bei și pe servitorul lui îi primeam la anumite ore: pe cel dintâi, ca să mă vadă; pe ceilalți, ca să mă servească. Din pricina stării mele nervoase, vizitele acestea erau cât se poate de scurte.

Îndeosebi prezența beiului mă făcea să-mi ies din sărite, și, de-abia venit, se ducea la dracu. Apartamentul său era lângă al meu, dar ne despărțea un mare fumoar. Pentru mai multă siguranță, mă închideam cu cheia.

Cu bucuria pe care Lupu o aduse în viața mea, îmi schimbai atitudinea, devenind mai împăciuitor. Beiul îmi răspunse, încărcându-mă de favoruri. Astfel, îmi îngădui să mă plimb prin parc, întovărașit, bineînțeles de servitorul meu.

Dar, cu deosebire, două din favorurile pe care mi le arătă îmi fură funeste și avură înrâuriri incalculabile asupra restului vieții mele.

Mai întâi, beiul introduse în casă alcoolul, care mi-era aproape necunoscut și, din nenorocire, băutura asta dulceagă îmi plăcu peste măsură. Sub înrâurirea beției, creierul meu pierdu simțul tristei realități, mintea mea luă câmpii. Găsii o mângâiere în rachiou și rugai să mi se dea mereu.

Beiul îmi dădu cât am vrut și bău și el. Ne îmbătam zilnic. Alungându-ne — în patru labe — pe covorul largului fumoar, urlam ca lighioanele. Mai ales el era de nerecunoscut. Chipul lui nu mai avea nimic omenesc, și într-o seară — pe când voia să-mi sfarme între dinți un deget de la picior — îl izbii peste față cu un vâtrai de la sobă. El stătu liniștit, la pământ, lăsă să i se prelingă sângele spre gură, și își linse buzele. Atunci, de scârbă, îl scuipai în obraz. El se linse din nou.

Zilele care urmau acestor desfrâuri îmi erau de nesuferit. Ședeam în pat până la amiază, văitându-mă. Capul îmi părea de plumb, aveam chipul palid și tremuram din tot corpul. Lumina zilei îmi făcea rău. Mustafa-bei trăgea draperiile grele ale ferestrelor. Și de îndată ce camera se lumina de nenumărate lumânări și se îmbălsăma de mirt, nebuniile începeau și mai îndârjite.

Într-o noapte pe când eram năucit de beție, patru fete cu tamburine și castaniete năvăliră în fumoar și începură un joc amețitor. Inima îmi tresări de plăcere! Ai fi jurat că sunt patru Chire gătite ca niște domnițe orientale, cu chipurile abia ascunse de văluri.

Sării de la locul meu răsturnându-mi cafeaua, păhăruțul cu lichior și narghilea și mă aruncai la picioarele lor. Lungit în mijlocul camerei, cu ochii închiși, simții îndelung, foarte îndelung, fâșâitul rochiilor lor și oarecari parfumuri necunoscute îmi izbiră nările cu putere, apoi...

Apoi, îmi pierdui cunoștința...

Când mă deșteptai, eram în pat și nu-mi venea să-mi cred ochilor, simțurilor, respingătoarei realități. Patru târfe din cel de pe urmă bordel, bătrâne, zbârcite, scârbos de goale, mă mângâiau, mă hârjoneau din toate părțile, acoperindu-mi fața și trupul cu balele lor. Mă zbătui, țipând după ajutor. Ele mă mângâiau și mai de zor. Atunci mă smucii din brațele lor, înșfăcai cleștele de la sobă și sfărâmai totul în odaie, oglinzi, vase, statui, bibelouri, tot ce mi-a stat în cale.

Înspăimântate, dezgustătoarele prostituate s-au făcut nevăzute, ducându-se să spună lui Mustafa-bei că eu mă îndărăt-niceam să nu recunosc pe cele patru fete de mai înainte, în aceste „cotoroaște” cu chip de bufniță.

După noaptea asta de desfrâu, mă închisei douăzeci și patru de ceasuri în odaia mea, nemaiprimind pe nimeni. Mâncarea îmi făcea greață. O azvârlii lui Lupu, căruia îi mărturisii decădere mea.

În sfârșit, scârbit până în măruntaie de josnicia în care beiul voia să mă cufunde, am hotărât să mă spânzur și chemai pe stăpânul meu pentru a-i spune că — dacă nu consimte să-mi dea drumul — îmi pun planul în executare prin orice mijloace aș găsi. Mi se răspunse că beiul plecase într-o călătorie de zece zile. Vestea aceasta a fost o nouă surpriză pentru mine și o mare ușurare. Ideea fugii mi se înfipse în minte.

Eram în martie. A doua zi, după plecarea beiului, mă plimbam prin parc, întovărășit de slugă, când deodată o întrebare îmi trăsni în minte: „Pe unde intră câinele în parc?” Parcul era doar împrejmuit de ziduri vechi și cu neputință de escaladat, iar poarta cea mare, din față, sta veșnic zăvorâtă. Trebuia doar să fie vreo spărtură pe undeva. Începui să cercetez cu băgare de seamă și, în adevăr, ținându-mă de-a lungul zidului îmbrăcat în iederă și cătină, am găsit un loc în care frunzele erau călcate în picioare. Făcându-mă că am o nevoie oarecare, lăsaî însoțitorul pe cărare și mă strecurai în tufiș și, la temelia zidului, am descoperit o surpătură proaspătă, care îngăduia trecerea spre latura cea mai neumblată a câmpiei. Îmi însemnai locul în minte: se găsea tocmai în fața ferestrelor mele.

În chiar noaptea aceea, prizonier al blestematei mele fortărețe, creierul mi se aprinse. Scăparea era acolo, la două sute de pași de odaia mea. Dar cum să mă strecor printre gratiile acestea înțepenite în niște usciori de stejar?

Mă străduii zadarnic, prin întuneric, până la miezul nopții. Mă istovii încercând să lărgesc gratiile, apoi scobind la îmbucătura lor în ramă, ca să le pot smulge. Silință zadarnică!... Simțeam că înnebunesc. Afară: lumină de lună, liniște, spațiu, liber-

tate... Aici: închisoare, desfrâu, tiranie... Întrezăream sosirile beiului și reînceperea sarabandei cu tot cortegiul ei. Mă simteam zdrobit. Odaia mi se părea o cușcă infernală, stăpânită de diavoli. Un fior de gheață mă furnică prin spate, sudori reci îmi acoperiră fața, încât mi-am mușcat limba până la sânge.

Ceasul era două. O liniște de mormânt stăpânea toată casa.

Repede adunai hârtii, petece, lemnișoare, le așezai pe pervazul ferestrei și le dădui foc. Tremurând de spaimă, priveam spre tocul ferestrei care se mistuia, în timp ce camera se îneca în fum, iar parcul începea să se lumineze. Mă apăsam cu amândouă mâinile pe gură ca să nu strig ajutor. Într-o sforțare deznădăjduită, apucaî un vătrai și smulsei două gratii, care se prăbușiseră înăuntru, împreună cu bucăți de cărbuni aprinși. Apoi, ca scuturat de friguri, am adunat ce aveam mai de preț și sării în parc, unde începui să alerg, cât puteam de iute, spre zid.

Dar în zăpăceala mea și împiedicat de întuneric, nu putui să nimeresc surpătura deodată. Cuprins de groază, începui să alerg la deal și la vale, răscolind ramurile și însângerându-mi fața și mâinile. În sfârșit, cu un strigăt de bucurie, dădui de gaura salvatoare și o zbughii afară!...

.....

După vreo două ore, în schimbul câtorva bani grei de aur, eram pe țărmul asiatic, și de acolo, în lumina zori-lor, contemplan colțul drept al Perei, de unde flăcări uriașe se înălțau, răzbunătoare, spre ceruri! Un incendiu mai mult în Constantinopolul acesta bântuit de incendii...

În seara acelei zile liberatoare, o diligentă mă lăsă la ușa unui han dintr-un sătuleț turcesc. După câteva zile mă culcam în Smirna, iar o săptămână mai târziu fumam o delicioasă narghilea pe terasa unei mari cafenele din Beirut.

Dar nu s-a sfârșit încă...

*

Acum mă credeam în stare să deslușesc limpede viața și să nu mă las înșelat. Aveam șaisprezece ani și oarecare experiență. Experiența aceasta a mea împărțea lumea în două categorii: întâi veneau ființele blânde și iubitoare, cum erau Chira și mama, apoi sălbaticii de teapa tatălui meu și, în sfârșit, mărinimoșii de felul lui Mustafa-bei. Trebuia deci să iau aminte.

Și chiar de pe terasa de unde mă aflam, începui pe loc să mă feresc de vreun jucător de șah cu trăsături simpatice. Mă gândeam la sârmanul Lupu, care se codise atâta vreme până să se lase mângâiat de mine. Făcui la fel, îndepărtându-mă întotdeauna de mâinile care se întindeau să mângâie obrazii mei de adolescent.

Dar, vai! Mă păzii atât de bine că, fără să-mi dau seama, mă apropiai de altă prăpastie, căci viața nu se cuprindea toată în cele trei categorii ale mele.

Închiriasem o cameră, chiar deasupra frumoasei terase a lui „Grand Concert-Variétés”, de pe unica piață publică din Beirut. De dimineață până seara, cafeneaua gema de lumea cea mai împestrițată, dar, afară de eleganții băștinași, de care mă feream, ceea ce făcea farmecul acestui local era trupa de artiști străini, angajați la varieteu.

Bărbați și femei, tineri și bătrâni, frumoși și urâți, ei erau cu toții oameni de viață. Pretutindeni n-auzeai decât glume, râsete comunicative. Pentru fiecare dintre obișnuiții cafenelei ei aveau câte-o vorbă drăguță, și fiecare era mulțumit. Cum și eu făceam parte dintre obișnuiți, mulțumirea generală dădu și peste mine și mă nimeri de minune!

Artiștii aceștia erau italieni, greci și francezi. Locuiau în același hotel cu mine. Pe un coridor strâmt, în fața odăii mele, ședea o tânără pereche de greci, care cântau foarte bine. Bărbatul nu-mi plăcea, dar femeia... s-o sorbi într-un pahar de apă! Eu o sorbeam din ochi de dragă, dar... în taină. Ori de câte ori ieșeam, nu știu cum se făcea, că ușa camerei lor era mereu deschisă, iar ea totdeauna singură și aproape goală în fața oglinzii. Asta mă făcea să mă rușinez din cale afară și închideam ochii cât puteam, dar... ceva mai tare decât mine, mi-i deschidea.

Și iată că, într-o bună zi, pe când ne încrucișam prin umbra coridorului, ea mă prinse în brațe, mă sărută apăsător și spuse:

— Dar știi că e rușinos tinerelul nostru! Trebuie încurajat!

Zăpăcit de întâmplarea asta, îndată ce m-am întors în odaia mea, mi-am zis: „Ei și!... Ce primejdie poate fi într-un sărut pe care-l dă o femeie unui tinerel?”

Căci, într-adevăr, acum eram un „tinerel”. Nu o spunea ea? Și hainele, independența, aperitivele scumpe pe care le luam o dovedeau îndeajuns. Numai judecata mea n-o dovedea, căci începusem să-mi pierd capul... Dar cui îi pasă de judecată?

Într-o după-amiază contempnam de la fereastra mea furnicarul de oameni din piață, mă gândeam la jocul, la vocea, la gesturile actriței, amintindu-mi cu durere ingenuitățile Chirei, când, deodată, ușa se deschise, și cântăreața intra. Mă prinse frica.

— Nu te teme de nimic, micuțule: el e jos, prins într-un joc mare... Mi s-a aruncat de gât. Am protestat:

— Nu vreau să stați aici.

— Cum? Mă gonești? Și eu care te iubesc și care credeam că și tu mă iubești! șopti ea duioasă, sărutându-mă.

Ședeam pe pat alături de ea și zău, nu mă simțeam rău deloc. Apoi, nu știu cum a făcut, dar tot mângâindu-mă, deschise ușa și apucă repede o tavă pe care erau o sticlă de vin străin și prăjituri. Îmi plăcură nespus. Ea porunci altele. Nu m-am dat bătut, nici de data asta, mai din lăcomie, mai pentru a face pe grozavul. Și ce mai îmbrățișări! Ce sărutări!

Dar am băgat de seamă că grecoaica prea mă pipăie și mă rușinai.

— Știi ce, pușorule? îmi zise ea. Nu ești bun de nimic! La vârsta ta!

Și ca să nu mă supăr schimbă vorba:

— Ești raia?

— Nu știu...

— Ce acte ai?

— N-am nici un act.

— Cum, călătorești prin Turcia, fără hârtii? Dar asta-i cât se poate de imprudent, dragul meu: ai putea fi arestat!

Mă îngrozii. Dacă mi-ar fi spus cineva că poliția lui Mustafa-bei e la ușă, nu m-aș fi înspăimântat mai tare. O rugai să nu spună nimănui. Ea îmi făgădui sprijinul ei. Iar protecție! Ce blestem! Oare nu e chip să trăiești nicăieri pe lumea asta fără să fii protejat?

Pe loc mă cuprinseseră tot felul de gânduri negre. Ea îmi mângâie degetele:

— Ce frumoase inele ai!... Nu-mi dai și mie unul? Firește, n-am putut refuza un inel... protectoarei mele. Viața mi se întunecă. Nici cincisprezece zile nu trecuseră de când trăiam în libertate. Și iată că o mână invizibilă care parcă se întindea de la Constantinopol până la Beirut, îmi primejduia din nou viața.

Dar o mână foarte vizibilă și mult mai apropiată îmi întinse, în chiar seara acelei întâlniri, o socoteală de vinuri străine și prăjituri care egala prețul întreținerii mele pe o lună întreagă.

Plătind nota, mi-am zis:

„Asta și cu inelul mă fac să înțeleg că libertatea mea e bolnavă rău”.

După câteva zile, am aflat cât era de bolnavă.

Nedespărțiți la aperitiv, cântăreața și bărbatul său deveniră curând comesenii și chiar pensionarii mei. Într-o zi, pe când jucam o partidă de table, un ofițer de poliție se apropie și-mi spusese:

— Dumneavoastră locuiți aici, domnule?

— Da, domnule! șoptii, gata să leșin.

— Fiți așa de bun și treceți mâine dimineață pe la poliție să vizeze hârtiile!

Și, salutând prietenos pe tovarășii mei, plecă. Am simțit că mă prăbușesc într-o prăpastie.

— Nu face nimic! îmi spuse cântăreața. Bărbatul meu se va duce chiar acum să-l roage pe polițai să te lase în pace. Sunt prieteni buni!

Cu câtă căldură le-am mulțumit!

În adevăr, nimeni nu mai veni să mă supere. Chiar în ziua aceea mă frământai să găsesc un mijloc de a le arăta recunoștința mea, altfel de cât prin mesele ce le ofeream. Prilejul mi-l dădu bărbatul însuși:

— N-am noroc la joc, prietene! îmi spuse el, aprins la față. N-ai putea să mă împrumuți cu două lire?

— Cum nu!

A doua zi a fost atât de nenorocos și-mi mai ceru două lire. A treia zi, tot pe atât. După vreo săptămână, ghinionul lui îmi dădu de gândit, căci, dacă urma tot astfel, banii nu-mi ajungeau nici trei luni.

În aceeași seară, am luat drumul Damascului în tovărășia a doi mari negustori de covoare.

Zdruncinat în colțul harabalei, mă gândeam la ciudățeniile vieții:

„De-acum trebuie să fiu cu băgare de seamă și față de femeile care au obiceiul să te sărute pe întunecimea coridoarelor!”

Damascul a fost pentru mine cu adevărat un *drum al Damascului*. Acolo, viața mea se schimbă cu totul.

Ai crede că asupra acestui oraș Dumnezeu a cernut praful din cele patru colțuri ale lumii. Ajungând aici, crezui că-mi dau sufletul.

Mă îmbrăcasem cu un costum sărăcăcios de orășean grec, pentru a trece mai nevătat în seamă. Celelalte lucruri le duceam la subsuoară, învelite într-o basma, iar bijuteriile și banii mi-i ascunsesem în chimir, pe care-l încinsesem chiar pe piele. Astfel deghizat, mă simțeam la adăpost de orice „protecție” nedorită. Mă strecuram pe străduțele care străbăteau, ca niște hrube, casele mahalalei Cadem, căutând vreo odaie mai ieftină. Un han-giu grec îmi spuse că pentru ca să mă coste mai puțin ar trebui să iau un pat, în vreo odaie cu două paturi. Am primit.

Când am intrat să văd camera și să-mi las legătura, întrebai cine va ocupa patul celălalt.

— Tot unul ca tine! îmi răspunse el, morocănos.

Eram foarte tulburat. Țara mea, Chira, mama se scufundau într-o depărtare neguroasă, pe veci dispărute pentru mine. Iar eu, pe veci smuls din cuibul meu drag, ce căutam în orașul acesta sinistru? Cum puteam eu nădăjdui să mai dau de soră-mea? Și ce-am să pot face, ca să-mi câștig pâinea de toate zilele, când voi isprăvi banii?

Afară de asta, n-aveam nici un act. Și iată ce era mai grav. Puteam fi arestat oricând. Cine m-ar fi scos din închisoare?

În curtea hanului, în jurul unui havuz împodobit cu flori, o mulțime de pierde-vară ședea tolăniți, flecăreau, fumau și beau un rachiu lăptos. Toți păreau fericiți. Oamenii aceștia erau la ei acasă. Se cunoșteau, se ajutau între ei, aveau dureri și bucurii comune. Dar eu? Ce eram eu pentru ei? Un necunoscut. Cine intră în odaia în care zace un necunoscut (de boală sau de inimă rea), ca să-l întrebe ce-l doare sau ce-ar pofti?

Instinctiv, dusei mâna la chimir, unde îmi aveam banii, singurii mei prieteni! Dar aurul e un prieten care te părăsește, fără să-i pese, te trădează cât ai clipi din ochi, iar eu nu cunoșteam nici un mijloc prin care să-l fac să reintre în chimir.

O ființă precum Chira ar fi fost cu totul altceva. Ea nu m-ar fi părăsit pentru nimic în lume. Eram nedespărțiți. Oare să fi fost cu putință să existe vreo altă Chiră pe lumea asta? Poate! Dar ele își aveau desigur Dragomirii lor. Pentru ele eu eram un simplu necunoscut, un trecător pe care-l privești o clipă cu curiozitate și pe care-l uiți tot atât de ușor.

Ca să mă mângâi, cerui un pahar cu rachiu, apoi altul. Cea-sul prânzului veni. Am gustat ceva și cerui un pahar cu vin, apoi altul. Și cu inima grea de amărăciune mă urcai în odaia mea.

Aici, un om ca de vreo treizeci de ani, pe jumătate dezbrăcat, sta pe marginea patului. Pe masă ardea o lampă. Două scaune. Paturile, de o curățenie îndoielnică. O oglindă afumată. Nici urmă de lavoar.

Îi dădui bună seara pe grecește și-mi examinai patul.

— Trebuie să-l depărtezi de perete, îmi vorbi el ca unei vechi cunoștințe, sunt ploșnițe. Vom lăsa lampa aprinsă toată noaptea: ploșnițele, ca și bufnițele, se tem de lumină.

— Ploșnițe? făcui eu mirat, căci într-adevăr nu văzusem în viața mea asemenea gănganii. Ce sunt astea, ploșnițe?

— Cum? tu nu știi ce sunt ploșnițele? mă întrebă el uimit. Lasă, ai să afli în noaptea asta... Dar, ia spune-mi, unde ai dormit până acum de n-ai habar de ele? Eu, dimpotrivă, nu știu ce-i aia un pat fără ploșnițe!

— Și fac rău ploșnițele? întrebai, înfricoșat de acest vrăjmaș.

— Oleacă, îmi răspunse el nepăsător.

Eram obosit. Voiam să mă dezbrac și să mă culc, dar o rușine necunoscută până atunci mă reținu în fața acestui străin. El înțelese, căci micșoră lumina, iar după ce mă strecurai în așternut, se sculă și mări flacăra.

— Parc-ai fi o fată mare! adăugă el râzând.

Această glumă îmi dădu un pic de încredere în el, și noaptea aceea am dormit în pace, strângându-mi chimirul sub căpătâi.

A doua zi de dimineață nu știam mai mult decât în ajun ce însemnează o pișcătură de ploșniță, dar tovarășul meu îmi arătă o pată de sânge pe fața de pernă. Mă îmbrăcai vesel, fără să mă mai jenez de el.

Din curte răzbăteau frânturi de vorbe și hohote de râs. Privii pe fereastră: în jurul fântânii, aceeași lume împestrițată fuma din ciubuce lungi și sorbea zgomotos din cești cu cafea. Curtea era stropită și măturată. Aerul proaspăt pătrundea adânc în plămâni, o lumină aurie, misterioasă, cum numai în Orient strălucește, învăluia lucrurile și ființele.

M-am luminat pe dată. Drăcușorul cel duios, care dormea în adâncul sufletului meu, se trezi.

— Nu vrei să luăm o cafea împreună? îl întrebai pe necunoscut.

— Ba da, cu plăcere.

Jos, trăgând din ciubuce, care fumegau ca niște coșuri, vorbirăm multe și de toate. El îmi destăinui amarurile lui: n-avea de lucru, nici bani și era dator vândut. Atunci i-am destăinuit că și eu aveam un necaz.

— Mi-am pierdut actele. Dacă m-ai ajuta să-mi procur altele, ți-aș da o liră turcească drept mulțumire. El se înflăcăără:

— Cum nu! Se poate! Cunosc un „scriitor public” care face așa ceva, dar cere cam scump.

— Cât? întrebai voios.

— Patru lire!

— Le dau!... Și ție, lira făgăduită.

După un ceas, un scrib cu o barbă lungă și albă se jura — pe ochii lui — înaintea unui funcționar, că mă văzuse născându-mă la Stambul, în cutare an la Egirei, că mă numesc Stavru, și că eram deci raia, supus al sultanului, „stăpânul nostru”.

Funcționarul ascultă, zâmbind, apoi luă o pană și acoperi o foaie întreagă cu frumoase slove arabe, semnă, puse pe bătrân să iscălească și el, aplică sigiliul împărătesc și-mi înmână prețiosul talisman.

— Trebuie să-i dai un bacșiș, îmi șopti martorul. Pusei o liră pe masă.

— N-ajunge! făcu bătrânul.

Mai dădui una. De câte ori scoteam câte o liră mă duceam într-un colț, ca să scotocesc în chimir. Când ieșii, îmi plății și

martorul, apoi plecai cu tovarășul meu să hoinărim prin oraș, să mâncăm și să bem.

Seara ne întoarserăm la culcușurile noastre, beți și veseli. Am adormit buștean, bătându-mi joc de ploșnițe, dar având grijă să-mi ascund chimirul sub cap.

Când m-am trezit, mă prinse mirarea văzându-mă singur în odaie. Tovarășul meu de cameră mă părăsise, fără să-mi spuie un cuvânt. Dar nu numai el plecase, ci și prietenul meu trădător, aurul, scumpul meu chimir. Mă trădase fără nici un pic de îndurare, se duseseră amândoi, lăsându-mă doar cu trei megedii în buzunar și cu blestematul talisman!

*

Acum nu mai era cazul să plâng. Era moarte curată...

Și azi simt, aici, deasupra stomacului, nodul, golul care mi-a pustiit pieptul în dimineața aceea, când doar că n-am murit.

Mă învârteam năuc, în cămașă și izmene, și mă aplecam peste fereastră, fără să-mi dau seama de ce fac. Ca întotdeauna, în curte fumau aceeași oameni, roată în jurul fântânii, dar acum parc-ar fi fost niște gropari care păzeau un sicriu. Voind să cobor scara, mă azvârlii în-conștient în gol! M-am ridicat pe dată, cu fața însângerată și simțind că mă înăbuș. La sosirea hangiu-lui și clienților săi, nu putui rosti decât un cuvânt:

— Chi...mirul!

Începură să întrebe toți, din toate părțile. N-am putut îngăima nimic decât:

— Chimirul!

— Ei bine... ce-i cu chimirul?

— Chimirul!

Îmi turnară apă pe cap, îmi spălară fața de sânge și mă sili-
ră să beau rachiu.

— Hai, spune acum! răcni hangiul, zgâlțâindu-mă de umăr.

— Chimirul!

— Să știți, făcu el, că tâlharul care dormea în patul celălalt
i-a șterpelit chimirul, drept mulțumire că l-a îndopat ieri toată
ziua.

Cum nu mă mai astâmpăram la un loc, el mă așeză pe un
scaun. Rămăsei răstignit, cu mâinile atârânănd moi de-a lungul
trupului. El încercă să mă mângâie:

— Știu... e o nenorocire... Ți-a furat gologanii... Dar pentru
asta trebuie să te omori? Ce-ai să câștigi atunci? Câți cereci
aveai?

— Chimirul! repetam întruna.

— Ei, na-ți-o bună! Băiatul ăsta nu mai știe să spună altce-
va decât „chimirul”. Și hangiul se urcă în odaia mea și-mi aduse
hainele.

— Hai! Îmbracă-te!

Mă lăsai moale ca un paralytic. El mă îmbracă din tălpi pâ-
nă în creștet. Apoi, căutându-mi prin buzunare, scoase actul de
identitate și banii rămași.

— Ia te uită!... Dar, după cât văd, nu ești chiar atât de sărac! Ai trei megedii... Și te chemi Stavru! Ei bine, Stavrule, cu banii ăștia nu mori de foame... Ce treabă știi să faci?

— Chimirul...

— Eiii!... Lua-l-ar dracu de chimir! răcni el, înfuriat. Și vârându-mi averea în buzunar, plecă, bombănind:

— Ce dracu, doar nu vei fi avut în chimir cu ce cumpăra o cămilă, că atunci n-ai fi tras la mine!

.....

Aveam în chimir mult mai mult decât trebuia ca să cumpăr o cămilă. Aveam optzeci și trei de lire turcești, de aur, nouă inele cu pietre scumpe și ceasul! Și, bogat, cu toată această avere, trăsesem, totuși, la hanul lui!...

Nu-i deloc adevărat că omul ar fi o creatură care înțelege rostul vieții. Deșteptăciunea lui nu-i servește la mare lucru. Că are grai, nu însemnează că nu-i un prost. Dar acolo unde prostia-i întrece chiar și inconștiența animalelor e când e vorba să ghicească și să simtă durerile semenilor săi.

Nu rareori ni se întâmplă să vedem pe drum câte-un bărbat cu chipul palid și privirile rătăcite, ori câte-o femeie plângând. Dacă am fi, în adevăr, niște ființe superioare, ar trebui să oprim pe bărbatul sau pe femeia aceea și să le oferim pe dată ajutorul nostru. Asta ar fi singura superioritate pe care aș fi dispus să i-o atribui omului asupra animalelor! În realitate însă niciodată nu facem așa ceva...

Au trecut cincizeci de ani de la întâmplarea asta, așa că nu-mi prea aduc aminte cum m-am sculat de pe scaun și am ieșit în curtea hanului, nici pe unde am umblat — cu mintea rătăcită — străbătând orașul. Dar ceea ce știu e că nici o mână nu s-a pus

pe umărul adolescentului aceuia care, privind în gol, mergea în neștire; nici un glas, nici un chip omenesc nu s-a oprit să mă întrebe: „Ce ai?”. În starea aceasta de inconștientă mă pomenii, în dimineața aceea de aprilie, în păduricea care este locul de plimbare al locuitorilor Damascului — numită *Baptumá*.

Mă dezmeticii în urletele și înjurăturile unui vizitiu arab, care doar că nu mă răsturnase. Mă pipăii la brâu, dar chimirul nu mai era!

Simțeam cum îmi bătea inima ca unei vrăbiuțe pe care-o ții în mână, și în același timp un nod parcă mi se ridica din stomac și-mi curma răsuflarea. Mișcarea aceasta devenise un tic chinuitor. Ori de câte ori îmi duceam mâna la brâu, inima îmi săgeta de o spaimă care mă sugruma și neîncetat simțeam nevoia de a mă încredința că, în adevăr, fusesem victima acestei nelegiuiri și că nu mai aveam chimirul.

În momentele de grea cumpănă, inimile simțitoare se deprind anevoie cu gândul că nenorocirea într-adevăr s-a întâmplat și că nu mai este nimic de făcut.

Pe lângă mine treceau tot felul de oameni: perechi de îndrăgostiți, femei cu copii, domni burtoși, liniștiți și satisfăcuți. Mă priveau și treceau înaintea. Nu vedeau nimic. Pe când eu... Eu muream... Eram singur, merit să îndur un chin prea greu pentru vârsta, pentru inima și pentru lipsa mea de experiență.

Mergeam întruna. Ieșii din oraș. Câmpia siriană, cu drumurile ei gloduroase și colibebeduinilor, îmi păru ca moartă, asemenea simțurilor mele. Nu priveam un lucru fără să-mi duc mâna la brâu și să tresar; „Nu mai am chimirul!”... Iar în clipa aceea, parcă mă strângea cineva de gât.

Un copil de arab trecu pe lângă mine, călare pe-un măgar și trăgând de funie o cămilă împovărată de două sarcini care se

legănau. Urâciunea dihaniei acesteia, cu ochii lătăreți, ca de șarpe, mă înfioră. Mai încolo, un beduin cu barba neagră, încâlcită, cu chipul ars de soare, se apropie în galop, opri și mă întrebă ceva pe arăbește. N-am știut ce să-i răspund. El pieri, lăsându-mi o impresie plăcută, căci mi-a amintit frumosul chip al lui Cosma.

Curând după aceea am ajuns într-un sat sărăcăcios, în care oamenii, stând la pământ, strujeau lemne, slujindu-se pentru treaba asta de picioarele goale, tot atât de bine cum s-ar fi servit de mâinile sale. Femei îmbrăcate în zdrențe negre, murdare și cu chipurile acoperite — adevărate „sperietori” — duceau pe cap ulcioare ovale, în timp ce copiii, murdari și slăbănogi, se jucau și țipau ca niște draci. Înaintea unui cuptor, făcut din lut uscat, pe jumătate scufundat în pământ, un bărbat scotea niște lipii calde, care răspândeau un miros de cocă crudă.

Tocmai ieșeam din sat, când am băgat de seamă că un câine se luase după mine. Mă oprii. Se opri și el și ne privirăm în ochi. Era un câine cenușiu, de mărimea lui Lupu, dar, sărmanul, n-avea nimic mândru și independent în el. Nici liniștea conștientă a celuilalt. Își plecă umilit capul și se piti de frică. Expresia ochilor lui era ștearsă, tulbure. Îmi fu milă și-l mângâiai pe cap. Îmi linse mâna. Nu era mofturos.

M-am întors la cuptor, am cumpărat de doi metilici patru lipii și i le dădui. Le înghiți pe câte patru, fără să le mestece. Mai luai patru, le vârâi în buzunar și o pornii în neștire. Câinele iar s-a luat după mine.

În fața mea se ivi un deal nisipos, cu totul sterp și pustiu. Am ajuns la el și am început să-l urc, însă obosii curând și mă așezai alături de câine. Departe, în vale, Damascul, presărat cu cupole și minarete care dominau nenumăratele terase, îmi apăru ca un imens cimitir, îngropat în pulberea lui albă.

Nici un zgomot nu ajungea până la mine. În urechi nu-mi răsunau decât zvâcniturile puternice ale inimii mele zdrobite. Ochii mi s-au împăienjenit. Damascul și lumea au dispărut. Din negura trecutului îmi răsări luminoasă casa mamei mele. Traiul tihnit al vremurilor acelora atât de îndepărtate mi se strecură sub pleoapele închise. Retrăii zilele fericite de odinioară până în cele mai mici amănunte, din clipa cea mai întunecată a amintirilor mele, până la grozava noapte a omorului, până la răpirea noastră.

Și deodată mi se înfipse în suflet gândul că nenorocirea mea și a Chirei erau suferinți izbăvitoare, pentru că am voit, am provocat și am servit de unelte pentru înfăptuirea acelui omor. Dorisem moartea părintelui și a fratelui.

Neîndoios, acesta era un păcat de moarte. Și acum Dumnezeu ne pedepsea pe amândoi — pe ea prin robie, pe mine printr-o libertate plină de chinuri...

Deschisei ochii și mă înspăimântai. La apus, cerul era roșu ca sângele. Nori grei, ca de sânge încheșat, se târau aproape de pământ, luând întruchipările cele mai fantastice, una mai grozavă ca cealaltă.

M-am prăvălit la pământ, ascunzându-mi fața între palme, înaintea micii peșteri lângă care poposisem. Mă rugai îndelung, cerând iertare lui Dumnezeu, tatei și sufletului fratelui meu ucis.

Și noaptea învălui în taina ei trupul unui adolescent pocăit, care căuta mângâiere în trista soartă a unui câine trimis de hazard.

Rugăciunile și penitențele ușurează sufletele credincioșilor. Avui câteva ceasuri de liniște. Însă în apropierea zorilor, în regiunile nisipoase se lăsă un frig de gheață. Când soarele a apărut

în zare tremuram din toate încheieturile și mi-am închipuit că trebuie să mă fi îmbolnăvit de moarte.

„Dacă voi muri, mă gândeam, după această căință, Dumnezeu mă va ierta și poate nu-mi va trimite sufletul în muncile iadului!”

M-am sculat și am luat-o înapoi. Pe drum mâncai o lipie. Pe celelalte trei le dădui câinelui care era mai flămând decât mine.

După puțin, soarele începu să mă înfierbânte în spate; în mine simțeam încolțind o pace binefăcătoare. Ajunsei în sat. Nu mi se mai păru atât de urât. Aici, câinele m-a părăsit. Asta mă duru puțin. Îl mângâiai pe cap și m-am despărțit de el ca de-o cunoștință plăcută, făcută într-o călătorie scurtă.

Singur acum, mă îndreptai spre Damasc prin păduricea Baptuma, chinuit mereu de gândul chimirului meu.

În drum m-am încrucișat cu o lungă caravană de cămile, dar nu mă mai speriai de ele. Am ajuns pe aleile Baptumei puțin înainte de amiază, pe o vreme admirabilă. Forfoteala de acolo mă minună. Bărbați în mândre haine turcești, femei tinere și negrait de frumoase — cele mai multe neavând decât partea de jos a feței ușor acoperită de un val străveziu — treceau încoace și încolo, pe jos și în trăsuri. De pretutindeni zvoneau glasuri sonore, hohote de râs, amintind clinchetul paharelor de cristal lovite cu o vârguță, convorbiri vesele.

Eram încântat de farmecul glasurilor ca și de pitorescul costumelor. Mi-aduc aminte că era într-o vineri, duminica musulmanilor. Femeile se salutau rar, grațios și discret, însă efuziunile sentimentale dintre bărbați, salamalecurile și nesfârșitele strângeri de mână pricinuiau opriri îndelungi celor ce se plim-

bau pe jos. Se vorbea foarte mult turcește. Cu toate acestea, arabă domina.

M-am oprit îndelung, admirând mișunarea mulțimii. Cu încetul trecătorii și trăsurile începură să se rărească. Îmi urma drumul, visător, tulburat, cu inima chinuită între dorința de a trăi, setea de veselie și nenorocirea și ruina mea. Curând rămăsei singur, singur cu jalea care mă bântuia. O trăsură cu doi cai venea la trap din partea opusă. Când ajunse în dreptul meu, răsuflarea mi se tăie, inima-mi încetă să mai bată.

Da, și azi mai cred că era dulcea și iubita mea soră! Era Chira, așa cum o împodobise Nazim-Efendi în corabia lui, într-un maiestru vestmânt de odaliscă, de cadână de harem, semănând portretelor atârdate pe pereți!

M-am clătinat, am bătut din palme și am strigat pe românește:

— Chira!... Chiralina!... Eu sunt!... Dragomir!...

Tânăra femeie surâse sub vălul străveziu și-mi făcu un semn cu mâna înmănușată, dar vizitiul pocni din bici, eunucul de pe capră mă fulgeră cu privirile și echipajul zbură.

Am crezut că mor!... Chira era — îmi făcuse doar semnul!... Și fără să mai aștept o clipă, începui să alerg ca un struț în urma trăsurii, zicându-mi: „Doamne-Dumnezeule!... Abia mi-am mărturisit păcatul și m-am căit, că îndurarea ta mi-a scos în cale pe surioara mea pierdută!”

În ciuda strădaniilor mele, trăsură se îndepărta mereu. Răsuflarea mi se tăia și mă temeam să nu pierd trăsură din vedere. Spre norocul meu, la ieșirea din pădurice o văzui

îndreptându-se spre o bogată vilă, ale cărei porți se deschiseră, înghițiră echipajul și se încuiară în urma lui.

Țipai de bucurie. M-am repezit cu cele din urmă puteri spre poartă și începui să lovesc cu furie, cu pumnii și picioarele. Pe dată se deschise o portiță și apăru un cavas în uniformă.

— Chira!... urlai eu, în turcește, gâfâind. Aceea-i sora mea!... Vreau să-i vorbesc!

— Ce!... Ce vrei? mă întrebă cavasul, tot în turcește, oprindu-mă.

— Cucoana... care a intrat cu trăsura e sora mea... Chira!

— Ce Chira, bre? Ai înnebunit?

În adevăr, înnebunisem, căci am tăbărât peste cavas, și țășnind pe lângă el am răzbătut în curte. N-avui însă timp să trec mai departe. Doi inși apărură ca din pământ, în vreme ce de la o fereastră un glas răgușit de bătrân strigă:

— Ce însemnează zgomotul acesta?... Ia să-i dați câteva ghiaurului acela, precum și cavasului care l-a lăsat să intre!

Fusei târât afară din ogradă, întins la pământ și bătut cu o vână de bou, până îmi plesniră și pantalonii și pielea. Apoi traseră zăvoarele și mă lăsară pe jumătate leșinat de durere.

*

Ăsta-i punctul culminant al calvarului meu... Aici sfârșesc tristețile a mai mult de trei ani de copilărie chinuită... Căci, dacă Dumnezeu a fost crud cu mine și nu a voit să mi-o redea pe Chira, o Providență există totuși, și această Providență mi-a trimis un prieten.

Ridicându-mi trupul zdrențuit, de-abia avui puterea să mă târăsc de partea cealaltă a drumului și mă lăsai la pământ, secătuit. În momentul acela, un om între patruzeci și cincizeci de ani, îmbrăcat într-un costum grecesc sărăcăcios, ducând într-o mână vasul cu salep, și în cealaltă coșul cu cești, se apropie de mine, își lăsă jos povara și încrucișându-și brațele pe piept, oftă din fundul plămânilor:

— Ah, sărmane copil! făcu el, în grecește. Am văzut când te băteau, dar n-aveam nici o putere! Ce supărare le-ai făcut păgânilor acestora ca să te schingiuiască așa?

Priveam chipul acela plin de sinceritate, barba sură și încâlcită, ochii buni și îndurerați sub o frunte încrețită. Și, turbat de durere am țipat răzvrătit împotriva simțirilor mele:

— Du-te la dracu!... Lasă-mă în pace!

Și izbucnii în plâns. Bunătatea lui birui:

— Pentru ce mă dai la dracu, băiatu-meu? Mi-e milă de tine și aș vrea să te ajut, căci te văd nenorocit!

— Să mă lăsați în pace cu toții, cu mila și cu inima voastră!... Sunt sătul de voi!... Vreau să mor singur!

— Vai, nenorocitul!... Atât de tânăr și... dezgustat de viață!... Dar, oricum... ia bea ceașca asta cu salep cald!... Are să-ți facă bine...

Am luat ceașca cu salep fără să știu ce să mai cred. Ce regulă, ce înțeles trebuia să trag din scurta mea experiență, în care atâți oameni, care începuseră prin a se arăta buni și generoși, sfârșiseră prin a fi josnici și criminali? Da, la șaisprezece ani, cunoșteam această josnicie a sufletului omenesc. Și cu toate acestea, nu știam totul.

Nu știam, mai ales, că operele Creațiunii sunt infinit mai complexe și mai variate, că miile de patimi îndurate nu ne dau dreptul să scuipăm asupra întregii lumi. Dumnezeu însuși a înțeles aceasta când, supărat pe-o omenire păcătoasă, s-a hotărât s-o pedepsească, fără s-o extermine, căci a scăpat de la pieire un patriarh drept și familia lui. E adevărat că oamenii care au venit după potop n-au prețuit mai mult decât înaintașii lor, însă asta n-a fost din greșeala lor. Asta însemnează că Dumnezeu (întocmai ca mine la șaisprezece ani) nu cunoștea bine lumea și n-a prea știut ce face.

Din ziua în care soarta mi-a scos înaintea pe Barba Iani, vânzător de salep și suflet divin, am înțeles că omul care are norocul să întâlnească în viața lui pe un Barba Iani trebuie să se considere fericit. Nici eu, de când trăiesc, n-am întâlnit decât unul singur, dar el mi-a fost de-ajuns ca să-mi îndulcească întreaga viață și să mă facă adesea s-o binecuvântează, să-i ridic osanale.

Căci bunătatea unui singur om este cu mult mai puternică decât răutatea miilor de oameni. Răul pierе în aceeași clipă cu moartea celui care l-a săvârșit, binele continuă să-și reverse strălucirea și după dispariția celui drept.

Întocmai ca soarele care gonește norii și aduce bucuria pe pământ, Barba Iani trăsni răul care-mi rodea inima și mi-o umplu de sănătate. Nu de puține ori împotrivirea mea îl răni, dar care inimă — oricât de zdrobită ar fi de întâmplările vieții — poate rezista inimoasei bunătăți?

Trebui să mă las copleșit; și providențialul salepgiu cunoscu toată drama fragedei mele vieți. Leacul său m-a tămăduit fulgerător.

— Stavrache — vorbi el, adoptând, din prudență, falsul meu nume — deocamdată trebuie să renunți de-a mai căuta pe sora ta într-un chip atât de puțin înțelept. Trebuie să știi că mai curând smulgi o căprioară din colții tigrului decât pe o femeie închisă într-un harem. Iar dacă izbutești să-ți înfrânezi această slăbiciune a inimii, restul e ușor ca bună-ziua! Tu ai trei megedii. Ei bine, banii aceștia îți ajung ca să-ți cumperi un ibric și cești pentru salep, adică ceea ce vezi că am și eu și-mi îngăduie să trăiesc — de douăzeci de ani — în deplină libertate. După asta, cu ibricul într-o mână și cu panerul în cealaltă, cu Barba Iani lângă tine, vom bate ulițele, piețele, vom străbate locurile de petrecere și bâlciurile, strigând voioși: „Salep! Salep! Salep! Iată salepgiul!” Îngăduitorul pământ al Levantului se va întinde larg și liber înaintea ta. Da, liber, căci — orice s-ar spune despre acest pământ absolut turcesc — nu este altul pe care să poți trăi mai liber, cu o singură condiție însă: să te faci mic, să dispari în mulțime, să nu te deosebești prin nimic de alții, să fii surd și mut... Atunci și numai atunci te vei strecura pretutindeni, nezărit. Porțile cele zăvorâte nu se deschid când vrei să le fotezi.

Nu mai departe decât a doua zi, împovărat cu ibricul și panerul cu cești, strigam, cu tărie, alături de Barba Iani: „Salep!... Salepgiul!”.

Atunci am înțeles în ce chip izbutești să faci să revină în chimirul tău banul, prietenul acela trădător și fără inimă, care te părăsise. Din toate părțile ne cădeau gologani, libertatea intra în punga mea, și seara, frânt de oboseală, gustam din fericirea omului care poate trăi, fără să aibă buzunarele pline cu aur. Fumându-ne narghilelele pe câte o terasă, mă pătrundeam tot mai mult de bunătatea pe care o răspândea făptura lui Barba Iani. I-am fost recunoscător și l-am iubit așa cum iubești un părinte și un prieten. Ședeam la el, lucram amândoi. Masa o luam laolaltă, ceasurile de hoinăreală le gustam împreună, astfel că

am ajuns nedespărțiți. O prietenie strânsă ne legă cu timpul, altoind mlădița tânără pe trunchiul arborelui copt.

Barba Iani, ca să nu-mi pară misterios, merse cu bunătatea lui până a-mi dezvălui trecutul său. Trecutul acesta nu era nici fără pată, nici fără amărăciuni.

Daskalos (învățător) într-un orășel din Grecia, săvârșise un păcat pasional, care-i adusesese doi ani de închisoare și pierderea titlului. La ieșirea din pușcărie trebuise să-și părăsească orașul și rătăci mai mulți ani, făcând negoț, cunoscând toate greutățile, legând prietenii și sângerându-și inima. O altă aventură amoroasă era cât pe ce să-l coste și viața. Atunci trecu în Asia Mică și trăi singuratic, în independență, aproape în înțelepciune.

Era un om care știa să vorbească, precum știa să tacă, îi plăcea să facă bine, fără să cadă în slăbiciune, și când nu-i plăcea vreo mutră, era inutil să i-o vâri în suflet.

Cunoștea toate dialectele Orientului Apropiat, și tot timpul liber și-l petrecea citind, hoinărind, spălându-și rufele. Nu mă îndemna la nimic, îmi arăta numai ceea ce era bine, folositor și cuminte de făcut. De la el am învățat să citesc și să scriu grecește. Văzându-mă atât de fidel atașat lui, nu-mi precupeți dragostea. La început îi ziceam „domnule”, el îmi spuse să-i zic „Barba”, adică „unchiule”.

În curând, uitând de pierderea chimirului — cu întreaga lui comoară — am devenit discipolul său, singurul lui prieten și mângâierea bătrânețelor lui.

Dar deocamdată mai aveam o grea încercare de trăit. O trăirăm împreună.

Dacă uitasem pierderea chimirului, nu mă puteam obișnui cu aceea a soră-mi. Mi-era drag Barba Iani, dar pe Chira o adoram. Și cum eram încredințat că ea trăiește îndărătul porților lângă care mâncasem bătaia aceea de neuitat, demonul mă împinse să trec iar pe acolo.

Era în mijlocul verii, la vreo lună de la nenorocita plimbare la Baptumá. Dădui târcoale — fără știrea lui Barba Iani — în mai multe rânduri, afurisitei vile, ocolind-o pe departe, pândind, spionând. Nimic. Tot felul de femei ieșeau la plimbare în trăsura. Chira pierise.

Încurajat de îndemânarea pe care o întrebuițam, într-o seară am hotărât să fiu mai îndrăzneț. Îmi procurai o scară și, favorizat de o noapte întunecoasă, mă dusei s-o rezim de zidul înalt care împrejmua curtea. Căutam cu orice preț mijlocul să privesc înăuntrul haremului, unde știam că femeile umblă fără vâl. Dar nu dădui decât de obloane închise. Mă încăpățânai, făcui înconjurul zidului și sfârșii prin a da de-o fereastră luminată. Dar asta nu era decât o cameră mare, bogat luminată și în care nu era nimeni. Am așteptat, cu inima zvâcnind, în capul scării, nădăjduind mereu să zăresc trecând vreo femeie.

Deodată, treapta pe care ședeam plesni și fu cât pe ce să cad. Înghețat de frică, mă agățai cum putui mai bine, când o zguduitură neașteptată mă aduse în simțuri. Scara mi-a fost smulsă, iar eu căzui în brațele unui cavas, care, fără să scoată o vorbă, mă zdrobi sub o ploaie de pumni.

Am fost legat burduf, așezat într-un cărucior tras de un măgar și dus la Damasc, unde mă aruncară în arestul preventiv.

Închisorile preventive, în Turcia vremurilor acelora, erau adevărate morminte pentru supușii otomani. Nenorocitul care intra acolo, mai ales pentru vinovății grave ca a mea, habar n-

avea când avea să fie judecat, dacă vreun om cu vază n-ar fi alergat, sfântuind în dreapta și în stânga și implorând grația unui înalt funcționar. Dar cea mai mare suferință nu era atât pierderea libertății, cât îngrozitoarea viață pe care trebuia s-o ducă acolo cel închis, mai ales când era un tânăr.

În celula mea eram o duzină. Patul comun — o lungă înșiruire de scânduri goale — ocupa trei sferturi din încăpere. Într-un colț, un hârdău mare de lemn, cu capac, în care ne făceam nevoile, împrăstia o putoare înăbușitoare. Păduchi de toate felurile, ploșnițe fără număr și șobolani mișunau puzderie. Nu se obosea nimeni să-i mai ucidă: pentru asta ar fi trebuit o viață de om.

Faptele cele mai scârboase se petreceau în văzul tuturor. Turci, greci, armeni sau arabi nu mai păreau oameni. Abjecția omenească era fără seamăn, așa că n-ar putea fi comparată decât cu ea însăși, căci singură specia umană, dintre toate făpturile pământului, poate să se degradeze până într-atât.

Și eu căzusem tocmai în iadul acesta pământesc, în mijlocul acestor monștri... Ce plească pe ei!

Nimeni nu mi-a luat apărarea, nimeni nu m-a ocrotit, nici musulmanii, nici chiar creștinii... Mai mult, se bătură pe prada proaspătă, își smulseră bărbile, se însângerară. Dacă ar fi avut arme, s-ar fi ucis! Astfel, timp de o lună, cunoscui cele mai cumplite batjocuri ce se pot închipui...

Azi nu-mi pare rău de tot ce am pățit. Numai astfel am putut cunoaște ființa omenească până în adâncurile ei. Dacă am rămas bun, în ciuda tuturor celor ce am văzut, celor ce am suferit, e doar pentru a putea să-mi aduc prinosul de recunoștință celui care a creat Bunătatea, a făcut-o rară și a așezat-o printre bestii — ca unică justificare a vieții.

Mă socoteam îngropat de viu și mă gândeam la moarte. Se povestea că unii întemnițați, nemaiputând îndura chinurile la care erau supuși, se spânzuraseră de gratiile ferestrelor, cu fâșii din hainele lor, în timpul nopții, pe când toți ceilalți dormeau. M-am hotărât să fac și eu ca acești martiri.

Cu toate acestea, un glas lăuntric mă îmbărbăta. Știam că nu mai eram singur pe lume, ca mai înainte. Un om inimos, un prieten rar, se afla undeva, afară. Era sărac și fără protectori, dar bun și inteligent. Neîndoios că el se gândea la mine, că lucra la libertatea mea.

Judecasem bine. Într-o zi, ușa celulei se deschise, paznicul intră și îndărătul lui se ivi Barba Iani!... Câtă nespusă fericire! Numai apariția Chirei m-ar fi putut face atât de fericit. Însă în același timp, câtă tristețe! Într-o lună, părul bietului om albise! M-am aruncat în brațele lui, plângând. Drept orice compătimire, în fața acestei scene dureroase, un grec, tolănit pe pat, strigă:

— Ei, moșneguțule! E al tău băiatul? Bună bucătică pentru un loc ca ăsta!... Ne-am înfruptat cu toții! Tu i-ai luat caimacul?

Galben ca ceara, Barba Iani mă strânse în brațe și-mi spuse cu glasul tremurător și înăbușit:

— Fii tare!... Fii tare!... Măine vei fi scos de aici pentru a fi deportat...

— Deportat? strigai eu. Să mă despart de tine?

— E pedeapsa cea mai ușoară pe care am putut-o obține. Greșeala ta e gravă: ai voit să intri noaptea într-un harem.

De altfel, mângâie-te, eu te voi întovărăși. Lumea-i largă, vom fi liberi și — dacă în viitor te hotărăști să mă ascuți

— vei fi fericit pe pământul turcesc. Hai, la revedere!... Pregătește-te pentru mâine dimineată, în zori!

N-am putut dormi toată noaptea. În faptul zilei, am fost scos afară. Doi jandarmi călări, înarmați cu puști și iatagane, așteptau la poarta închisorii, cu o căruță. Abia atunci băgai de seamă că eram trei condamnați la deportare. Barba Iani era în față cu bagajele noastre. Căruța fu încărcată și convoiul porni spre Diarbekir.

*

O viață de om nu se poate istorisi, nici scrie. O viață de om, care a iubit lumea și a străbătut-o, e și mai cu neputință de povestit. Dar când acesta a fost un om pasionat, când el a cunoscut toate formele fericirii și ale nenorocirii, străbătând pământul, atunci e aproape o îndrăzneală să încerci să redai o imagine vie despre ceea ce a fost viața lui. Măi întâi, e o imposibilitate pentru el însuși; de asemeni pentru cei ce trebuie să-l asculte.

Farmecul, pitorescul, partea interesantă a vieții unui om cu temperament puternic, zbuciumat și, în același timp, aventuros, nu stă totdeauna în faptele izbitoare ale acestei vieți. Frumusețea trebuie căutată de cele mai multe ori în amănunte. Dar cine stă să asculte amănunte? Cine le poate gusta? Și, mai ales, cine le-ar putea înțelege?

Iată pentru ce am fost totdeauna vrăjmașul lui: *Povestește-ne ceva din viața dumitale!*...

Mai este o dificultate: când iubești, nu poți trăi singur. Nu poți trăi singur, nici chiar atunci când nu mai vrei să fii iubit, cum este cazul meu astăzi. Asta e adevărat cel puțin pentru pătimășii care încă n-au încetat să trăiască din amintire, căci nu poate fi nici o amintire, fără de prezent. Poți, mult și bine, să vrei să mori. Eu am voit-o, de-a binelea, de mai multe ori în viața mea. Dar chipurile frumoase ale trecutului meu mi-au răsărit

vii în minte, m-au înduioșat, au înlocuit amărăciunea prin bucurie și m-au silit să caut mereu veșnicul balsam pe fețele oamenilor. Una din aceste mărețe figuri a fost Barba Iani.

Despre el nu pot povesti nimic, sau aproape nimic: opt ani din viața mea fură alipiți de a sa... Diarbekir, Alep, Ankara, Sivar, Erzerum, sute de târguri și de sate fură străbătute de cele două umbre ale noastre. N-am vândut numai salep. Covoare, mătăsuri, cuțitărie, balsamuri, dresuri, parfumuri, cai, câini, pisici, toate au trecut prin mâinile noastre, dar tot bietul salep era acela care ne scotea din nevoie. Când vreo afacere neizbutită ne lăsa cu buzunarele goale, dam fuga la ibrice, la sărmanele ibrice ruginite. Și, atunci: „Salep! Salep!... Haai la salepgii”. Ne uitam unul la altul și ne înveseleam.

Râdeam, da, pentru că Barba Iani era un prieten de neprețuit, dar cauza ruinei eram totdeauna eu, neasemuitul făcător de boroboațe. Între multe alte năzbâtii, îmi amintesc de una care le-a întrecut pe toate.

Băgaserăm toți banii în doi cai frumoși, pe care-i cumpăraserăm dintr-un bâlci mare, la vreo cincisprezece kilometri de Ankara. Eram mulțumiți, făcuserăm o afacere minunată. La întoarcere, pe drum — mai din mulțumire, mai din cauza oboselii — îmi veni gustul să mă opresc înaintea unei crâșme. Era noapte, Barba Iani se împotrivi:

— Lasă, măi Stavrache!... Hai să mergem acasă!... Acolo vom ciocni un păhăruț.

— Nu, Barba Iani, eu vreau aici!... Un minut numai!... Am chef să ne cinstim norocul!

Bietul om se dădu bătut. Ne legarăm dobitoacele afară de un stâlp. Și, cu ochii țintă spre fereastră, cinstirăm un păhărel. Apoi mai luarăm unul. Ne prinse foamea, îmbucarăm ceva. Apoi

o sticlă, apoi alta, căci Barba Iani ştia şi el doar ce-i aia trai bun!... Capetele ni se înfierbântaseră. Începurăm să cântăm greceşte:

Iar te-ai îmbătat, trăsnilă!
Iar îmi spargi paharele!
Ce animal slut mai eşti!

Dar, deodată, Barba Iani tăcu. Calm, cu ochii aţintiţi pe geamurile întunecate, el îmi zise:

— Cred şi eu Stavrache, că eşti un „animal urât”, căci animalele noastre cele frumoase ori au pierit, ori nu mai văd eu bine!

Dintr-o săritură am fost la uşă, dar nu mai putui prinde decât un tropot de galop nebun, care răsună în noapte. Un ceas după aceea, orbecăind şi poticnindu-ne prin toate gropile, Barba Iani îmi strigă, în chip de mustrare:

— Ai vrut să... cinstim norocul!... Ei bine, umblă acum pe jos, copil afurisit şi încăpăţânat ce eşti!... Ca să-ţi treacă de ne-caz, hai, ia mai cântă-mi. *Iar te-ai îmbătat, trăsnilă!*

Ferice de cel ce-şi simte inima zvâcnind pe bunul pământ omenesc, pe glia asta de calitate superioară, care-şi transmite seva ei dătătoare de viaţă!... Vai de acela care nu ştie ce e bun!

Vreme de ani îndelungaţi, în timpul cărora viaţa mea fu una cu a lui Barba Iani, natura însăşi a avut o înfăţişare atrăgătoare, frăţească, poetică. Totul îmi părea frumos şi demn de a fi trăit. Urâciunea îşi pierdea repulsia, prostia se lovea de batjocurile noastre, şiretenia era demascată, violenţa celor tari îmi părea suportabilă. Când contactul cu cei de rând ne înăbuşea, ne adânceam în lumea gândurilor, în viaţa în care natura singură vorbeşte ochilor şi inimii.

Barba Iani era în stare să meargă o zi întreagă fără să scoată un cuvânt. Doar din câte o singură privire îmi indica ceea ce merita să fie văzut. El zicea că asta înseamnă „să iei o baie dezinfectantă”. Era foarte adevărat.

Opera mută a Creațiunii îl purifică și-l redă însuși pe omul umilit de josnicii. Și nu e om, oricât de puternic, care să poată trece prin ticăloșii, fără să se-ntineze.

Mai mult, acest neasemuit tovarăș al adolescenței mele era un cunoscător al antichității și al filozofilor ei. Toate disertațiile lui asupra vieții — marea lui plăcere în ceasurile de odihnă — erau împestrițate de pilde scoase din înțelepciunea grecească. El nu era un înțelept, dar cultiva liniștea conștientă a sufletului.

— „Mai curând sau mai târziu, omul inteligent ajunge să înțeleagă deșertăciunea zbuciumului sentimental, care tulbură pacea și consumă viața, îmi zicea el. Ferice de cel ce ajunge să înțeleagă aceasta mai de timpuriu: cu atât mai mult se va bucura de existență!”

Într-o zi rece de toamnă eram pe un câmp de manevre, în apropiere de Alep. Băutura noastră caldă fu luată cu asalt de către soldați. Chiar ofițerii veniră să se împărtășească din ea; și cum sub ibricele noastre era jăratec, rămaseră să se încălzească și să mai vorbească. Un ofițer superior povestea unui subaltern al său anecdota în care un general, prieten al lui Alexandru cel Mare, se declara partizan pentru pacea propusă de Darius:

— „Eu aș accepta, dacă aș fi Alexandru”, spuse cel dintâi, la care marele cuceritor îi răspunse: „Și eu aș accepta, dacă aș fi... dacă aș fi...” Ofițerul turc se încurcă:

— Ah, făcu el, cum se chema ofițerul acela al lui Alexandru?

— Parmenion! răspunse Barba Iani, care trăgea cu urechea la convorbirea lor.

— Bravo, moșule! exclamă ofițerul. Dar de unde știi tu asta? Când vinzi salep, nu prea te întâlnești cu Alexandru cel Mare.

— Cum să nu? îi replică prietenul meu. Tot omul are nevoie să se încălzească, după cum vedeți!

Aluzia aceasta cu îndoit înțeles îi plăcu ofițerului. El binevoi să vorbească cu noi. În clipa aceea, privirea mea se încrucișă cu a lui.

— Parcă te-am mai văzut undeva. Figura ta îmi e cunoscută! îmi zise el.

— Da! îi răspunsei, înroșindu-mă. Am fost în aceeași trăsură cu Mustafa-bei, la Constantinopol, acum cinci ani.

— Pe Allah!... E-adevărat!... Tu ești băiatul ce căuta pe maică-sa, care avea un ochi vătămat. Ei bine, nefericitule, trebuie să fi îndurat multe de la blestematul acela de satir!

— Multe!... De unde era să-l cunosc?

— Dar cum poți să te încrezi așa, în cel dintâi venit, care începe să mângâie obrazii unui copil?

Ofițerul ne vorbi îndelung și-mi dezvălui toate ticăloșiile făptuite de Mustafa-bei. Apoi începu să-l descoase pe Barba Iani și fu mișcat de câte află. La despărțire ne strânse mâinile cu dragoste și ne rugă să primim câte o liră turcească de aur.

— Să n-o luați drept bacșiș. Asta e ca să vă arăt că prețuiesc înțelepciunea bătrânului și deplâng suferințele tânărului!

Întorcându-se acasă, Barba Iani îmi spuse:

— Vezi tu, Stavrule? Pretutindenii sunt rățăciți, dar inteligența înlătură barierele dintre oameni, chiar atunci când e investmântată într-o uniformă militărească!

Între timp, Barba Iani îmbătrânea.

O boală de inimă îl făcu din an în an mai neputincios să-și câștige pâinea de toate zilele. Oboseala îl doboră. Întristarea punea din ce în ce stăpânire pe el. Eu aveam douăzeci și doi de ani, eram puternic, curajos, și dezghețat.

Câteva mici economii, pe care izbutiserăm să le agonisim, m-au decis să-l rog să se mai odihnească; iar pentru ca repausul acesta să-i priască bine, alesei, ca loc de retragere, o țară necercetată încă de noi: Libanul.

O, frumosul și tristul Liban! Numai gândindu-mă la anul acela petrecut acolo, inima mi se înfioară de plăcere și sângerează în același timp!... Ghazir!... Și tu, Dlepta!... Și tu, Hermon!... Și tu, Malmetein!... Și voi cedri cu lungi brațe frățești, care voiți să cuprindeți întreg pământul! Și voi, rodii, care vă mulțumiți cu trei pumni de mușchi îngrămădit în crăpătura unei stânci pentru a putea oferi călătorului rătăcit rodul vostru zemos!... Și tu, Mediterană, care te dai, voluptoasă, mângâierilor zeului tău înflăcărat și care-ți desfășori imensitatea fără de pată înaintea sărmanelor ferestre ale căsuțelor libaneze, suprapuse în fața infinitului!... La toate și tuturor vă zic: adio!... De astăzi nu vă voi mai revedea, dar ochii mei vor păstra de-a pururea amintirea unicei și blândeii voastre lumini... Lumina aceasta s-a

mohorât în amintirea mea... Viața n-a voit ca bucuria să-mi fie deplină...

Dar, Doamne, unde și când ne dăruiește viața bucurii depline?

.....

Ne-am oprit la Ghazir, un sat pitoresc, cum e aproape întreg Libanul, și așezat pe un platou adăpostit. Eram singurii chiriși ai unei femei în vârstă, și bolnavă de artrită, Set Amra, o arabă creștină, ca mai toți locuitorii Libanului, care trăia în singurătate.

Cu toate că eram ortodocși și ea catolică, fiind tot creștini, furăm bine primiți.

Și-acum iată încă o întâmplare, căci viața mea e bogată în întâmplări.

La Ghazir hotărâsem să lucrez numai eu. Barba Iani, suferind, se plimba, căutând rodii și omorând mici șerpi. Cu Set Amra aveam lungi convorbiri când ne fumam narghilelele. Astfel aflarăm că și ea avea o durere.

Era prea singură pe lume, și singurătatea asta îi rodea inima. Unicul ei copil — o fată de vreo douăzeci de ani — era în Venezuela, unde plecase cu tatăl ei ca să facă avere, după cum e obiceiul locuitorilor din Liban. Dar tatăl murise de vreun an, iar după moartea lui scrisorile din America veneau tot mai rare. Selina — tânăra fată — nu era săracă. Conducea o bună afacere cu bijuterii. Cu toate acestea, inima ei nu se prea prăpădea în atenții pentru maică-sa. O uita, și Set Amra era nevoită să trăiască zile întregi cu pâine goală.

Ne-a fost milă de ea. Din ceasul acela, mâncarăm laolaltă. Set Amra deveni sora și mama noastră. Ea se înfruptă cu bune

bucățele de friptură de oaie și narghileaua i-a fost totdeauna îndopată cu tumbac. Asta era tot ce-i trebuia. Ea îi mulțumea lui Dumnezeu de-a ne fi adus sub acoperișul ei și i-a scris fiică-si scrisori pline de recunoștință duioasă. Selina răspunse mulțumind „celor doi necunoscuți”, cu inimă frățească.

Și timpul trecea în fericire.

Dar câștigând din ce în ce mai puțin, economiile noastre începură să scadă văzând cu ochii. Toamna veni, și ea aduse o răceală lui Barba Iani. Plecai la Beirut după un medic. Îngrijirile date îmbunătățiră starea scumpului meu prieten, dar banii se mistuiră.

Iarna a fost grea pentru niște ținuturi ca ale Libanului. De-abia izbuteam să scot cele trebuitoare, ca să nu crăpăm de foame. Ne lipsirăm de carne. În casa noastră, de trei ori pe săptămână, nu găseai decât pâine goală. Ca să facem și mai mare economie, nu mai aprindeam decât o singură narghilea, al cărei ciubuc trecea din mână în mână și de la gură la gură.

O duceam greu. Totuși, cu chiu cu vai, ieșirăm în martie, când o veste ne umplu inimile de bucurie. Selina își anunță plecarea din Venezuela și întoarcerea la căminul părintesc, peste vreo trei-patru săptămâni.

Chiote!... Îmbrățișări nesfârșite!

— Știți ceva? ne spuse într-o zi Set Amra, în taină. Stavru e băiat frumos. Desigur, Selina se va îndrăgosti de el și atunci bunătaea voastră față de mine va fi răsplătită cu prisosință... Ei, ce zici tu, Stavrule?

Ce să zică Stavru? Nimic alta, decât că își pierdu capul, ca de obicei... Ba îl făcu chiar și pe Barba Iani să și-l piardă, și tus-

trei, împreună cu Set Amra ne puserăm să jucăm o horă, ca să sărbătorim apropiata mea nuntă cu Selina, care habar n-avea de toate astea!...

Eu o luasem razna, ca un cal surd. Considerând casa drept o viitoare proprietate a mea băgai de seamă că terasa acoperișului se înmuiase, lăsând să picure în odăi apa ploilor. Deci, după obiceiul libanezilor, mă suii pe acoperiș, cu tăvălugul de piatră și în hazul nestăpânit al vecinilor, mă încăpățânai să alerg în lungul și largul terasei, târând după mine greul cilindru, care-mi zdrobea călcâile și mă trântea în nas.

Ah! afurisită de inimă, la câte prostii nu m-ai împins!

Mersei mai departe. Într-o zi, arătând lui Barba Iani buzele încă rumene și cărnoase ale Set Amrei, care sugeau cu voluptate din ciubuc, îi zisei:

— Ei, Barba Iani!... Ce zici de buzele astea? Cine știe? Poate că ele mai știu să sărute și altceva, afară de chihlimbarul narghilelei! Și se prea poate să jucăm la două nunți deodată!

Da, două nunți, înțelegi dumneata! Căci, cât despre nunta mea cu Selina, ea era sigură și aievea, ca și sărăcia noastră.

— Ah! Stavrache! oftă sărmanul meu prieten. Are să treacă multă apă pe gârlă până vei ajunge să cunoști lumea!

A fost prooroc.

Selina sosi. O oacheșă cu ochi de diavol și cu păr bogat, înaltă, voinică, neastâmpărată ca argintul viu, dar suflet de negustor și minte depravată. Din prima zi ea ne-a umilit pe toți. Mulțumirile ei fură scurte și reci. Găsea că viața pe care o duceam era „dezgustătoare” și n-a lipsit mult ca ea să ne învinovățească chiar de sărăcia maică-si. Ea ne arătă disprețul ei,

închiriindu-și o casă aparte, venind să ne facă zilnic câte o vizită de un sfert de oră și înmânând Set Amrei o sumă ridicolă de bani, care ne fu dată drept „despăgubire”. Gătită cu vestminte exotice și cu bijuterii de preț, ea se afișă ca o marfă în ochii râvnitori ai satului.

Într-o zi, o vecină alergă să ne spună că un frumos vântură-lume sosise cu trăsura de la Beirut, ca s-o viziteze pe Selina... Pe Selina, logodnica mea!

— Ah! Barba Iani, ce plină de dezamăgiri e viața! am hohotit eu, prăbușindu-mă pe umărul singurului meu prieten pe care îl aveam.

— Nu știai asta, Stavrache? Ei bine, afl-o acum! Până una-alta, caută ibricele de salep, hai să ne strângem catrafusele și... la drum! Să plecăm: pământul e plin de frumuseți!

Plecarăm, lăsând-o pe biata Set Amra cu lacrimile în ochi. Și trei luni în șir băturăm superbe meleaguri ale munților Libanului, adăpându-ne din izvoarele lor limpezi și adăpând pe libanezi cu veșnicul nostru salep.

— Salep! Salep! Hai la salepgiu!

— Nu-i așa, Stavrache, că pământul e veșnic frumos?

— Ah! Barba Iani! Câtă dreptate ai!

Pământul e frumos? Da' de unde! Și asta e tot o minciună! Toată frumusețea lui se răsfrânge din inimile noastre, atâta timp cât inimile acestea sunt pline de bucurii. În ziua în care bucuria își ia zborul, pământul nu mai e decât un cimitir.

Iar frumosul ținut al Libanului a fost un cimitir pentru inima mea și pentru trupul lui Barba Iani.

Într-o zi, în apropiere de Dlepta, prietenul meu a suferit un brusc și neașteptat atac, care îl doborî la pământ cu capul înainte.

— Barba Iani!... Aman, Barba Iani!... Ce ai? Ți-e rău?

Nu! Lui Barba Iani nu-i mai era rău. Răul rămăsese întreg pentru mine...

El a fost viermele care mi-a ros toată viața mea după aceea. Nostalgia acestei prietenii pierdute, precum și dorul de a afla — împotriva tuturor piedicilor — o iubire caldă, m-au hotărât, câțiva ani mai târziu, să mă întorc în țara mea, să mă lipesc de-o ființă gîngășă și s-o iubesc așa cum o iubeam pe Chira, pe mama, pe Barba Iani.

Dar asta a fost, după cum vă amintiți, povestea lui Stavru.

SFÂRȘIT

Editat: Lau-Voi*****_*******

Exemplar gratuit